

FRA BORGERSKABETS GENNEMBRUD KONSUL I HJØRRING CHR. H. NIELSEN

Af Finn H. Lauridsen.

Indledning.

I året 1866 afsløredes i lystanlægget »Christiansgave« i Hjørring en bronzebuste af kong Frederik den Syvende, landets første mindesmærke for den folkekære konge. I 17 år var kongen anlæggets eneherker; men i 1883 fik han en medkonge i en marmorbuste af købmand, konsul Chr. H. Nielsen. Folkeviddet døbte dem hurtigt den sorte og den hvide konge — uden dog ved disse betegnelser at tilsigte nogen karakteristik af de to personer, hvis træk busterne gengiver; de hentydede blot til deres farver.

Det er ikke tilfældigt, at også Chr. H. Nielsen kaldes konge. For byen Hjørring og for hele Vendsyssel stod han i midten af forrige århundrede som fremskridts- og foregangsmanden, hvis iderigdom og rastløse initiativ man kunne takke for, at landsdelen efterhånden knyttedes naturligt til det øvrige land og ikke mere skulle være et »Sibirien, der laa Norden for Lov og Ret«, en vending, der dengang gik igen atter og atter i skrift og på tryk om vendsysselske anliggender¹).

I sin bog »Stamtavle over Efterkommere af Christian Nielsen i Hjørring« nævner Chr. H. Nielsens søn og efterfølger, købmand, konsul Jørgen H. Nielsen, sin fader som »utrættelig Forkæmper for Vendsyssels Opkomst og Udvikling«. Utrættelig var Chr. H. Nielsen, da han i 1840'erne, 50'erne og 60'erne stod på højden af sin kraft. Ingen nyindretning eller reform foretoges, uden at han var deltager og i de fleste tilfælde leder. Chr. H. Nielsen var virkelig en konge — om ikke over Vendsyssel så dog over Hjørring. Hans natur tillod ingen ringere stilling. På billedet fra ca. 1850 som russisk konsul ser man det klart på øjnene og den bestemte mund, hvis linier med årene droges nedad til et barskt, næsten bistert udseende, et præg, der også var fremherskende hos ham, men ingenlunde eneherkende.

Chr. H. Nielsen har efterladt sig et meget anseligt materiale til belysning af sin karakter og sit livsværk. Dette materiale findes i dag i Erhvervsarkivet i »Købmandsfirmaet Chr. H., senere Jørgen H. Nielsens

¹) Udtrykket stammer fra Christian VIII og skal hidrøre fra den dronninglundske mordsag 1841 (se Daniel Bruun: Danmarks Land og Folk. 1919. 2. bd., bog 5, s. 52 ff.).

arkiv²⁾). Foruden sine mange andre fortrin var Chr. H. Nielsen begavet med en virkelig historisk sans. Han gemte alt rub og stub lige fra de højtideligste skrivelser til den usleste konceptlap. Ofte ser man ham på sager, hvor hans egen stilling måske af eftertiden kunne mistydes, skrive forklarende kommentarer, og på bevarede udklip af avisartikler har han ofte givet sit mishag til kende, undertiden i kraftige vendinger.

De fleste danske provinsbyer kan i det 19. århundrede opvise købmænd, der som Chr. H. Nielsen blev konger i deres by, ofte i en hel landsdel. Erhvervsarkivet rummer adskillige arkiver fra sådanne mænd, der som købmænd var af større format end Chr. H. Nielsen; men om ingen anden personlighed inden for denne gruppe er det muligt at fremdrage så mange træk, når det gælder hans offentlige virke. Meget af det, der i det følgende siges om Chr. H. Nielsen, vil derfor også, når de forskellige forhold tages i betragtning, kunne gøre krav på at være typisk for den tids provinsbymatadorer.

Barndom og ungdom.

Christian Henrik Nielsen fødtes den 1. januar 1809 i Hjørring som søn af daværende eligeret borger og købmand Christen Christian Nielsen. Slægten var indvandret fra Vejrum ved Viborg midt i det 18. århundrede. Både faderen, farfaderen og oldefaderen var hattemagere; men faderen etablerede sig tillige i 1806 som købmand; han gik i kompagni med Chr. H. Niensens senere svigerfader Jørgen Pedersen Høygaard. Allerede samme år opløstes imidlertid kompagniskabet, og de to parter drev hver sin forretning videre. Jørgen Pedersen Høygaard drev sin købmandsforretning, indtil han døde i 1827, medens Christen Christian Nielsen opgav sin forretning i 1816³⁾.

Christen Christian Nielsen forlod dog ikke med forretningens ophør Hjørringegnen; allerede samme år købte han gården Åstrup ca. 4 km sydvest for byen. Chr. H. Nielsen levede således halvdelen af sin barndom på landet, uden at man dog senere i hans liv kan spore noget præg heraf. Drengene på Åstrup formede sig vel som for de fleste børn, kun lidt ved vi; men han har som andre børn haft småpligter, der var leg. Slægstraditionen fortæller, at han havde til opgave at sammenkalde bønderne til hoveriarbejde, ligesom han sammen med sine søskende lugede markerne og talte travet op ved høsttid. Sin moder hjalp han i mejeriet og med gårdens gåsehold. Det var skik, at moderen hvert forår modtog gæstinger fra bønderne til opfostring. Som betaling herfor beholdt hun halv-

²⁾ På det tidspunkt, hvor denne fremstilling skrives, er arkivet endnu ikke færdigordnet, og det har således ikke været muligt i det følgende at henvise til de enkelte pakker. Når der i det følgende omtales arkivalier uden nærmere henvisning, findes de i arkivet.

³⁾ Se om slægtens medlemmer: Jørgen H. Nielsen: »100 Aar«. 1906.

delen; men fordelingen var vanskelig, da de om foråret i svømmehuden indridsede mærker ofte var udviskede. Også hos bødkeren og i smedien færdedes han. Her lærte han at bruge sine hænder og skal navnlig have fået stor færdighed i at smede søm⁴⁾.

Foruden dette manuelle arbejde måtte skolen også passes. På Åstrup

Barndomshjemmet Åstrup, hovedbygningen opført af Chr. H. Niensens fader i 1820'erne.

holdtes huslærer. Først en gammel kontorist, Chr. Mølbak, der dog på grund af drikfældighed måtte afskediges; han afløstes af en seminarist, Ramsgaard, med hvem Chr. H. Nielsen senere i livet opretholdt forbindelsen, ligesom også deres børn var venner. Et lille brev fra Ramsgaard til Nielsen i Ålborg viser, at denne har været en dygtig elev. Det hedder heri om den yngre broder blandt andet: »Thomas regner en god Regula detri, Brøk, og med det øvrige gaar det ligeledes godt, saa jeg formoder, han bliver den anden Christian Henrik i mine Undervisningstimer« (11. juli 1823).

I 1823 efter sin konfirmation sendtes den 14-årige dreng i lære hos købmand senere konsul H. P. Hansen i Ålborg. Den velbegavede dreng

⁴⁾ Om barndommen: Hjørring Amtstidende 4/5 1881. Avisen indeholder i dagene 4/5—10/5 1881 en artikelserie: »Chr. H. Niensens Levnetsløb. Tildels efter Manuskript af nu afdøde Købmand M. C. Møller«.

udvikledes hurtigt, og af korrespondancen mellem ham og faderen fornemmes tydeligt, at den sidste satte overordentlig pris på sin ældste søn og snart tog ham med på råd både med hensyn til handelen med Åstrups landbrugsvarer og den hastigt voksende families forhold i det hele taget. Desværre er vurderingen af forholdet fader og søn vanskeliggjort af, at medens den førstes breve er varme og ligefremme, er sønnens svar præget af tidens konventionelle tiltaleform over for forældrene parret med den unge mands vigten sig med sit kendskab til handelssproget. Flere breve begynder: »I Besiddelse af Deres behagelige af Gaars Dato, skal man meddele o. s. v.«. At Chr. H. Nielsen nærrede varme følelser for sit hjem og sine forældre, er der dog ingen tvivl om. I et langt brev fra 1826 takkede han og broderen Thomas, der også var i lære hos H. P. Hansen, forældrene for, hvad de indtil da havde gjort for dem og den øvrige store børneflokk, og udtrykte det ønske, at det måtte være flokkens livsmål at betale al denne godhed tilbage ved flid og fremgang. Om sig selv fortalte de to brødre, at de arbejdede ivrigt med fremmede sprog, og at de håbede, dette ville være forældrene til glæde. Chr. H. Nielsen var hele sit liv stærk i følelsen af sin pligt; man vil ofte finde, at hans følelser i denne retning var overdrevent stærke. Også dette ellers så hjertelige brev fremkalder en fornemmelse af, at det var brevskrivernes opfattelse, at de med mellemrum burde bevidne deres hengivenhed for deres forældre i denne for os måske vel direkte form.

Hovedpræget i Chr. H. Nielsens korrespondance med hjemmet er dog den ungdommelige overlegenhed og selvsikkerhed, der måske til sidst bunder i en generthed for at vise sine følelser. Til at skrive hjem var han i øvrigt ikke særlig flittig, især ikke i begyndelsen. Faderen lod ofte moderen klage derover, og i et brev af 14. september 1823 skrev han efter at have anført, at den flinke principal jo oven i købet gav ham lov til at skrive i arbejdstiden: »Lidt kunde være nok, naar Du ellers intet havde at skrive om, ja var det blot: jeg leve vel!!«.

Ganske anderledes er faderens egne breve. De er jævne og mundrette, ikke med flere formaninger eller praktiske anvisninger end sædvane i sådanne breve; dette gælder ikke mindst det første efter adskillelsen, dateret 3. juli 1823:

»Kjære Christian!

Vi kom hjem i Aftes Klocken 9½. Din Moder blev saa inderlig glad, da jeg fortalte hende, at Du var saa vel tilfreds og havde allerede været paa Toldboden, i Pakkeboderne og nogle Steder i Ærinde i Byen for Din Hr. Principal, samt faaet Dine Sager i god Orden paa Dit Kammer og saaledes gjort en haabefuld Begyndelse i Din Condition. Jeg erindrer ikke, om jeg sagde Dig, at Din tilkommende Madmoder, den sjældne Jomfru

Lund, tilbød og lovede mig at vaske Dit Linned og Skjorter, samt stoppe Dine Strømper. Du kan altsaa trygt sige hende, naar Du behøver sligt. Hun har ogsaa sagt til Hr. Hansen, at han maatte endelig være god ved Dig, hvilket han selv sagde til mig. — Og jeg tvivler ingenlunde paa, at Du jo nok gjør alt for at erhverve og vedligeholde Deres Kjerlighed ved god Opførsel. Vær kun rask og frie og munter, saa overvinder Du bedst een og anden Ubillighed, som altid mødes i nye Stilling.

Skriv os jevnlig til, og der skal ikke mangle paa Breve fra os. Din Farbroder har lovet mig, at faa Postkarlen til at høre ind til Dig for at modtage Breve, som jeg nok skal betale ham for.

Glem ikke at lukke vel og pas paa Nøglerne, samt see vel til, at ingen bedrager din Hosbonde med nogen Ting. Vær munter og tal frit og beskedent med hans Handelsgjæster.

Dine Bier gav i Gaaer en prægtig Sværm, som Christen Moltesen har sadt op og gjort i god Stand. Din Moder troer nok, at hun skal gjøre Dine Bier saaledes ved, at Du engang kan faae Dig en rigtig god Fløite for dem. Din Kjole sender hun Dig, saasnart hun kan have den færdig.

Naar Hr. Hansen kommer herved, skal vi nok tale med ham om, at Du ved en og anden Lejlighed, naar Tiden vil tillade det, skal faa Lov at tage Deel i passende Fornøielser, som for Exempel Concert, Comedie eller sligt, hvilke Udgifter jeg vil erstatte ham igjen. Du ved nok, at naar Du trænger til noget smaat, da henvender Du Dig til Din Hr. Principal om Penge dertil. Din Regnebog skal jeg sende Dig, naar den er færdig; men skulde der blive alt for længe til, saa faaer jeg vel at tage den igjen og sende samme ud, at Du kan faae den indbundet hos Sadolin.

Skriv os nu snart et muntert Brev til, hvilket i Særdeleshed vil interessere Din Moder, at hun kan see, Du ikke er forknyttet, men holde Dig dygtig i din nye Stilling.

Vi hilse Dig alle her meget ved

din hengivne Fader
Christen Christian Nielsen.

Eskr. Vi skal ogsaa tale med Hr. Hansen og Kjereste om, at Du faaer Lov enten i Juul eller til Paaske at besøge os, og min Vogn skal da afhente dig i Sundbye«.

Om den unge handelslærlings liv i den ålborgensiske købmandsbod melder arkivalierne ikke meget. Chr. H. Nielsen var flittig. I ledige stunder i den lange arbejdsdag fra kl. 5 morgen til 10 aften studerede han handelsforhold og sprog, og allerede i 17-årsalderen førte han flydende korrespondance såvel på tysk som på dansk. Et enkelt brev til hjemmet, dateret 29. november 1825, er på tysk for over for faderen at demonstrere arbejde og fremgang.

Chr. H. Nielsen var virkelig også tidlig moden. Det ses især tydeligt i forhold til broderen Thomas, fra hvem enkelte breve fra samme lærested er bevaret. De viser en langt mere barnlig og måske også kærligere natur. For denne yngre broders vedkommende gør sig dog det gældende, at han sandsynligvis var epileptiker, og det var vel som følge deraf vanskeligere for ham at forlade hjemmet.

Efter udstået læretid eksamineredes Chr. H. Nielsen i 1828 på Compagnihuset og optoges som »Kjøbmandskarl i Handelslauget«. De næste tre år blev Nielsen hos H. P. Hansen, det meste af tiden som ridende handelsrejsende, probenreuter. Arbejdet bestod i opkøb af landbrugsvarer og afsætning af købmandsvarer til bønder- og herregårde og købmænd i småkøbstæderne. Det var et hårdt liv. Chr. H. Nielsen omtalte ofte senere, hvor strengt det havde været med disse rejser på de dårlige veje, særlig ved vintertid⁵⁾.

Denne tilværelse blev dog i længden den unge købmandskarl for besværlig, og snart begyndte han at tænke på at etablere sig. Med sin allerede dengang veludviklede sans for nye muligheder var det Frederikshavn, han valgte at slå sig ned i. En korrespondance med en fætter i Arendal, sagfører Christian Christensen (en fastersøn), fortæller løst og fast om disse overvejelser. Chr. H. Nielsen havde øjensynlig skrevet, at han måtte se at få sig en kapitalstærk kone; og hertil vendte Christensen gang på gang tilbage med venskabeligt drilleri. I 1830 lejede Nielsen butikslokaler i Frederikshavn hos apoteker Hansen; men til stor lettelse for forældrene blev planerne alligevel ikke til noget. Især havde moderen været ængstelig. Faderen skrev i et brev af 10. oktober 1830: »Din Moder er ikke uden Frygt for den, som af næsten alle udskrives som en liderlig By«. Skønt det både er faderens og farbroderens, Poul Chr. Niensens⁶⁾, mening, at sønnen hellere burde begynde i det små i Ålborg, kunne de dog nok se, at Frederikshavn var en by med fremtidsmuligheder. Chr. H. Nielsen fremhævede sønnens evner til at knytte gode forbindelser, og »Frederikshavn vil med Fremtiden også blive et Sted, hvor Talenter med Fliid og Forsigtighed kan ventes belønnede, naar Gud og Lykken vil staae med den stræbende«. Han anbefalede i øvrigt Chr. H. Nielsen at kaste sig over studiet af engelsk; af egen erfaring vidste han, at en købmand ville få fuldt op at gøre og ikke mere få tid til at erhverve sig nye kundskaber.

Det er ikke muligt at se, hvorfor Frederikshavnplanen ikke blev til noget; men man har lov til at tro, at det hænger sammen med det forhold, at Chr. H. Nielsen forlovede sig med faderens tidligere kompagnon, Jørgen Pedersen Høygaard's datter, Karen Marie. Høygaard var

⁵⁾ »100 Aar«. Afsnittet om Chr. H. Nielsen.

⁶⁾ Købmand og brændevinsbrænder i Hjørring (1784—1858), Jørgen H. Nielsen: Stamtafle over Efterkommere af Christian Nielsen i Hjørring. 1908. S. 38.

som nævnt død 1827, og butikken var af boet bortlejet. I 1831 overtog Nielsen imidlertid forretningen, og i oktober 1832 ægtede han Karen Marie Høygaard⁷⁾.

Familie og sind.

Nielsens første år som selvstændig købmand var, foruden af varetagelsen af forretningen, præget af vanskeligheder i familien. Allerede to år i forvejen var moderen død. Hun havde i sit ægteskab født 17 børn og døde uforløst med det sidste. I et brev af 14. november 1830 meddelte Chr. Chr. Nielsen sønnerne i Ålborg moderens død, d. v. s. han fortalte det kun til Christian, men bad ham forberede brødrene (to var yderligere kommet til, nemlig Christen, der svag af karakter ikke formåede at skabe sig nogen fast levevej, og Frederik, den senere provst, der gik i Ålborg katedralskole) ved at fortælle dem, at moderen var farligt syg. Dette dødsfald slog faderen fuldstændig ud. Det mærkes gang på gang i brevene, at problemerne med de små børn gik ham på, og med tiden kom han til at lide stærkt af melankoli, som han søgte at bortjage i selskab med flasken. Egentlig drikfædig blev han dog næppe; men i næsten hvert eneste brev til sønnen i Hjørring fra 1831 til 1836 ønskede han vin udsendt. Den 2. maj 1836 døde han på Åstrup efter to måneders sygeleje »i Forbindelse med høi Grad af Melancholie«, som Chr. H. Nielsen skrev til de norske slægtninge i et brev, der fortalte om dødsfaldet. Chr. Chr. Nielsen klyngede sig i sine sidste dage stærkere og stærkere til sin ældste søn. I kærlige breve til »Min inderlig elskede Christian« fortalte han om sin sygdom; men det fremgår ikke, at han ventede døden.

For Chr. H. Nielsen blev faderens død et alvorligt problem. Af hans søskende var der syv, som ikke kunne sørge for sig selv. Den ældste af disse, Frederik, var 18 år, og den yngste, Nicolaj, var kun 7 år gammel. Sammen med farbroderen beskikkedes han til værge og kurator for børnene. I rede penge efterlod Chr. Chr. Nielsen sig 24.000 rd., som fordeltes med 2000 til hver af 12 levende børn. Chr. H. Nielsen fik selv intet; man må da formode, at han havde fået sin part, da han etablerede sig. Det lykkedes forholdsvis hurtigt at få de små søskende anbragt rundt om, og efter et par års forløb var det problem klaret. Større vanskeligheder voldte dog de økonomiske forhold. Pigerne blev alle gift, den sidste i 1842, medens drengene, undtagen Frederik, der fortsatte sine studier, sattes i lære.

Det var naturligvis tanken, at de 2000 rd. skulle slå til for de enkelte børn, til de kunne klare sig selv, og det lykkedes også Chr. H. Nielsen ganske vist ved en for hans søskende irriterende påholdenhed at gennem-

⁷⁾ »100 Aar«, s. 6.

føre dette. Men hele opgøret efter hjemmets opløsning gik dog ikke af uden stridigheder.

Som forretningsmand havde Nielsen en klar forståelse af penge og penges værd, og han så ret hurtigt, at der måtte administreres knapt, dersom arveparterne skulle slå til, indtil de mindreårige søskende nåede myndighedsalderen. Sålænge de var undergivet hans værgemål og derfor ikke kunne protestere, fandt de sig i hans dispositioner — der i øvrigt var yderst fornuftige; men da værgemålet var ophørt, kom det til bitter uenighed med to af brødrene, nemlig den allerede nævnte Christen (1815—46) og den yngste Nicolaj (1829—53), der blev gartner på godset Vilhelmsborg ved Odder. Medens den førstnævnte, der tilsyneladende var en vanskelig karakter, ved sin tidlige død satte bom for videre strid, afsluttedes Nielsens værgemål for Nicolaj først 1851, da han selv var en mand i moden alder. Ved en ganske formel fejl i forbindelse med regnskabet over arvens anvendelse gav han broderen et våben, som denne brugte med stor ihærdighed. Striden, der nedfælder sig i en række ret skarpe breve, viser dog tydeligt, at Nicolaj i sin ungdommelighed slet ikke forstod, hvad pengene var brugt til. Han havde fået sin gartneruddannelse i København, og hans pengeforhold var der således ordnede, at han hentede, hvad han ønskede hos Chr. H. Nielsens forretningsforbindelser, der så igen afregnede med denne. En skønne dag var der ikke flere penge tilbage, og Nicolaj stod uforstående over for den kendsgerning, at han havde brugt dem så hurtigt⁸⁾.

Den endelige afslutning på opgørelsen over hjemmet var således ikke behagelig for Chr. H. Nielsen; men man skal dog ikke tro, at Nielsen bestandig stod i et spændt forhold til familien. Med Nicolaj ses der ganske vist ikke nogen senere forbindelse; men med familien i Norge og især med søsteren Caroline (1820—91), der blev gift med købmand Georg Frederik Palludan (1811—66) i Ålborg, var den særdeles livlig. Det samme var tilfældet med broderen Frederik, den senere provst i Åsted, selv om et stort antal breve fra denne er stiledede til Nielsens ældste søn, Jørgen, hvem provsten tilsyneladende satte særlig pris på. Fra Frederik Nielsens studietid ved Ålborg latinskole og senere ved Københavns universitet findes en stor brevsamling, som giver et interessant billede af en datidig students liv. Arven på 2000 rd. slog for øvrigt ikke til til studierne fuldendelse; men Fr. Nielsen fik, da den var opbrugt, kommunitetet og Regensen, ligesom også broderen i Hjørring ofte hjalp ham med penge og naturalier. Det er et typisk træk ved Chr. H. Nielsen, at han altid var parat til at hjælpe, når han følte, at et menneske var arbejdsomt og havde en redelig vilje til at nå noget.

Strengt, men ærligt havde Nielsen opfyldt sine forpligtelser over for

⁸⁾ Opgøret efter faderens død: breve i arkivet.

sine yngre søskende. Den samme linie går igen i opdragelsen af hans egne børn. Ihvorvel hjemmet må regnes for velstående, var der dog ingensinde spor af overflod. Husfaderens offentlige virksomhed kostede ham store summer, og mange penge gik til privat velgørenhed. Ofte vidner forretningskorrespondancen om økonomiske vanskeligheder, og enkelte gange gik gæld til københavnske kreditorer til inkassation gennem prokurator. Chr. H. Nielsen og hustru fik 11 børn, 8 sønner og 3 døtre, heraf et tvillingpar i 1848. To døtre og en søn døde inden forældrene. Af børnene gik to de studerendes vej, nemlig den næstældste søn Poul Christian Nielsen (1835—81), der blev cand. philol. og senere overlærer ved Odense Latinskole, og den 4. søn Annæus Nielsen (1839—1927), der blev cand. pharm. og senere apoteker i Nibe. Apoteker Nielsen fik i øvrigt for Nibe en lignende betydning som faderen for Hjørring, og byen hædrede ham ved at gøre både ham og hans hustru til æresborgere samt rejse ham en mindesten. To sønner blev landmænd og tre købmænd; det yngste barn, sønnen Frederik, blev kontorchef i De Danske Spritfabrikker. Niensens tredje datter, Nicoline, blev gift med direktør i De Danske Spritfabrikker, senere etatsråd C. A. Olesen.

Chr. H. Niensens børn nød den lykke meget længe at beholde deres forældre, og disse og børnene levede det smukkeste familieliv. Der er i de efterladte papirer ikke noget, der tyder på, at børnene på noget tidspunkt har gjort deres forældre sorger; men det bliver ret hurtigt klart, at to af dem ligesom stod i centrum af familien — ikke at forstå således, at de blev favoriserede og forkælede, men de var afgjort de bedst begavede, og deres livsbaner kom til at danne hovedindholdet i, hvad man kunne kalde den indre familiehistorie. Det drejer sig om de to ældste børn Jørgen og Christian. På en måde står de i yderpunkterne for de muligheder, som datiden bød børn af deres klasse. Jørgen blev hjemme, hjalp faderen i forretningen og overtog siden denne (1868), Christian sendtes i latinskole og sluttede sin uddannelse ved landets højeste læreanstalt, universitetet. Denne uddannelse stillede selvsagt store krav til Chr. H. Niensens økonomiske formåen, og bedre blev det ikke, da sønnen for at sætte sine klassiske studier i relief foretog en rejse til Italien. Hvad denne kostbare uddannelse har betydet for de andre børn, lader sig vanskeligt udfinde. At Christian var forældrenes yndling, er der ingen tvivl om, og ved enkelte lejligheder kan man ane et svagt misforhold mellem ham og Jørgen; men det gik ret hurtigt over. I breve fra 60'erne omtales, at man aldrig vil glemme »det store Offer«, Jørgen har bragt familien, og det samme gentages i breve fra Jørgen H. Niensens alderdom, uden at der dog noget sted gives nogen nærmere redegørelse.

Chr. H. Nielsen holdt meget af sine børn, og der er næppe nogen tvivl om, at de to døtres, Annas og Maries, død i henholdsvis 1867 og 1868 var stærkt medvirkende til, at han langsomt trak sig ud af alle sine offent-

lige gøremål. I februar 1881 var hans hustru meget syg, og da så sønnen Christian døde den 8. februar, ramte det forældrene hårdt. De fulgte hurtigt efter, moderen i samme måned, faderen i maj.

Om familielivet indeholder de nielsenske arkivalier overordentlig meget. Børnene var flinke til at skrive, når de forlod hjemmet; men brevene karakteriserer naturligvis mere de skrivende end dem, til hvem de er rettede. Hovedstammen er breve fra Christians universitetstid, som på en morsom måde supplerer brevene fra Chr. H. Nielsens broder Frederiks studietid, og breve fra Annæus, som ret tidligt kom til Nibe hos morbroderen Christian Peder Høygaard, der drev Nibe og Løgstør apoteker. Høygaard, der var ugift, bekostede i øvrigt Annæus' uddannelse. Endelig er bevaret en del skolehæfter, tegninger, gækkevers og udklipslegetøj — alt i alt nok til at give os et billede af et inderligt familieforhold med en flittig og dygtig moder og en ofte lidt fjern, men altid interesseret fader, der selv i kærlige småbillerter lader det pædagogiske stikke frem, som når han samtidig med at forære Christian en rigsdaler i fødselsdagsgave, afkræver ham regnskab over udgivelsen deraf.

Nielsen lignede sin fader deri, at han tidligt viste sin ældste søn stor tillid. Da denne blev optaget som handelslærling i forretningen, fik han hurtigt vigtige opgaver, og da Nielsen i 1853 og 1854 opholdt sig i København som folketingsmand, konstitueredes sønnen som konsul og strandingskommissionær og ordnede dygtigt de problemer, der opstod i forbindelse med flere strandinger.

En konklusion af disse få enkeltheder om den nielsenske familie må være den, at den var som mangfoldige andre borgerfamilier i datidens Danmark. Dens medlemmer og livsformer rummer ingen undtagelser fra de gængse billeder; men det er på grundlag af det overleverede materiale muligt at få disse langt mere uddybede, end tilfældet ville være andre steder. Eet medlem rummede familien dog, som i talrige henseender skilte sig ud fra det gængse, nemlig overhovedet, Chr. H. Nielsen, og hans livsværk vil vi i det følgende prøve at belyse, idet hovedvægten lægges på en karaktertegning fremfor på en detaljeret kronologisk gennemgang af hans arbejde og dets resultater. Det er mennesket bag begivenhederne, der ved en gennemgang af Chr. H. Nielsens efterladte papirer skal søges fremdraget. Der er ikke tilsigtet en fremstilling af Nielsen som købmand, ligesom selve forretningens historie ikke medtages her; formålet skal især være at skildre foregangsmanden i den forsømte landsdel. Nielsens forretning var stor, og man undrer sig over, at han mellem sine mange offentlige opgaver har kunnet overkomme at passe den. Ofte var det svært nok, og det er sikkert grunden til, at sønnen Jørgen så tidligt fik betroede opgaver. Mange af Nielsens reformer og reformplaner havde naturligvis handelspolitisk baggrund; men hans arbejde har sjældent præg af at være standsbestemt. »Almenvellet« (hans eget udtryk) var

bestandig hans ledestjerne, og han fandt, at det var enhver borgers pligt, som havde mulighed derfor, at virke for dette. Han så bort fra, at det kunne være vanskeligt at enes om en bestemt definition af dette begreb og kom ofte derved og ved sin af og til bryske fremgangsmåde i opposition til anderledes tænkende. Den modstand, Nielsen kunne møde, blev

Chr. H. Niensens gård på Østergade.
(Tegning af Hakon Spliid efter foto.)

ham med årene et helt kompleks, således at han så misundelse og miskendelse overalt, hvor man ikke straks var enig med ham, og det på trods af, at han ved flere lejligheder modtog offentlige tilkendegivelser, som nok kunne vise ham, at hans anstrengelser og ihærdighed modtoges med taknemmelighed. Som heden, der beherskede det vendsysselske landskab, var stillestående og uden overgange, således havde menneskene også hidtil været det. Stilstanden var gået dem i blodet. Når fremskridtet bankede på døren, blev det derfor af mange modtaget som en påtrængende gæst, man ikke havde haft bud efter, og hvis nærhed man ikke ønskede. Gæsten lod sig dog ikke uden videre afvise; en ny tid var i frembrud, og en af dens hovedformidlere blev netop Chr. H. Nielsen. Han genoptog tonen og idealismen fra det 18. århundredes oplysningstid, og hans resultater blev mange og afgørende. Han ville »lys over land«, og han startede i bogstaveligste forstand med at hænge en lygte uden for sin dør. Dens praktiske formål var at lede kunder til den nye købmands butik; men symbolikken var klar, langsomt og sikkert lod Chr. H. Nielsen sin lygte sprede sit lys videre ud.

Landsdel og by.

Den økonomiske og kulturelle fremgang, som de store reformmænd fra slutningen af det 18. århundrede havde ventet af deres forordninger, var kun i mindre grad blevet til virkelighed. Der var sket mægtige fremskridt med stavnsbåndets løsning, udskiftningen og hoveriets regulering; men den almindelige befolkning savnede betingelserne for at kunne tilegne sig og udnytte fremskridtet fuldtud. Endelig hæmmede Napoleonskrigene og den deraf følgende statsbankerot den videre udvikling af de påbegyndte reformer.

Vendsyssel var uden tvivl den landsdel, der stod længst tilbage både på grund af befolkningens mangel på oplysning og på grund af beliggenheden, hvortil kom selve landets natur præget af sand, hedebakker og store mosestrækninger, som den var. Selve jorden var dog ikke ugunstig for landbrug; men den krævede god kultur for at kunne yde, og denne lod i det 19. århundredes begyndelse meget tilbage at ønske. De dyrkede arealer var derfor forholdsvis små, kun de nærmestliggende byjorder; de store, vide, moseagtige sletter mellem bakkerne kunne delvis dyrkes uden afvanding, men herpå tænkte få eller ingen. Lyngen dækkede store strækninger; man kunne vandre i den fra Råbjerg sogn til Nørresundby.

Hjørring amts areal androg omkring 1830 480.760 tønder land, hvoraf kun omkring halvdelen var opdyrket. Det dyrkede areal omfattede 67 hovedgårde, 3822 bøndergårde over 1 td. hartkorn og 4308 husmandsteder paa 1 td. hartkorn eller derunder. Hertil kom 65 vejr- og 62 vandmøller. Gårde, bygninger og befolkningens levesæt skilte sig ikke afgørende ud fra det øvrige lands. Kun var det hele måske langt mere fattigt. Længst tilbage stod den ved den ca. 300 km lange kyststrækning boende fiskerbefolkning, som med de primitive fangstredskaber havde de største vanskeligheder med at få udkommet af deres erhverv⁹⁾.

Af Vendsyssels fire købstæder var Hjørring den vigtigste. Med vore dages målestok var den dog som købstad betragtet kun lidet anelig; men heri lignede den datidens andre danske provinskøbstæder. Af landets 68 byer var Hjørring nummer 31 med et indbyggertal på 1386 i 1834 (1801: 744); den største var Odense med 8709 indbyggere. Vendsyssels tre andre købstæder var Frederikshavn med 1163, Skagen med 1109 og Sæby med 718 indbyggere¹⁰⁾. Til sammenligning kan anføres tallene for 1945, nemlig Hjørring 13.346, Frederikshavn 16.827, Skagen 6.446 og Sæby 3.153¹¹⁾. Hjørring var stærkt hemmet ved som indlandsby ikke at have direkte forbindelse med havet. Byens købmænd havde skarpe

⁹⁾ L. C. Brinck-Seidelin: Hjørring Amt. Fjerde Stykke af Bidrag til Kundskab om de danske Provindsers nuværende Tilstand i oeconomic Henseende. Foranstaltet efter kongelig Befaling ved Landhusholdningsselskabet. 1829. S. 3.

¹⁰⁾ Bergsøe: Den danske Stats Statistik I. 1844. S. 406—07.

¹¹⁾ Statistisk årbog 1950.

konkurrenter i de såkaldte skudehandlere på Vestkysten. Skippere ved Kjul å, Torreby, Lønstrup og Løkken opkøbte bøndernes produkter og sejlede med dem, idet skibene lastedes ved den åbne kyst, til Norge og i sjældnere tilfælde også til England og Hamborg. Som returlast medtog de af udenlandske varer især foder- og gødningsstoffer, træ og kul. Hertil kom, at der ved kysten blev drevet et udstrakt smugleri, idet det for toldvæsenet var umuligt at føre et effektivt tilsyn.

Af udseende var Hjørring kun som en stor landsby. Ud over de enkelte embedsboliger og offentlige bygninger var husene lave enetages med stråtag. Gaderne var uden brolægning. Store ildebrande havde hærgnet, den sidste i 1819, da 36 gårde og huse i den nye bydel — Østergade — nedbrændte. Byen havde dog allerede i 1830 visse betingelser for en fornyet fremgang: 1793 oprettedes Hjørring amt ved sammenlægning af dele af de gamle Åstrup, Børglum og Sejlstrup amter, samme år oprettedes et apotek, 1801 og 1802 indrettedes henholdsvis en amtstue og et postkontor, og endelig 1825 henlagdes Børglum herreds tingsted til Hjørring.

Også de almindelige økonomiske forhold tydede på fremgang. Napoleonskrigene havde for en tid standset skudehandelen, og bønderne søgte i stedet Hjørring med deres handel og vedblev dermed, selv efter at skudehandelen efter 1825 atter tog til. Hjørrings handelsstand tog nemlig nu selv del i denne, fortrinsvis med Løkken som ladeplads. Også Chr. H. Nielsen drev skudehandel; men hans forbindelser gik over Lønstrup.

Stadig var forholdene dog vanskelige. Landevejstransporten var dyr og langsom, og købmandsforretningerne som følge heraf små og kapitalfattige. En industri var imidlertid ved at udvikle sig formidlet af Thomas Pedersen, kaldet Thomas Smed (1772—1850). Han fik indrettet vognfabrik, teglværk, oliemølle, savværk og brændevinsbrænderi, som skulle blive Hjørrings hovedindustri indtil 1920. Men byens vigtigste næringsvej var landbruget; borgerne var mere bønder end håndværkere og købmænd. Landbruget dreves på de udstrakte bymarker, hvoraf en del allerede var udskiftet i slutningen af det 18. århundrede. En del hedejord lå dog i fællesskab lige til 1842, da den blev udskiftet på Chr. H. Nielsens foranledning¹²⁾.

Kommunalpolitik.

Således var i grove træk den by, i hvilken Chr. H. Nielsen i 1831 begyndte sin virksomhed. I sine første år var Nielsen naturligvis stærkt optaget af at udbygge sin forretning, ligesom også omsorgen for de yngre søskende krævede et stort arbejde af ham. Men allerede i disse

¹²⁾ Om Hjørring se bl. a. P. Horn: Hjørring i Fortid og Nutid, 1943. S. 44—54. Trap: 5. bd. 1924. S. 38—40. »100 Aar«, s. 7—9.

år blev der kaldt på Nielsen til et offentligt hverv, nemlig som kirkeværg. Kirken var stærkt forsømt og forfalden, og den unge købmand fik derfor straks lejlighed til at vise byen sin energi og sit initiativ. Kirken blev istandsat, prædike- og kirkestole samt altertavle blev repareret, og en gammel klokke, som var revnet ved ringningen efter Christian VII's død i 1808, omstøbtes, ved hvilken lejlighed Niensens navn sattes på den¹³⁾. Foruden kirken i Hjørring bestyrede Nielsen Sdr. Harritslev kirke, som tilhørte hans hustrus slægt, Høygaard¹⁴⁾.

Der skulle dog ikke gå mange år, inden Nielsen fik brug for sin arbejdskraft og interesse for offentlige anliggender i større opgaver. Efter købstadkommunalloven af 1837 skulle der i hver købstad vælges en borgerrepræsentation, som sammen med byfogeden skulle forestå byens styrelse. Allerede i 1841 indvalgte Chr. H. Nielsen i den nye kommunalbestyrelse, der i Hjørring talte seks medlemmer. Han blev straks viceformand, og den 7. januar 1842 valgtes han til formand¹⁵⁾.

Før 1837 havde byen været styret af byfogeden og fire såkaldte »eligerede mænd«. Disse valgtes af de næringsdrivende borgere og grundejere; men der kunne kun stemmes på dem, som byfogeden foreslog, og de valgtes på livstid. Ved siden af dette råd eksisterede en slags folkeforsamling, idet det var skik hvert års 2. januar at afholde borgermøde på rådhuset. Her forelagdes byens regnskab for det forløbne år og eventuelle planer for det nye. De store og mere kostbare foretagender krævede borgernes samtykke for at kunne iværksættes.

Borgermøder kunne dog indkaldes når som helst, og som forhandlende og besluttende organ blev de overordentlig meget benyttet af Chr. H. Nielsen. Talrige cirkulærer kaldte til møde »hos Gjæstgiver Houmann førstkommende Løverdags Klokken 3«, når Nielsen havde et forslag at fremsætte, om hvilket han ønskede at høre borgernes mening. I denne ægte demokratiske praksis stødte han sammen med amtmanden over Hjørring amt fra 1822—43, J. A. Graah, der konservativ, stejl og egenrådig slet ikke kunne forlige sig med den borgerlige selvbevidsthed, som langsomt groede frem overalt¹⁶⁾. I en artikel i Hjørring Amtstidende for 24. november 1874 fortalte Chr. H. Nielsen følgende derom: »Mødeforbud hørte under Enevælden til Dagens Orden, og jeg mindes grant, hvorledes saadanne Forbud ogsaa anvendtes mod mig, naar jeg i mine yngre Dage havde sammenkaldt til et eller andet offentligt Møde paa Raadstuen her i Byen; thi det fejlede aldrig, at Amtmanden, Kammerherre Graah, lod forhøre hos Byfogden, Justitsraad Koefoed, der i sin Embedsstilling i de

¹³⁾ »100 Aars«, s. 7.

¹⁴⁾ Papirer vedr. S. Harritslev kirke i arkivet.

¹⁵⁾ Det bemærkes, at stillingen som formand for borgerrepræsentationen ikke var enslydig med borgmester. Denne stilling beklædtes af den kongelig udnævnte byfoged, som hverken havde sæde eller stemmeret i borgerrepræsentationen.

¹⁶⁾ Om Graah se Dansk biografisk Leksikon, 1. udg., 6. bd.

Tider var en særdeles human og forekommende Mand, om jeg havde faaet Tilladelse til at holde offentlig Forsamling, som jeg hverken havde eller for hans personlige Vedkommende havde nødig; hvis ikke, da blev Koefoed paalagt at sende Politibetjenten op paa Raadstuen til mig og lade mig vide, at jeg ikke maatte holde noget offentligt Møde, da jeg ikke havde Byfogdens Tilladelse, og at jeg derfor øjeblikkelig havde at begive mig bort. Som Friskfyr svarede jeg, at jeg kun veg for fysisk Magt. Da jeg desuagtet vedblev at holde offentlige Møder, og Amtmanden ikke i saa Henseende stode paa Byfogdens Mellekomst, foretrak han at sende mig en af sine egne Skriverskarle, som kom med det samme Forbud, men ogsaa ham svarede jeg, at jeg kun veg for fysisk Magt, men den physiske Magt blev dog ingenlunde anvendt mod mig«.

Nielsens lidt spøgende tone i denne avisartikel dækkede næppe hans følelser over for amtmand Graah. Selv om han med ordet »Friskfyr« bagatelliserede sine dengang sikkert alvorligt mente ord om kun at vige for »fysisk Magt«, følte han amtmandens optræden som en fornærmelse mod sig personlig. At amtmanden slet ikke skulle have forstået ham, kunne han ikke tænke sig, og hans modstand måtte derfor være dikteret af misundelse og frygt for eventuelle statsfarlige planer fra Nielsens side.

Chr. H. Nielsen bevarede sit liv igennem denne opfattelse af amtmand Graah; derom vidner et brev af 21. juni 1863 til provst Christian Djørup, der netop stod for at skulle forlade Hjørring. Nielsen skrev:

»Det er vel muligt, at det paa en vis Maade vil forundre Dem, at De ikke see mig iblandt dem, som ere forsamlede til det af Communalbestyrelsen i Anledning af Deres Afreise foranstaltede Gilde; men naar jeg nu ikke ved denne Lejlighed kommer tilstede, da er Aarsagen ingenlunde at søge i Uvillie eller Uvenskab imod Dem, tværtimod, og haaber iøvrigt, at De respecterer mine nedenauførte Grunde denne Sag betreffende. Ved Omstændighedernes Tryk i mine yngre Dage blev det fra flere Sider saa omtrent paatvunget mig at foranstalte et lignende Gilde for Kammerherre Graah, uagtet det var min fulde Overbevisning, at denne Hædersbevisning, med Hensyn til ham, var ufortjent. — Gildet gik forøvrigt, efter den Tids underdanige, smigrende og krybende Viis, meget godt, men da jeg allerede den Gang, hvad ikke saa faae alvorlige Sammenstød med Graah, hvor det gjaldt vor Udvikling, kunne bevidne, havde indviet mit Liv og min Virksomhed til min Fødeby, Fødeegns og Fødelands Tjeneste, og det uagtet jeg retvel forudsaae, at jeg stadig maatte bringe store Ofre af Penge, Tid og Ro, samt underkaste mig saavel Miskjendelse som Misundelse og Mishandling, noget der altid falder den tildel, som betræder en for alle Andre farlig og dertil ulønnet og opofrende Vei, saa lovede jeg dengang ved mig selv ingensinde oftere at deltage i Gilder af saadan Art«.

Selv efter at have fået begivenhederne på 20 års afstand og mildnet

af alderens voksende konservatisme, havde mindet om modsætningsforholdet til den gamle fjende så stor magt over Nielsens sind. Det er et typisk træk i Nielsens karakter, at en beslutning, der er truffet i en bestemt situation, med stædighed videreføres på alle andre lignende, selv om omstændighederne aldrig siden blev de samme. Nielsen opregnede videre for provsten flere embedsmænd, til hvilke han havde stået i godt forhold; men til hvis afskedsfester han heller ikke var mødt op. Også samarbejdet med provst Djørup havde været det bedste, og Nielsen mindedes deres fælles resultater på mange områder; men beslutningen stod ikke til at ændre. Det synes karakteristisk for Nielsen, at han havde svært ved at glemme; han var ikke noget surt menneske, men han formåede ikke at dulme tilsidesættelser ved lune eller humor. Kun i et enkelt tilfælde ser man ham udfolde sig i en saftig humor, der dog stærkt nærmede sig spidse spydigheder¹⁷⁾. I det hele taget må det vel siges om Nielsen — som om mange idealister — at han tog sig selv meget højtideligt, og at han, selv om han kaldte sig liberal, var en udpræget herskernatur.

Den tanke, at modstand og oppositionslyst egentlig kun grunder sig på misundelse, er vel almenmenneskelig. Hos Nielsen var den fremherskende fra ungdommen. Da han i 1831 skulle etablere sig, stødte han under forhandlingerne sammen med nogle mennesker, uden at det i øvrigt kan konstateres, hvem det var, eller hvad sagen drejede sig om; men i alt fald skrev Nielsen hjem til sin fader på Åstrup og beklagede sig over at have mødt misundelse. I svaret møder man endnu en gang Chr. H. Nielsens kloge, gode fader. Chr. Chr. Nielsen skriver: »Hvad anbelanger Misundelse, som Du taler om, da bør jeg gøre Dig opmærksom paa, at hvor Du farer hen, saa vil den ikke udeblive, thi ethvert Menneske, som giver Haab om at gjøre lykkelig Fremgang, kan ikke undgaae den, paa hvad Sted det end er, dog vil jeg nok tilstaae, at der kan være Forskjel paa Steder og Mennesker. Selv erindrer jeg, hvorledes det ofte gik mig, og jeg nægter ikke, at det jo i min Ungdom ærgrede mig, men med Erfaringen lærte jeg, at endogsaa dette Onde tjente til mit Bedste, det opfordrede mig til at have et vaagent Øje paa mig selv og gaae min Gang selvstændig og fremstolende paa Guds Forsyn, og da mættes Misundelsens Skaale. Endelig har jeg gjort den Erfaring: At den er lykkeligere, som bliver misundt, end den, som bliver beklaget«¹⁸⁾.

Til held for Chr. H. Nielsens arbejde forflyttedes amtmand Graah i 1843 til Århus — med Hjørrings hidtil eneste æresborgerbrev i lommen. I følge Nielsens hele stilling til amtmanden forstår man knapt, at han med sin stærke personlighed ikke har kunnet forhindre en sådan udnævnelse, som han sikkert såvel som festen har fundet højst ufortjent,

¹⁷⁾ Se brevet til Lars Bjørnbak s. 73 f.

¹⁸⁾ Brev af 24/4 1831.

men det er muligt, at hans modstand har været dæmpet noget af sympati for den afholdte amtsforvalter L. C. Brinck-Seidelin og byfogden, justitsråd Koefoed, der var de ledende bag de æresbevisninger, der blev amtmand Graah til del.

Om Graah's syn på Nielsen har man et morsomt træk fra Århus. En ven spurgte ham senere, hvorledes han befandt sig i sin nye by, og Graah skal dertil have svaret: »Aah jo, ret vel; men der findes ogsaa her nogle unge Nielsen-er«¹⁹⁾.

Kunne Chr. H. Nielsens forhold til myndighederne således for en nutidsbetragtning virke tungt, usmidigt og vel personligt, så må man dog betragte det som et udslag af det spændte forhold, der kunne være mellem den selvbevidste borger og den standsstolte embedsstand. Chr. H. Nielsens videre virke viser på den anden side, at han formåede at gennemføre reformer i bystyret, og der har han sikkert lært at bøje af og drive det muliges politik, selv om han vedblivende var mere stejl, end sædvanen er i dag blandt mænd i det offentlige liv. Allerede i 1842 fik han gennemført nye retningslinier for kommuneregnskabet og faste regler opstillet for, hvilke udgifter der skulle lignedes på grundejendom, på næring, på formue og på lejlighed (indkomst)²⁰⁾.

I 1842 aflagde kong Christian VIII et besøg i Hjørring, og Nielsen benyttede til stor fortrydelse for embedsmændene lejligheden til, da kongen på rådhuset mødtes med borgerne, at klage over forskellige forhold, blandt andet over det vendsysselske vejvæsen. Nielsen skal ved denne lejlighed have optrådt med stor sikkerhed, som han altid gjorde over for både høj og lav — overbevist om rimeligheden af sine forlangender. Noget øjeblikkeligt resultat kom der dog ikke ud af hans optræden, og først flere år efter begyndte arbejdet på forbedringen af landevejene.

Eet synligt resultat fik kongebesøget dog. 1821 havde staten på fattigjorden syd for byen anlagt en planteskole på ca. 7 td. land, som skulle forsyne omegnen med gratis træplanter. Denne planteskole lykkedes det Nielsen at få kongen til at skænke byen mod, at planter stadig uddeltes. »Christiansgave« blev Hjørrings første offentlige lystanlæg, hvor siden mange af Nielsen ledede byfester og møder afholdtes²¹⁾. Den nielsenske slægt er også knyttet til byens andet anlæg, »Svanelunden«, der er anlagt på foranledning af Jørgen H. Nielsen.

I forbindelse med »Christiansgave« skal i øvrigt fremdrages et enkelt lille træk, der viser Nielsens undertiden lidt ejendommelige fremgangsmåde i lokalpolitikken, når han ikke kunne føre sin vilje igennem. Da man havde antaget en gartner til at lede plantagen, ønskede borgerre-

¹⁹⁾ Hjørring Amtstidende 10/5 1881.

²⁰⁾ Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 25/1 1842. Landsarkivet, Viborg, forkortet LA. V.

²¹⁾ »100 Aar«, s. 8, Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 25/10 1842. LA. V.

præsentationens flertal ham kun lønnet for arbejde om sommeren, og han antoges da for de 15 følgende somre. Formanden mente imidlertid, at han burde ansættes for hele året; men heri fik han intet medhold og tog derfor sagen i sin egen hånd, idet han meddelte borgerrepræsentationen, at han i givet fald selv agtede at afholde gartnerens vinterløn. Smålighed hadede Nielsen, og det er naturligt, at han ønskede plantagen ordentlig vedligeholdt, når han havde haft ulejligheden med at skaffe den til byen. Det lykkedes i øvrigt Brinck-Seidelin at presse gartneren ned til 30 rd. for vinteren, og det gik man med til. Der er dog næppe tvivl om, at Nielsen virkelig selv ville have afholdt lønnen til den kommunale gartner, hvis ikke det var lykkedes at nå frem til et kompromis.

Ved påligningen af ejendomsskatterne havde kommunen gennem længere tid haft adskillige vanskeligheder af, at mange grundejere ikke kendte deres skel. Udskiftninger og sammenlægninger af ejendomme havde bragt uorden i hele systemet, og Nielsen foreslog derfor, at der skulle foretages en ny grundopmåling. Borgerrepræsentationen besværede sig over de store udgifter dertil; men forslaget vedtoges dog, og ved opmålingen konstateredes, at seks familier på voldene (Overgade) havde opført huse på grunde, som i virkeligheden tilhørte kommunen. Mod at betale 50 rd. hver, fik de dog skøde på grundene.

Det var også i denne periode (1842), at Nielsen fik gennemført udparcelleringen af resten af bymarken, ca. 700 td. land hede. Som sædvanlig mødte han modstand. Argumenterne var denne gang, at byens fattige befolkning ikke kunne undvære de tørv, der årligt gravedes i heden. Nielsen indvendte herimod, at tørvene var af yderst slet kvalitet, og han fik sin plan igennem. Heden opdeltes i 61 parceller.

Vejene, som han havde klaget til kongen over, fik han på byens grund flyttede og regulerede. Østergade og flere gader blev brolagt, og springvandet, der var et grimt vandhul, blev smukt stensat og forsynet med et jerngelænder. Østergade blev beplantet, og bestræbelserne for at skaffe gadebelysning fortsattes. Om Nielsens arbejde i disse år udtalte den gamle foregangsmand Thomas Smed: »Han er nok en dygtig Mand, men han faar minsæl aller Østergaad brolaa«. Den gamle mand oplevede at se det²²⁾.

I 1842 nedsattes en komité til at arbejde med planer om oprettelse af en »Arbejdsanstalt« i Hjørring (en fattiggård). Nielsen hjemforskrev i den anledning materiale om lignende anstalter andre steder fra, blandt andet fra Tyskland²³⁾. På grundlag af komiteens betænkning besluttedes det på et rådstuemøde i 1843 at oprette et fattighus for Hjørring.

I politisk henseende sluttede Chr. H. Nielsen sig tidligt til den liberale bevægelse, og da der i 1841 fra en typograf Peter Konnerup indkom

²²⁾ »100 Aar«, s. 8.

²³⁾ Breve i arkivet.

en ansøgning om oprettelse af et trykkeri i Hjørring, støttede Nielsen disse planer ud fra den betragtning, at det herved blev muligt at skabe byen en presse, ligesom naturligtvis også det rent praktiske forhold spillede ind: at skaffe byen en ny erhvervsvirksomhed. Alle tryksager havde man hidtil måttet hente i Ålborg. Byfogden nægtede, sandsynligvis inspireret af amtmand Graah, at anbefale andragendet, men Konnerup fik alligvel tilladelsen.

Kort tid efter fremlagde bogtrykkeren planer om at udgive et ugeblad med titlen »Den jydsk Borger- og Bondeven«. Nielsen støttede ham atter mod byfogedens og Graahs modstand, og Konnerup fik af kongen den ønskede tilladelse. Bladet, hvis første nummer blev trykt i København, gik meget dårligt. Det omdøbtes i 1843 til Hjørring Amtstidende og solgtes sammen med trykkeriet i 1844 til Camillo Bruun, som kom fra København. Bruun fik det snart drevet i vejret, da han i politisk henseende lod det følge de liberale strømninger.

Chr. H. Nielsen havde nu fået et organ, i hvilket han kunne give sine følelser og meninger udtryk, og han benyttede i de kommende år ofte bladet.

Handelspolitik og økonomiske vanskeligheder.

Chr. H. Nielsen var i fyrrernes begyndelse travlt optaget af sine reformer til bedste for Hjørring; men midt i sine lokalpatriotiske bestræbelser fik han også tid til at tage sig af sin forretning og sin stands interesser. Det er nævnt, at skudehandlerne ved vestkysten for Hjørring-købmændene betød en alvorlig konkurrence, så meget mere som både de og en række omløbende kræmmere kun sjældent holdt sig til deres lovlige handel, men handlede overalt, hvor de fandt det for godt. Mindre blev deres konkurrencedygtighed heller ikke af den kendsgerning, at en stor del af deres varer var indsmuglede og derfor kunne sælges billigere end de varer, der var behæftede med de dyre toldafgifter²⁴).

Da Nielsen blev formand for borgerrepræsentationen i Hjørring, forsøgte han med ringe held gennem en henvendelse fra denne til øvrigheden at få grebet ind over for den ulovlige handel. Men Nielsen søgte selv ved at etablere sig som skudehandler at tage noget af brodden af den hårde konkurrence, ligesom han gennem en række konsulater udvidede sine forbindelser²⁵). Da Nielsen også var strandingskommissionær, var det ofte en fordel for afviklingen af strandingerne, at han var konsul for det land, som skibet tilhørte. I 1844 blev han russisk vicekonsul og senere konsul for Holland, Belgien, Hamborg, Hannover og Oldenburg (de sidste tre ombyttedes efter 1871 med det tyske rige).

²⁴) C. Klitgaard i Jyske Samlinger. 3. r. 1. bd. 1897. S. 228.

²⁵) »100 Aar«, s. 7 og papirer i forretningsarkivet.

Skudehandelen og kræmmerne var imidlertid ikke de eneste faktorer, som truede købstadshandelen. I maj 1844 fik Nielsen færten af, at regeringen havde til hensigt at koncessionere landhandelen ved meddelelse af privilegier. Som forholdene havde været hidtil, mente han i og for sig nok, at noget sådant af hensyn til landbefolkningen kunne anses for rimeligt, ligesom næppe heller købmændene i byerne ville tabe noget videre derved. Men »De momentane Forholde ere imidlertid ikke lidet afvigende fra de Omstændigheder, som for blot en kort Tid siden existerede, og der udfordres sandelig ikkun liden Sagkundskab for paa en simpel folkelig og overbevisende Maade at statuere: at hvad der da fremkaldte grundet Trang og Ret for Landboerne til for Regjeringen at petitionere og insistere om Begunstigelser for deres Velvære og Lettelse i deres Bedrifter, nu ikke og i Fremtiden vel endog betydelig mindre ere forhaanden«.

Nielsen nærede, hvad han anså for en begrundet frygt for, at en privilegeret landhandel ville være i stand til fuldstændig at ødelægge købmændene i byerne. Deres »Næring og Existence« ville »totaliter strande«, og han ønskede derfor, at Hjørrings handlende ville mødes med ham på rådhuset for der at gennemdrøfte, hvad man muligvis kunne foretage sig for at afværge denne misere²⁶). Indbydelsen blev underskrevet af 21 handlende, og mødet afholdtes fredag den 17. maj 1844. Resultatet blev en skrivelse til Danske Kancelli, som er interessant derved, at den er et vidnesbyrd om den trang til organisationsdannelse i handelsstanden, der først langt senere blev virkelig gennemført. Hjørringkøbmændene (d. v. s. man må formode, at skrivelsens forfatter er Chr. H. Nielsen) begyndte med at fremhæve, at deres bys stilling som landstad gjorde den til et naturligt centrum for landboerne. Med den forbedring af vejvæsenet, som netop var påbegyndt, og som man kunne vente ville øges i de kommende år, var denne stilling blevet så meget mere fremtrædende, og man måtte forvente, at disse foranstaltninger ville give Hjørring nogen erstatning for de tab og mangler, byen måtte lide ved ikke at have direkte adgang til vandet.

Skrivelsen giver udtryk for et noget andet syn på skudehandelen end det sædvanlige. Efter at have anført den mulige erstatning lyder det om byen: »Saaledes den, ved streng Oekonomie hos dens Befolkning og uagtet den næsten totaliter forsvundne Kysthandel, der indtil Norges Adskillelse fra vort Fædreland, var den og Omegn saa fordeelagtig, — fremdeles vel kunne hævde en underordnet Plads, blandt Rigets øvrige Kjøbstæder«. På baggrund af den kendsgerning, at kysthandelens standsning i århundredets begyndelse forårsaget af krigen med England netop bragte Hjørring fornyet fremgang, er denne passus i købmændenes skrivelse

²⁶) Koncept, sandsynligvis fra begyndelsen af maj 1844.

højst ejendommelig og næppe til at forklare, så meget mindre som handelen netop efter en i 1826 sluttet handelstraktat med Norge, som tidligere anført, atter var blusset op. Men man kan naturligvis have været interesseret i at opstille en øjeblikkelig krise som en generel for derved at stille virkningerne af de befrygtede privilegier til landhandelen i relief.

For at Hjørring således kan få en chance for fornyet fremgang, »taaler den intet Indgreb i dens Rettigheder, og naar derfor de naturlige Baand, som igjennem Seculer knyttede Landet til Kjøbstaden og omvendt, og hvorpaa saa mange Arter af Erhvervskilder og Næringsbedrifter ere byggede og udviklede, enten tildels løsnes eller endog kun slappes, da stædes den formentlig Grændsen nær for sin Undergang. —

Det er i den Anledning, vi underdanigst nærmer os det høie Collegium, idet vi, — efter den, af herværende Amtsraad og navnlig af dets Minoritet, paa Collegiets Befaling afgivne Erklæring, betræffende Oprettelsen af Handelsetablissementer i Amtets Landdistrikter, — synes at befrygte Realisationen af denne formeentligen projecterede Foranstaltning; hvilken vi i sine Følger, for Kjøbstæderne i Almindelighed og for Hjørring i Særdeleshed, formedelst de locale Forholde, antager vil blive ruinerende«.

Chr. H. Nielsen og hans kolleger kunne slet ikke indse, at oprettelsen af landhandelen for bønderne ville betyde »nogen sær reel Gunst« — det skulle da være for de fattigste husmænd, som måske vanskeligt kunne etablere handel med købstadskøbmændene. Med vejenes forbedring ville det ikke være nogen sag at køre til købstaden eller til en af de allerede eksisterende handelspladser ved kysten. Derimod ville det være givet, at købstæderne gik glip af deres part af fordelene ved de kommende gode veje, og konkurrencen ville blive så meget vanskeligere, fordi landhandlerne ikke ville være tyngede af de besværlige told- og konsumtionsafgifter, et forhold, hvori allerede skudehandlerne lå forud for bykøbmændene. Den liberalisme, Nielsen i stænderpolitikken så varmt gik ind for, rakte ikke til hans egen forretning, og heri var byens andre handlende enige med ham.

Mødet opstillede sine krav til kancelliet i 3 punkter: »1) At det høie Collegium naadigst ville bevirke, at Landhandelen ligesom hidtil i Reglen ikke tillades, samt 2) om end saadant i sin fulde Udstrækning ikke bifaldes, at ikkun de Indviede, der ere i Besiddelse af de Qualiteter, som udfordres her i Kjøbstæderne at vinde Borgerskab som Kjøbmand, efter forudgangen Publikation gives Adgang til med grundet Haab at kunne ansøge om Landhandlerprivilegier, angaaende hvis Udstedelse vi, for det 3) anholde om, at der maa gives Kjøbstædernes Communalbestyrelse Leilighed til forinden derover at yttre sig«²⁷⁾.

²⁷⁾ Koncept af 19/5 1844.

Nogen videre udvikling af kancelliets planer kom der dog ikke i 1844, og landhandelen gaves ikke fri før med næringsloven af 1857, og da kun med den begrænsning, at der ikke måtte findes landkøbmænd i en ring af 1 mils bredde omkring købstæderne, det såkaldte læbælte.

Når Chr. H. Nielsen netop i disse år viste så stærke købmandspolitiske interesser, som den nys gennemgåede sag giver udtryk for, har dette sikkert sin forklaring deri, at han i sin forretning var ude i store vanskeligheder. En af hans vigtigste forretningforbindelser var købmand Thomas Christian Hoffmann i Løkken, som i 20 år havde drevet en anselig handel. Natten mellem den 26. og 27. marts 1842 slog stormen 3 af Hoffmanns skibe ind på stranden ved Løkken, hvor de forliste. Foranlediget heraf foretog nogle kreditorer, blandt andet et Altonafirma, som havde et tilgodehavende på 10.000 mark banco, med prokurator Niels Westerbye, Hjørring, som repræsentant udlæg hos købmand Hoffmann, hvis bo opgjordes til tvangsauktion. Fem andre kreditorer, hvoriblandt Chr. H. Nielsen, protesterede mod auktionens afholdelse; men der afsagdes kendelse om, at den skulle fremmes. Sagen indankedes for overretten, hvor der faldt dom i marts 1843. Dommen gik Altonafirmaet og Westerbye imod; men en højesteretsdom 1845 skaffede dem atter medhold²⁸⁾.

Hoffmanns fallit bragte Nielsen alvorlige tab og var utvivlsomt den afgørende årsag til, at han nu ønskede at trække sig tilbage fra sine officielle forpligtelser. Hertil kom, at der blandt Hjørringborgerne var en voksende misfornøjelse med hans reformer og reformplaner, som man fandt kostede byen alt for mange penge. Medens kommunens samlede udgifter i 1838 var anslået til 2072 rd. og indtægterne til 1541 rd., var udgifterne i 1844 på overslaget steget til 3429 rd. og indtægterne til 2794 rd. Alene fattigvæsenets udgifter var i disse seks år steget fra 530 rd. til 950 rd.²⁹⁾.

Nielsen mødte, som set, ofte bebrejdelser og modstand mod sine projekter, og han besluttede sig derfor til — i forbindelse med den hoffmannske fallit — at nedlægge sit mandat som medlem af borgerrepræsentationen. I sin ansøgning om tilladelse til at udtræde tilbød Nielsen som en slags erstatning for sit medarbejderskab at opføre en gartnerbolig i »Christiansgave« og skænke den til kommunen. Mere katastrofale havde begivenhederne i Løkken altså ikke været for ham. Kommunalbestyrelsen afslog imidlertid andragendet, og Nielsen henvendte sig da til Danske Kancelli og sendte tillige borgerrepræsentationen en fornyet ansøgning. Begge disse skrivelser er såre karakteristiske for Nielsens vurdering af sig selv og sin gerning, og til en belysning af den selvsikker-

²⁸⁾ A. Skjødsholm: Skudehandler- og Skipperslægter fra Løkken. Vendsysselske Aarbøger 1949. S. 179—80.

²⁹⁾ Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol ⁹/₄ 1838 og ¹⁰/₁₂ 1843. LA. V.

hed, hvormed han optrådte, og som nok kunne virke irriterende på mindre — og beskednere ånder, er de højst illustrerende:

»Til det kgl. danske Cancelli.

I en Række af over 13 Aar har jeg som Kjøbmand været bosat her i Byen. Med Undtagelse af en meget kort Tid i Begyndelsen har jeg

Chr. H. Nielsen som russisk konsul.
Fotografi fra ca. 1850.

stedse og uafbrudt været paalagt flere, — altid af de vigtigste og byrdefuldeste --- municipale Forretninger, som have tilegnet sig en meget betydelig Del af min bedste Alders Tid og pecuniære Kræfter, hidtil til liden Fordel for mig og Mine.

Det lave Standpunkt, som saamange af vore communale Brancher stod paa, Tidens Fordringer og det communale Livs Udvikling netop i den Periode, hvori det faldt i min Lod at virke, blev mægtige Drivfjedre for min naturlige Pligtfølelse til at anvende Omsorg, utrættelig Flid og Virk-

somhed paa en Bane og i en Retning, som i Betragtning af min private borgerlige Stilling og med Hensyn til den Løn og det Vederlag, som jeg derfor kunne vente, vel endog burde benævnes utidigt for ikke at sige uklogt, en Behrejdelse, der ikke sjælden er mig forelagt, formentlig fordi man vilde gjøre mig opmærksom paa den Skade og det Tab, som mine Forretninger foraarsagedes ved de ovenanførte officielle Betjeninger.

Men ihvorvel det saaledes kan bebrejdes mig at have ofret flere Kræfter til det almindelige Bedste, end jeg strengt taget behøvede at yde eller taalte at miste, og hvorved jeg ikke sjældent har været udsat for diverse Næringstab, Krænkelser, Intriger, Bagvaskelser i Almindelighed, der hvor mit Øjemed og mine Hensigter var Tilsigtelsen af fælles Vel, saa har jeg paa den anden Side dog den indre Overbevisning ikke at have svigtet de mig paaliggende Pligter, ligesom jeg desuden ogsaa nyder den Glæde, at mit Navn og min Idræt i fjerne Tider vil mindes med Skjøn-somhed, uagtet jeg hidtil — naar jeg fragaar en mig af mine Medborgere forlængst tilstillet Takadresse³⁰⁾ — derfor har savnet Erkjendelse.

Da jeg nu saaledes have været saa heldig med mange Opofrelser fra min Side at deltage i Udførelsen af at bringe vore communale Forholde paa det Punct, hvortil jeg tragtede, og navnlig dertil, at det tør siges, at mange af de skete Forandringer kunne tjene til Mønster til Efterlignelse paa flere andre Steder, føler jeg mig dels opfordret, dels forpligtet til under nuværende Forholde i Forbindelse med særdeles Hensyn til min store opvoksende Børneflokk at faa mig befriet fra de formeldte byrdefulde, brødløse og fortrædelige Betjeninger.

Idet Nielsen henviste til, at borgerrepræsentationen havde afslået hans andragende, sluttede han sin skrivelse til kancelliet: »Jeg tillader mig derfor i en Stilling, at jeg i Medhold af bemeldte Paragraf³¹⁾ paa Grund af foranførte og formedelst de forhaandenværende Omstændigheder andrages at andrage min Begjæring og mit Ønske for det hele Collegium, den jeg, da jeg fuldkommen topmaalt har gjort Fyldest for hele min Levelid, hvad personlige borgerlige Tyngder angaar, naadigst forventer bevilget, dersom jeg i andet Fald ikke skal beklage, at jeg under nuværende Forholde og tilstedeværende Omstændigheder ikke kan arbejde med den usvækkede Lyst og Omsorg, som hidtil har ledsaget min officielle Virksomhed«³²⁾.

Der er ikke tale om, at Chr. H. Nielsen tænkte på for kancelliet at fremholde de i byen skete forandringer som et resultat af borgerrepræsentationens arbejde. Ham alene skyldtes de, og deri havde han vel også

³⁰⁾ 1/1 1843 overrakte Chr. H. Nielsen en med mange borgeres navne forsynet adresse, hvori man udtalte anerkendelse af hans store arbejde i kommunens tjeneste (»100 Aar«, bilag C).

³¹⁾ Forordningen 1839, 24/10 § 15 sidste membrum.

³²⁾ Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 18/8 1844 og koncept i arkivet.

ret. At hans udtalelser i nogen grad har irriteret hans kolleger, ses tydeligt af den ledsageskrivelse, hvormed de oversendte andragendet til cancelliet. Det hed deri: »Ved hermed at remittere Consul Chr. H. Nielsens Andragende, hvilket vi have tilladt os at tilbageholde, indtil Nielsens Tilbagekomst fra en lang Rejse, fordi vi troede, at han mulig vilde tage den tilbage, have vi den Ære at meddele.

Nielsens Function som Borgerrepræsentant fandt Sted paa en Tid, da den nye Communallov bragte nyt Liv i Forvaltningen, og der som følge deraf blev besluttet og udført saa saare meget til Byens Tarv og Forskjønnelse, hvilket paaskjønnnes af enhver og endog fandt allernaadigst Erkjendelse af Hs. Maj. Kongen, da Allerhøjst samme i Aaret 1842 var i Byen.

Som Formand for Borgerrepræsentationen var det Nielsen, der havde Ekspeditionen og lod opføre, hvad der besluttedes, og det erkjendes og paaskjønnnes, at han har vist sjelden Iver, Dygtighed og Arbeidsomhed, ligesom det heller ikke kan nægtes, at han jo — som en hver i slig Stilling — har havt Bryderi og Fortrædeligheder. Men ligesom Selvbevidstheden om trolig Opfyldelse af Pligter i og for sig maa være Belønning nok, saaledes har det heller ikke manglet paa saavel mundtlige som skriftlige Bevidnelser, og det bør desuden ikke tabes af Syn, at det er Nielsens egen Velvillie og Iver for den gode Sag, der har ladet ham vedblive at være Formand i en længere Tid, end han dertil var forpligtet, og saaledes sat ham i en større og besværligere Virkekreds.

Da det ikke havde været muligt at overtale Nielsen til at fortsætte, sluttede borgerrepræsentationen med at anbefale ansøgningen. Det er pudsigt at se, at medens man nok anerkendte, at arbejdet kunne have været Nielsen besværligt og utaknemligt, ønskede man dog at pointere, at han jo endelig frivilligt havde påtaget sig det, og endog været formand længere end det år, han efter valg var forpligtet til. Han havde således selv været ude om sine besværligheder og kunne næppe med god ret beklage sig alt for stærkt derover.

At det i virkeligheden var hans forretnings tarv, som drev ham bort fra offentligt arbejde, kunne Nielsen naturligvis ikke skrive rent ud. Men henvisningen til den opvoksende børneflokk i skrivelsen til cancelliet skal dog nok forstås således, at han fandt det nødvendigt gennem fornyet indsats i sin forretning at forbedre sine økonomiske forhold.

Nogen præcis motivering gav Nielsen heller ikke i sin ansøgning til kommunalbestyrelsen. Han anså en sådan for uforholdsmæssig. »Jeg vil indrømme med Dem, at min Udtrædelse af Deres Midte og min Entledigelse af den Corporation, hvori jeg — uden at træde Sandheden for nær og uden at være ubeskedent i Henseende til Selvros, — har været Dem et vigtigt Lem og en stadig trofast Støtte og Styrer, vel mulig ved første Øiekast synes at ville foranledige en mindre ønskelig momentan For-

andring i de municipale Forretninger og det almindeliges Administration; men ligesom det er noget, som De ret snart ville se Dem i Stand til at overvinde, idet det formentlig ikke vil falde Dem meget vanskeligt at remplace min Post, saaledes tør jeg ogsaa forvente, at De giver mig Medhold i, at mit Offer for vort fælles Alter, alsidig betragtet, er overskredet endog de mest sangvinske Forventninger og mit Velfærds Kræfter, hvilket desuden aabenbart godtgør: at Borgerrepræsentationerne med besindig Klogskab og Iver for deres Kald, paa en rolig Maade ved Siden af Øvrigheden formaar at virke meget for Deres Vælgere eller vel rettere for den communale Vel, som De repræsenterer«.

For at kollegerne dog ikke skulle være uvidende om, at han forlod dem i utilfredshed med den holdning, man havde vist over for ham, sluttede Nielsen skrivelsen: »Det er for Øieblikket mit inderligste Ønske at vorde befriet for de omhandlede Betjening, Pligter og Ansvar, som jeg saa rundeligen med mange Opofrelser har fuldbyrdet, men som med saa liden Skjønsonhed er bemærkede og erkjendte«³³⁾.

Mere end almindelig sårbar må man anse Nielsen for at have været, når ikke engang en højtidelig adresse kunne overbevise ham om hans medborgeres agtelse og taknemlighed for de reformer, han havde tilført byen.

Kancelliet imødekom Niensens ansøgning, og den 1. oktober 1844 fratrådte han som medlem af borgerrepræsentationen. Allerede 1847 valgtes han dog påny ind og blev straks igen formand. Denne gang sad han i tre år, til nytår 1850³⁴⁾. Lokalpolitisk var begivenhederne i denne periode kun ubetydelige. De inden- og udenrigspolitiske vanskeligheder prægede også Niensens arbejde, og han følte sig draget af den større arena, som folkefriheden nu bød menigmand.

Reorganisation og privatpolitik.

Allerede inden den hoffmannske sag i 1845 var afsluttet, havde Nielsen påbegyndt arbejdet for at mindske sit tab mest muligt. Det var rundt omkring i landet ret almindeligt, at der sammen med de store blandede købmandshandeler blev drevet tobakfabrik, en kombination som fra århundredets midte med den stigende specialisering blev sjældnere.

Nogle år i forvejen havde Nielsen i Strømgade åbnet en tobakhandel, og han førtes nu på den tanke, at der måtte være penge at hente i en fabrik. Han ansøgte borgerrepræsentationen og Danske Kancelli om et privilegium, og da han fik dette, anlagde han fabrikken i den ejendom,

³³⁾ Borgerrepræsentationens skrivelse til kancelliet og Niensens skrivelse til repræsentationen: Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 18/8 1844; jfr. Ejnar Glorup: Sparekassen for Hjørring By og Omegn. 1844—1944. 1944. S. 19 f.

³⁴⁾ Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 2/2 1847 og 3/1 1850. LA. V.

der lå, hvor i vore dages Hjørring Jernbanegade udmunder i Springvandspladsen. Fabrikken åbnedes i 1845 og kom ret hurtigt til at beskæftige 20 arbejdere. Selv om Nielsen i begyndelsen tjente gode penge på den, blev den ham ikke nogen guldgrube, og 1852 solgtes fabrikken til J. Chr. Dreyer fra Assens for 9000 rd. Denne fortsatte virksomheden nogle år, hvorefter han solgte den til Obel i Ålborg³⁵).

Netop i en af tobakfabrikkens bøger kommer man på en morsom måde helt ind på livet af Nielsens situation i disse år. I en notits i en af fabrikkens kontrabøger fra 1851—52 har han skrevet: »Det sidste er som det første — Sjadskerie og Ligegyldighed er det Hele; ingen Activitet eller Energie! Es ist am Richtigsten seine Geschäfte selbst zu passen! die Lohndiener! die Lohndiener! Schmeichelei und Schuadronieren! Ch. H. N.«. Der ligger i det lille, lidt drøje hjertesuk en erkendelse af, at man let forsømmer sin private virksomhed, når man tager sig af offentlige opgaver. Bogen, der er den sidste i rækken fra tobakfabrikken, slutter med følgende indførsel: »Betalt til Smeden 12 sk.« Chr. H. Nielsen har nedenunder tilføjet: »Og dermed Enden. Gud veed og Nielsen maae vide, hvor de 12 sk. blev af — slut i Guds Navn. Chr. H. Nielsen«.

Kun fra 1844 til 1846 var Nielsen uden for det offentlige liv. I 1846 kastede han sig over det handelspolitiske organisationsarbejde.

Under den aktion Hjørringkøbmændene, som før set, havde forsøgt dels mod den ulovlige handel, dels mod eventuelle landhandlerprivilegier, var det blevet klart, at det ville være en fordel at kunne stille en organisation bag de krav, man formulerede. En sådan kunne også gennem prisaftaler tjene til at mildne den indbyrdes konkurrence mellem byens købmænd, hvis antal netop i disse år var stærkt stigende.

Forinden man nåede frem til dannelsen af en forening, forsøgtes det under ledelse af købmand J. M. Børglum på et rådstuemøde, hvis nærmere datering ikke kendes, endnu en gang at rette et slag mod den ulovlige handel. Fremgangsmåden var ret usædvanlig. Mødet besluttede for det første at indkalde for retten enhver kræmmer eller landpranger og lade ham afstraffe for sin ulovlige handel. Dernæst skulle enhver købmand i Hjørring indskyde 5 rd., som deponeredes hos kærneren. Den samlede sum skulle hæves af den eller dem, som overleverede en kræmmer til øvrigheden, »dog bemærkes herved, at kuns de større Kræmmere eller Landprangere nærmest tilsigtes«. Når summen var udbetalt indskødes påny, og så fremdeles.

Det skulle ikke være tilladt nogen købmand at afkøbe en kysthandler varer, hvormed denne ikke måtte handle, eller på nogen måde assistere ved ulovlig handel. Overtrædelse heraf medførte en bøde på 100 rd. for hver gang, som skulle tilfalde angiverne. Hvis anklagen rejstes af en

³⁵) Tobakfabrikkens bøger i arkivet; jfr. »100 Aar«, s. 7.

Hjørringkøbmand, tilfaldt bøden byens fattigkasse. I tilfælde af, at der rejstes sag mod en kræmmer eller landpranger, ville købmændene samlet bære udgifterne. Endelig besluttedes det, at de på mødet vedtagne foranstaltninger skulle offentliggøres til skræk og advarsel for de ulovligt handlende. Om der nogensinde kom praktiske resultater ud af denne sammenslutnings arbejde, lader sig desværre næppe oplyse³⁶⁾.

Mere omfattende er kilderne til den i juni 1846 oprettede virkelige købmændsforening, »Den merkantilske Forening i Hjørring«. Det direkte mønster for denne hentede man fra Randers, hvor der i 1840 var oprettet en lignende forening. Det, man forestillede sig, var nok en slags genoprettelse af middelalderens St. Knuds gilder eller papegøjelav. Enkelte bestemmelser i lovene peger i den retning, som for eks. artikel I stk. 20: »Hvo som med Hug, Stød eller Slag overfalder Nogen, maa strax forlade Localt og være den Mulet underkastet, som Directionen for saadan Opførsel maatte finde passende, dog maa denne ikke første Gang overstige 5 Rdl.«³⁷⁾. Da der var servering i foreningens lokaler, er der nok tænkt på følgerne af eventuel beruselse; men ganske tilsvarende bestemmelser findes i middelalderlige lavsartikler.

Der er næppe nogen tvivl om, at Chr. H. Nielsen var en af de ledende bag foreningens oprettelse, og han blev da også en af dens tre direktører. Formålet var ved jævnlige sammenkomster at virke til enighed, nytte og behagelighed. Nyttens defineredes noget vagt som »at fremme de commercielle Interessers frie Udvikling« — hvad foreningen praktiserede gennem strenge prisaftaler, som dog skulle bortfalde, blot et eneste medlem nægtede at godkende dem.

Det var tanken, at der i foreningens lokaler hos gæstgiver Rye skulle leves et hyggeligt klubliv med diskussioner og læsning af fremlagte aviser og blade, deriblandt også »Hamburger Børsenhalle«. Enhver form for spil var forbudt. Etablerede købmænd kunne uden videre blive medlemmer, andre kunne optages efter ballotation. De fra foreningen efterladte arkivalier strækker sig kun over tiden maj til november 1846, og ud over en diskussion om lokalespørgsmål er fastsættelsen af månedlige pris-kuranter det eneste, der kan spores fra dens arbejde. Derimod findes ret fyldige referater fra de stiftende møder.

Det ligger nær at antage, at foreningen blev ganske uden betydning for organisationen af Hjørrings handelsstand. Et fingerpeg om dens hurtige opløsning ses i en rundskrivelse af 13. august 1846, hvori omhandles en omlægning af lokalerne hos gæstgiver Rye. De enkelte medlemmer afæskedes deres mening herom, og købmand C. Schibsky skrev til

³⁶⁾ Om mødet: Udateret koncept i arkivet.

³⁷⁾ Koncept i Nielsens hånd i arkivet fra »Den merkantilske Forening i Hjørring«; dette arkiv er indgået til Erhvervsarkivet som en del af Nielsens arkiv.

svar: »Jeg er tilfreds, hvorledes De accorderer med Rye, thi jeg udmelder mig herved at udgaae næste Aar af Foreningen«.

Først i 1870 fik Hjørring påny en handelsforening, og sammenslutningen blev denne gang fremtvunget af jernbanen, som man ventede dels ville give Hjørrings handel nye udviklingsmuligheder, dels skærpe konkurrencen, idet der i det indre Vendsyssel ville opstå en række handelspladser langs banelinien. I arbejdet på stiftelsen af denne forening deltog Jørgen H. Nielsen, der 1868 havde overtaget faderens forretning; men man viste Chr. H. Nielsen den ære på dens første generalforsamling at udnævne ham til æresmedlem³⁸).

Nielsens udtrædelse af borgerrepræsentationen var, som set, ikke begrundet i manglende interesse for kommunale anliggender. Tværtimod var han altid ivrig med nye forslag og planer til forbedringer, når sådanne faldt ham ind. Der er vist næppe nogen tvivl om, at det ofte i meget høj grad irriterede de til forskellige tider siddende borgerrepræsentanter at vide, at alle deres foranstaltninger og hele deres styre overvågedes af de nielsenske argusøjne, der straks så, når der i en sag var gået forkert til værks, og hvis ejer heller ikke undslog sig for i så fald skarpt at lade dem høre derfor.

En enkelt sag fra perioden 1844—47 belyser både Nielsens kommunale arbejde uden for byens styrelse, og hvor »småstadsagtige« synspunkter og handlinger kunne være. Det er tidligere omtalt, at Nielsen havde gjort den første begyndelse til en gadebelysning i Hjørring ved at anbringe en lygte uden for sin butik. Senere anbragte han også en lygte ved sin tobakforretning i Strømgade. At disse lygter virkelig påskønnedes, kunne Nielsen se i »Hjørring Amtstidende« for 26. november 1845, som indeholdt følgende notits: »Naar man i disse lange og mørke Aftener, med Fare for at støde sig eller snuble, maa ælte Snavset gennem Byens Gader, overraskes og glædes man ved paa et Par Steder at skue det velkomne Skin af udhængte Gadelygter, der i det mindste i korte Strækninger vise den Vandrende Vej og give ham Lejlighed til at orientere sig«.

Nielsens tanke var naturligvis, at hans lygter skulle animere kommunalbestyrelsen til at tage byens gadebelysning op til overvejelse. Da der imidlertid intet skete, trådte han i forhandling med andre borgere, og man endes i november 1845 om at tilbyde byen for fælles regning at ville indkøbe og opsætte et så stort antal lygter, som var nødvendige for at oplyse Østergade, Springvandspladsen, Strømgade, Stokbrogade, Torvet og Nørregade — altså byens hovedstrøg. Betingelsen skulle dog være, at kommunen overtog pasning og vedligeholdelse samt forsyning med olie, for hvilket den årlige udgift ansloges til 60 rd.

Fra givernes side var man gået ud fra som sikkert, at kommunal-

³⁸) C. Klitgaard: Hjørring Handelsstandsforening 1870—1920. 1920. S. 25.

bestyrelsen med tak ville modtage tilbudet; men sådan skete det ikke. I sit svar ville borgerrepræsentationen nok erkende, at gadebelysning ville være en fordel, ligesom man også anerkendte givernes smukke hensigter; men der var ikke på budgettet afsat penge til et sådant formål, og man mente sig for øvrigt heller ikke berettiget til at pålægge skatteyderne en så stor udgift, i hvert fald ikke, før det var vedtaget på et rådstuemøde. Også i byens andre gader ville der blive krævet belysning, og endelig savnede man nøjagtige oplysninger om de årlige udgifter. For dog ikke at vise sig helt uvilligt besluttede bystyret på kommunens regning at opstille lygter ved rådhuset og springvandet og at henstille til postvæsenet at anbringe en lygte ved posthuset og til toldvæsenet at anbringe lygter ved byens bomme og naturligvis overtage den årlige bekostning ved belysningen af de nævnte steder. Både postvæsenet og toldvæsenet tilbød at være halvt med kommunen om udgifterne til deres lygter; men dette tilbud afvistes, og byen måtte nøjes med de to allerede bevilgede lygter, som opsattes i marts 1846³⁹⁾.

Herved blev det i seks år. Men i februar 1852 rejste byfogeden sagen, hvorefter borgerrepræsentationen lovede at tage den under overvejelse⁴⁰⁾. Denne blev dog langvarig, og da der ikke skete noget i løbet af sommeren, sendte Nielsen i september kommunalbestyrelsen en skrivelse, hvori han opfordrede til nu at sørge for almindelig gadebelysning, idet han henledte opmærksomheden på, at gadelygter rimeligvis kunne købes i Odense, som var ved at indføre gasbelysning. Fra styrelsens side veg man imidlertid stadig tilbage for de store udgifter; men for ikke fremdeles at vise total uvilje over for en så åbenlys nyttig foranstaltning, vedtoges det at anbringe en lygte i Stokbrogade⁴¹⁾. Man havde dog gjort regning uden Nielsens vendsysselske stædighed. Allerede året efter genoptog han sagen ved i en skrivelse at forære byen »en Lygte med Pæl og øvrigt Tilbehør, som jeg i sin Tid har indkjøbt og ladet anbringe uden for min Gaard paa Østergade for egen Regning«. Uden at blues modtog kommunalbestyrelsen tilbudet; men måske var det for at drille Nielsen lidt, at det vedtoges, at byfogeden først skulle syne lygten og erklære den brugbar⁴²⁾. Imidlertid var sagen nu kommet så meget i skred, at der ikke mere var mulighed for at standse den. Nielsen fik sin vilje, og i løbet af få år var Hjørring forsynet med et rimeligt antal gadelygter.

Medens spørgsmålet om gadebelysningen i selve princippet var uden for diskussion, var den anden sag, som i disse år optog Chr. H. Nielsen, af en betydelig vanskeligere karakter. I sin læretid i Ålborg havde Nielsen ved flid og koncentrationsevne erhvervet sig et højst nødvendigt supple-

³⁹⁾ Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 3/12 1845, 24/12 1845, 7/1 1846, 4/3 1846. LA. V.

⁴⁰⁾ Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 15/2 1852. LA. V.

⁴¹⁾ Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 17/9 1852. LA. V.

⁴²⁾ Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 27/9 1853. LA. V.

ment til sine skolekundskaber. Hans barndomsundervisning havde ganske vist været privat; men da hans egne børn voksede op, erfarede han det uheldige i den utidssvarende organisation af Hjørrings skolevæsen. Byen skilte sig vel næppe i denne henseende væsentligt ud fra så mange andre danske købstæder, hvor man af sparsommelighed — og slendrian — ikke havde fået gennemført den udmærkede, men måske lidt for idealistiske skolelov af 1814.

Med en betydelig del af sin åndelige baggrund i det 18. århundrede nærrede Nielsen en stor respekt for al fremgang. Karakteristisk for hans opfattelse er en artikeloverskrift fra »Hjørring Amtstidende« for 8. maj 1865: »Kundskab er Magt, Uvidenhed er Trældom«. Den noget bombastiske, bjørnbakske sentens dækkede utvivlsomt til fulde Niensens indstilling over for skolens opgave; uden en gennem den formidlet solid uddannelse var det ikke muligt for noget menneske at nå videre end til at yde dagens og vejens trællearbejde. Kundskaber var nødvendige for at forstå og medvirke til de reformer, som betingede samfundets fremgang. Vi skal siden se, hvorledes Niensens tanker fik sit smukkeste resultat gennem Den højere Landboskole i Smidstrup, der med Thomas Bjørnbak som leder ret blev en skole i det 18. århundredes oplysningsånd⁴³).

I vinteren 1845 drog Chr. H. Nielsen i en artikel i »Hjørring Amtstidende« til felts mod byens skolevæsen, men modtog herpå et skarpt svar fra borgerrepræsentationen, der rent ud bad ham passe sig selv, da han jo meget godt vidste, at ændringer i skolevæsenet allerede var under overvejelse i skoledirektionen. At forfatteren af svaret ikke var uden lune ses af, at han under Niensens klager over de mange forsømmelser henviser til, at Niensens tjenestedreng havde været holdt fra skolen i lange tider⁴⁴).

Nogen avispolemik om sagen ønskede Nielsen dog ikke at gå ind i, og han lod derfor tiden gå til 10. juni 1845, da han i en lang, saglig artikel stillede et konstruktivt forslag. For det første måtte skolebygningen have en hårdt tiltrængt udvidelse, og når lokaleforholdene var i orden, måtte man sikre sig lærerlønnen hævet til en sådan højde, at det kunne forventes, at selv anerkendte og dygtige skolemænd ville søge Hjørring. Den sidste passus var nok lidt bitter at tage for den siddende lærer; men det var typisk nok for Chr. H. Nielsen at skrive det rent ud. Ydermere burde der oprettes en realklasse med undervisning i engelsk, matematik, tegning, skønskrivning, sang m. v. foruden de fra almen-skolen almindelige fag, hvoriblandt kristendomskundskaben var det vigtigste.

⁴³) Thomas Bjørnbak 1820—89, broder til Lars Bjørnbak; jfr. Dansk biografisk Leksikon 3. bd.

⁴⁴) Borgerrepræsentationens svar i Hjørring Amtstidende 28/1 1845; nr. med Niensens artikel 21/1 mangler i Statens Avissamling.

Gennemførelsen af en realundervisning var Nielsen nok klar over ville betyde en reform af hele skolens organisation, der var som landsby-skolens med alle børnene i een klasse; men til ordningen af disse rent interne forhold stillede han intet forslag. Skolekommissionen burde snarest tage spørgsmålet op og udarbejde planer, som imidlertid, forinden de iværksættes, måtte fremlægges til diskussion på rådstuemøder. »Skolen er dog, som enhver anden communal eller offentlig Indretning til for Brugernes (Beboernes) Skyld. Det er dem, som har Krav paa dens fulde Virksomhed; men det er ogsaa dem, som det paahviler, og som man legaliter affordrer Midlerne til dens Vedligeholdelse og Tilværelse; og hvad kunde da være mere billigt, eller mere i sin Orden, end at de gjøres bekjendte med den Maade, hvorefter dens Bestyrere, Tjenere eller øvrige Vedkommende tror at burde handle«. Vel pegede Nielsen i mange henseender tilbage til oplysningstiden, og vel var han en herskertype; men han var dog demokrat.

Hans aktion bar resultat. Borgerrepræsentationen og skolekommissionen tog sagen op, og det vedtoges at udvide skolen med en realklasse, i hvilken anledning der skulle foretages en tilbygning og ansættes endnu en lærer. Ordningen skulle dog kun være midlertidig og optages til revision tre år efter dens iværksættelse.

Da de tre år var gået, var Nielsen anden gang formand for borgerrepræsentationen (1847—50), og han tog sig energisk af revisionen. Den nye skoleplan, der først stadfæstedes 1852, indeholdt en treklasset hel-dagsskole, hvor sidste klasse var realklasse. Denne skole var betalings-skole; men der blev desuden ogsaa en friskole med kortere undervisnings-tid⁴⁵⁾.

Hjørring—Vendsyssel.

Sine reformarbejder i fyrrerne og halvtredserne indskrænkede Nielsen ikke til Hjørring alene. Han havde blikket åbent for, at byen måtte sammenkædes med landsdelen, og i tråd med den voksende politiske frihedsbevægelse ønskede han, at forbedringerne skulle komme fra folket, og i Vendsyssel ledes af ham — andre fandtes nemlig ikke. 1. februar 1847 skrev han til redaktør Bernhard Rée i Ålborg blandt andet: »Her gives alle Slags Mennesker undtagen dygtige, frisindede Folk, som hidtil ikke ere opvoxede. Forsaavidt som jeg tør regne mig til en af disse, da veed Gud jeg ogsaa har lært at kjende deres Exersits, men hidtil har jeg holdt dem Stangen, og jeg troer ogsaa, jeg snart skal blive frie for at gjøre flere Mynstringer, idet mine Medborgeres Tillid, som jeg er glad ved, og (!) saavidt jeg kan skønne, mere og mere er tiltagen«⁴⁶⁾.

⁴⁵⁾ Hjørring skolekommissions forhandlingsprotokol ^{30/8} 1851. LA. V.

⁴⁶⁾ Brevet offentliggjort i »Danske politiske breve« 3. bd. 1949. S. 297.

Under arbejdet med at reorganisere sin forretning i årene efter Hoffmanns fallit følte Nielsen det ofte som et savn, at Hjørring ikke ejede noget pengeinstitut til at formidle omsætningen og støtte den store anlægsvirksomhed, som fandt sted. Som altid, når Nielsen fik en idé, lod han det ikke blive ved tanken. Han tog til Ålborg og gjorde sig nøje bekendt med den derværende sparekasses indretning og virksomhed, og var derefter klar til at søge oprettet et lignende institut i Hjørring.

Nielsens hovedmedarbejder blev amtsforvalter Brinck-Seidelin, men i øvrigt nedsattes en komité til at arbejde med sagen. 11. september 1844 åbnedes sparekassen, foreløbig kun med 1 ugentlig ekspeditionsdag på rådhuset. Den kongelige kasse havde indvilget i at modtage 10.000 rd. til 4 % i rente og 10.000 rd. til 3 %, og kassen var blevet fritaget for at bruge stemplet papir til sine udlånsbeviser.

Nielsen var blevet medlem af direktionen; men hans stilling her vanskeliggjordes snart af hans dristigere og langt friere syn på den pengepolitik, der burde føres. Striden kom på spørgsmålet om udlånene. Det var nemlig flertallets mening, at de indskudte penge — som sparepenge — burde anbringes sikkert i den kongelige kasse, og i april 1845 besluttedes det, at udlån først kunne ske, når der indestod 6000 rd. — Nielsen, der havde tænkt sig kassen som et låneinstitut, som kunne yde småfolk billige lån til etablering og lignende, protesterede skarpt, idet han henviste til, at man ved at sende pengene til København unddrog den egn, hvori de var sammensparede, fra at få nytte af dem. Institutionen ville således volde landsdelen mere skade end gavn.

Da han ikke vandt tilslutning for sine synspunkter, tog han konsekvensen af dem og udtrådte af sparekassens direktion. Hans udtrædelse bevirkede en stærk nedgang i indskudene, og ikke få penge toges ud; men kassen kom dog snart på fode igen, ligesom man også opgav de strenge udlånsbestemmelser⁴⁷⁾.

Nielsen interesserede sig hele sit liv stærkt for pengeinstitutter, og udkastede flere planer til sådanne. Ikke alle var lige heldige; men en enkelt blev dog af blivende betydning, nemlig Hjørring Discontobank⁴⁸⁾.

Den fremgang, som ikke mindst Nielsens iver og utrættelighed havde skabt for Hjørring, truede i begyndelsen af 1850'erne med at stagnere. Byens forretningsliv manglede i højeste grad et hjælpemiddel til at lette omsætningen, et pengeinstitut til at formidle de veksler, hvormed hovedparten af handelen blev drevet. Sparekassen var, som nævnt, ikke blevet den støtte, Nielsen havde tænkt sig, og kunne vel ifølge sin natur heller ikke blive det. Det var tvingende nødvendigt at skaffe byen en bank.

⁴⁷⁾ Om sparekassen, se Ejnar Glerup: Sparekassen for Hjørring By og Omegn. 1844—1944. 1944.

⁴⁸⁾ Om bankens grundlæggelse: Lønborg Friis: Aktieselskabet Laane-, Spare- og Discontobanken i Hjørring 1855—1905. 1905; jfr. arkivalier fra bankens første år i bankens arkiv, Erhvervsarkivet.

I januar 1853 havde Chr. H. Nielsen indvarslet til et møde hos gæstgiver Houmann for at drøfte forskellige forhold byen vedrørende. Det vedtoges på dette møde at rette et andragende til regeringen om at få oprettet en filial af Nationalbanken i Ålborg. Som begrundelse anførte man, at selve landsdelen ingen banker havde; men da forbindelsen med Ålborg var særdeles livlig, ville en filial der dog være af stor værdi. Da denne henvendelse forblev uden resultat, begyndte Nielsen i foråret 1854 at arbejde for en selvstændig bank i Hjørring. Han henvendte sig i dette øjemed til en hel del formående mennesker i by og på land, og fandt også noget bifald for sine planer. Modstanden var dog større. Etatsråd C. Nyholm til Baggessvogn skrev til Nielsen: »Trangen til en saadan Kasse er vist nok stor, men jeg antager desuagtet, at Ideen ei her endnu lader sig realisere af egoistiske, sneverhjertede Hensyn«⁴⁹⁾. I denne situation fik Nielsen ude fra en meget værdifuld håndsækning, nemlig fra general-konsul Hendrik Pontoppidan i Hamborg. Bankbevægelsen var landsomfattende og modtog især i Jylland stor støtte fra Pontoppidan. Nielsen var knyttet til ham i et varmt venskab, hvad en talrig korrespondance bærer vidnesbyrd om.

Pontoppidan drev ved siden af sin varehandel også omfattende pengeforretninger som bankier for danske købmænd — især jyske, og hans meninger om økonomiske spørgsmål tillagdes overalt, hvor man havde med ham at gøre, afgørende vægt. Den 10. juni 1854 sendte Pontoppidan Nielsen et meget langt brev, hvori han varmt gav tilslutning til planerne om en bank i Hjørring, og han tilbød samtidig at tage aktier for nogle tusinde rigsdaler og i øvrigt på anden måde være institutionen til nytte.

Med tilladelse anvendte nu Nielsen dette brev propagandistisk, og i september udsendtes en række breve med opfordring til at deltage i stiftelsen af en diskontobank i Hjørring. Blandt dem, som hertil gav uforbeholden tilslutning, var Lars Bjørnbaks broder, lærer Thomas Bjørnbak i Smidstrup, som i et brev henledte Niensens opmærksomhed på, at det var vigtigt at overvinde bondens mistænksomhed mod alt nyt og få bondestanden med, da der hos mange bønder fandtes større og mindre kapitaler.

Imidlertid var det nær gået galt med Pontoppidans støtte. Niensens lange tøven — han havde med vilje ventet til efter høsten — havde bragt Pontoppidan den opfattelse, at planerne var opgivet, og han havde derfor sat sig i forbindelse med folk i Frederikshavn for at søge en bank for Vendsyssel oprettet der. Til held for Hjørring blev disse nye planer ikke til noget, og Pontoppidan tegnede i Hjørring Discontobank for 2000 rd. kontantaktier og for 3000 rd. indskudsaktier.

Den 8. november holdt Nielsen så det afgørende orienteringsmøde om

⁴⁹⁾ C. Nyholm 1803—67, godsejer, politiker; Dansk biografisk Leksikon 17. bd.

sagen, og der nedsattes på dette møde et udvalg til at arbejde videre med den. Resultatet af udvalgets arbejde blev udformning af vedtægter og en indbydelse til aktietegning underskrevet af 48 forretnings- og landmænd fra by og egn, som på forhånd havde tegnet aktier for 28.700 rd. Helt var frygten for det nye institut dog ikke overvundet, og aktietegningen gik langt fra så hurtigt, som Nielsen havde ønsket det. Han fandt det derfor nødvendigt med endnu et propagandamøde, som afholdtes den 7. december. Interessen var nu meget stor og stimuleredes yderligere gennem en lille pjece af Thomas Bjørnbak, som på en jævn og folkelig måde

Titelvignet til Hjørring Diskontobanks aktiebrev.

for bønderne forklarede fordelene ved en bank. Pjecen tryktes i 1000 eksemplarer og omdeltes på Hjørringegnen. Pontoppidan, som Nielsen til stadighed holdt underrettet om arbejdets gang, blev så begejstret for den, at han købte 200 eksemplarer til omdeling andre steder.

Den 17. januar 1855 afholdtes bankens konstituerende generalforsamling. Nielsen redegjorde her for en forgæves forhandling, der havde været ført med sparekassen om en sammenslutning med det nye institut. Ved stiftelsen var der til banken tegnet aktier til et beløb af 51.800 rd., hvoraf 23.350 rd. var indbetalt.

For bankens direktion på fem medlemmer valgtes Nielsen til formand, og han blev ligeledes administrerende direktør. Banken kom hurtigt i god gænge, og dens gavnlige indflydelse på byens erhvervsliv allerede efter kort tids forløb beviste tilfulde dens berettigelse. Men ikke mere end knap tre år efter dens stiftelse skulle den dog — ganske vist uforskyldt — komme i store vanskeligheder; disse skyldtes den store pengekrise, som i slutningen af året 1857 fra Amerika over England bredte sig til Hamborg. Den danske handelsstand, som nød store kreditter hos de hamborgske huse, ikke mindst hos Pontoppidan, ville stå i stor fare for total ruin, hvis fordringerne skulle inddrives. Efter vanskelige overvejelser enedes københavnske børsmænd, Nationalbanken og Finansministeriet om at sende Privatbankens nye direktør C. F. Tietgen til Hamborg for

at undersøge Pontoppidans forhold. Huset havde da allerede standset sine betalinger. Tietgen kom hurtigt til det resultat, at Pontoppidan var værd at redde, og ved statens og privat hjælp skaffedes et lån på 1 mill. mark banco, som hurtigt bragte forretningen på fode igen.

En del danske firmaer var dog gået med i løbet, og endnu flere var i alvorlige vanskeligheder, ikke mindst banker. Heller ikke Hjørring Discontobank lå med mange rede penge, og man frygtede derfor med rette et run på banken, så meget mere som dens veksler både i København og Hamborg protesteredes og skulle indfries straks. At tvangsinddrive sine egne krav turde man naturligvis slet ikke tænke på, det ville desuden også tage alt for lang tid.

I december måned rejste Chr. H. Nielsen til København for der at prøve, hvad han kunne udrette for den betrængte bank; samtidig var også andre provinsfolk rejst til hovedstaden i tilsvarende ærinder, det gælder bl. a. konsul F. C. Bendixen fra Thisted Bank. Nielsen kom her ind i en sand heksekedel, og det er morsomt at se den stoute, selvbevidste vendelbo i et brev hjem skildre, hvor roligt han selv tog de tilsyneladende uovervindelige vanskeligheder⁵⁰).

»Udgangspunktet for min Mission var Besøg hos Hvidt⁵¹), hvem jeg strax om Morgenen havde tilskrevet, at jeg var ankommen og bad ham bestemme Tiden, naar jeg maatte komme. Han meldte tilbage, at Kl. 1 ønskede han at tale med mig, og da Bendixen gjerne ville være med, fulgtes vi ad. Men Herre Gud! Sikken en Sammenkomst. Manden talte hen i Veir og Vind og saae aldeles forstyrret ud. — Pænge, Pænge raabte han i et Væk, forøvrigt var det ikke muligt at bringe noget Fornuftigt ud af det Hele. Jeg søgte at berolige ham og leverede ham mine Papirer til Gjennemsyn. — Besynderligt nok Bendixen havde ikke det Allermindste at forevise; men han er da heller ikke vant til den Slags Ærinder, og han har vist været meget glad ved stadig at følge mig, da han derved, maaske uventet, har havt Leilighed til at see, hvilke mange besynderlige Veie, der maa betrædes og hvilke forskjellige Streng, der maa anslaaes for om muligt at opnaa et Resultat under saa fortvivlede Forhold, og hvortil hans nøie og udstrakte Bekjendtskab til de rette Personer og disses særegne Stilling og Forhold til hverandre fordres. — Vist er det, at jeg vel havde ventet, at det stod slet til i Kjøbenhavn, men at man der aldeles kunde tabe Næse og Mund, det havde jeg dog ikke troet, saalidt Respect jeg forresten har for Kjøbenhavneren i sin Almindelighed. —

Jeg har i mit Liv deltaget i saameget, og mere end de Fleste, ogsaa har jeg deltaget i nogle hundrede Møder, men sandt at sige har jeg dog

⁵⁰) Brev til Jørgen H. Nielsen af 15/12 1857.

⁵¹) Edvard J. Hvidt, bankier og assurancemægler, 1806—82, Dansk biografisk Leksikon 11. bd. Hvidt var bankens faste forbindelse i København.

næppe, idetmindste ikke fra saadanne Folks Mund, hørt sligt elendigt og usselt Vrøvl. — Saaledes yttrede nogle viise Herrer forleden Aften i en Slags Beraadslagningscommite, hvortil jeg da ogsaa var kaldet, hvilken Sikkerhed man vel nu i Jylland kunde stille for de protesterede Vexler, da man jo ingen Penge havde, — Pænge og Pænge det er her det brændende Punkt. Jeg svarede raskt, at naar vi havde rede Penge, da kunde disse jo slet og ret sendes med Posten, saa at den Pot da var ude og enhver Forhandling, hvis saa Tilfældet var, jo var overflødig, forresten ere vi i Jylland istand til at give gode Sikkerheder i faste Eiendomme med Jordtilliggende. Knibsk holdt man, paa ægte spidsborgerlig Viis, Næsen højt og bemærkede spottende, at Eiendomme var uden al Værdie, Fyrgterligt!

Jeg tænkte for mig selv, om det dog ikke var muligt at bringe de kloge Herrer paa en anden og sundere Tanke, og jeg begjærede Tilladelse til at udtale mig, hvad der naturligtvis tillodes mig.

Jeg begyndte da omtrent som saae: At der fortiden var en Pengekrise i Kjøbenhavn var noget, Alle vidste, men at der alligevel var en stor Del rede Pænge ophobet her, var en Omstændighed, som Flere vidste.

Jeg bad Deherrer være mig behjælpelig med at faae det Bord, hvorved vi sad fyldt med Guld og Sølv — flere Millioner, hvis de kunde skaffes, og naar saa dette var gjort, saa skulle man laase Døren af for os en 14 Dages Tid, det vilde da vise sig, at naar man derefter saae til os, at vi alle var døde, samt at Gullet og Sølvet laae urørt. Moralen deraf blev, at man hverken kunde spise eller drikke ædle Metaller, men at Klæder og Føden absolut maatte tilvejebringes af Jorden, og fremgik det da tydeligt, at Jorden var den, der altid beholdt Værdie, naturligtviis foranderlig.

Man havde ikke ventet en saa plat Gjendrivelse, og henledede Talen paa noget andet, der for dem faldt ligesaa slet ud. —

Det er kun et enkelt Træk, jeg her meddeler af alt det Vrøvl, man møder. — Jeg tumler med dem, Alt hvad jeg kan, træt og ked deraf bliver jeg«.

Man får unægtelig ikke af Nielsens brev det indtryk, at tilstanden for Hjørring Discontobank var fortvivlet. Københavnernes hysteri rev ham ikke med, tværtimod beroligede den ham, og hans solide materielle argumenter kunne de ikke hamle op med. Han fik dog ikke noget ud af dette besøg. Den 17. december skrev han hjem: »Jeg har nu gjort alt, hvad jeg kunde og maaske mere end de fleste for Jylland, men egentlig noget bestemt Arrangement er det i disse Dage umuligt at træffe . . . Jeg tænker imorgen at forlade denne Vrøvlerede«.

Den 18. december rejste Nielsen altså med uforrettet sag atter til Hjørring; men netop denne dag oprettede regeringen af Øresundsfondets midler »Den midlertidige Laanekasse for Kongeriget«, der uden at være

bundet til bestemte regler skulle yde assistance til private og andre, som havde hjælp behov⁵²). På et borgermøde efter Nielsens hjemkomst besluttedes det at forsøge at opnå et lån fra denne kasse; men da dette under ingen omstændigheder kunne tilstås på mere end et halvt år, opgav man sagen.

Tietgens aktion, som reddede Pontoppidan, støttede naturligvis også banken; men penge måtte man dog have, og Nielsen forsøgte nu at få amt og kommune til at yde garanti for et større lån i lånekassen, idet han henviste til, at banken kun i yderste nødsfald ville skride til at inddrive sine fordringer og dermed næsten ruinere by og egn.

Hverken kommunalbestyrelse eller amtsråd turde dog binde an med noget sådant, og mellem jul og nytår rejste Nielsen derfor atter til København for mod sikkerhed i håndfaste panter, bestående af panteobligationer og skadesløshedsbreve, at søge lånet i lånekassen.

Situationen var uforandret. Nielsen berettede hjem. »Efter at have løbet fra Herodes til Pilatus og indsendt Supplicantandragende under Ledsagelse af vore Værdipapirer Mandag Morgen, mødte jeg igjen Eftermiddag Kl. 2 paa Laanekassens Contoir, for at erfare Udfaldet. Der var en Masse Mennesker der, saa det varede noget, forinden jeg efter Tour kunne komme for. Endelig kom det lykkelige eller ulykkelige Øieblik; man overrakte mig høitideligen de indleverede Documenter under Oplæsningen af en skriftlig Memorie, hvorefter det hed, at paa disse Papirer vilde der ikke kunne laanes det Allermindste. Jeg blev i høieste Grad forbauset og ønskede at vide hvorfor, da, hvis der enten maatte være Mangler eller Oplysninger tilhinder, at jeg da maatte kunne see mig istand til at afhjælpe disse. Svaret lød: at Grunde gaves ikke, og dermed Basta!«.

Nielsen lod sig ikke forlyde med sin sindsstemning over for denne afgørelse; men var han end selv vant til at anvende faste afgørelser, har det dog nok alligevel været hans selvsikkerhed et hårdt knæk. Imidlertid var det absolut nødvendigt, at banken fik penge, og endelig i januar 1858 lykkedes det hos Edvard Hvidt at opnå et lån på 50.000 rd. — ganske vist til 10 %.

Der faldt nu ro over forholdene, og hen på efteråret var lånet tilbagebetalt. Bankens hele tab under krisen beløb sig til 4000 rd. på protesterede vekslere. Nielsens koldblodighed havde været med til at redde den, og den fortsatte nu sit arbejde til gavn for byens erhvervsliv.

Fra Nielsens videre forhold til banken skal kun fremdrages et enkelt træk, hvori han selv kom til at tage stærkt del. I 1861 gjorde den udlæg i H. G. Schmidts bryggeri, som derved gik fallit. Ejeren følte sig stærkt forurettet af banken og skrev i Hjørring Amtstidende lange artikler, hvori

⁵²) Lånekassens midler var 15 mill. rd., der var betalt af U. S. A. og europæiske magter som en afløsning en gang for alle af Øresundstolden.

han hævdede, at udlægget ikke havde været nødvendigt, da banken havde tilstrækkelig sikkerhed. Da Amtstidende til sidst lukkede sine spalter for ham, fortsatte han i en række pjecer med de voldsomste beskyldninger mod banken. Han påstod endog, at den skadede Vendsyssels økonomi. Bankens ledelse indlod sig klogeligt ikke i nogen avispolemik med Schmidt, men nøjedes med at fremhæve, at han var blevet behandlet meget lempeligt.

For Nielsen selv førte affæren til flere angreb, blandt andet fra fru Schmidts broder, C. Nissen, en ungdomsven til Chr. H. Nielsen, som boede i København. I sit svarbrev fremhævede Nielsen, at banken virkelig havde været usædvanlig tålmodig med bryggeren, men at han naturligvis nok forstod, at det måtte være bittert for en broder at forestille sig en søster med mange små børn under så fortvivlede forhold. Men som noget ikke helt ualmindeligt var det mindre hans stilling til selve denne sag end bestræbelser for at fremhæve sin egen betydning i arbejdet for det almenes vel i det hele taget, der kom til udtryk. Brevet er måske i denne henseende det mest udprægede, der er overleveret fra Nielsen.

»Jeg har modtaget dit sidste Brev, og jeg kan ikke nægte, at dine deri fremsatte Udtalelser og Skildringer, hvilke forøvrigt saanæsten alle tilhobe paa anden Haand allerede iforveien var mig bekjendte, fleersidigt seet paa mine gamle Dage forundrede mig. Uagtet naturligviis deslige Udtalelser langt fra kunne glæde mig eller opmuntre mig til fremdeles at arbeide i Almeenhedens Tjeneste, saa ville disse dog heller ingenlunde forknytte eller forhindre mig i at opfylde min Pligt som Statsborger, og det saa meget mindre som jeg er vant til slig Medfart lige siden min første Indtrædelse i det politiske Liv. — Allerede meget tidligt indsaae jeg, at Miskjendelse og Mishandling maatte falde i min Lod, dersom jeg fremdeles vilde fortsætte den af mig betraadte sælsomme og opofrende Bane, dette har jeg ogsaa faaet saavel at vide som at føle fremfor Nogen; men ved Siden deraf har jeg ogsaa paa saamange Maader og til forskjellige Tider oplevet den Glæde, at Sandhed og Ret er skeet Fyldest, og jeg nærer den fulde Tillid og Tro, at mit forunderlige hele historiske Liv og Vandel om ej forinden saa dog efter min Død skal staae rent og klart for enhver til trods for de mange, som enten ikke har kunnet eller villet forstaa min offentlige Virksomhed⁵³).

Heri har Nielsen naturligvis ret. Om hans redelighed og motiver kan der ikke herske tvivl.

Helt glad for uden kommentarer at overlade den schmidtske sag til eftertiden var han dog ikke. Den 29. oktober 1862 skrev han et brev til fru Schmidts fader, kancelliråd Nissen, hvori han bad denne om en sam-

⁵³) Koncept af 29/10 1862.

tale for at få klargjort, om der kunne gøres noget for at skåne den store familie for alt for dårlige kår. Brevet er næppe noget udtryk for en dårlig samvittighed, men dog for et vist ubehag ved at være den direkte årsag til nød og elendighed.

På konceptet har Nielsen vedføjet: »Nissen kom øjeblikkelig tilstæde paa mit Contoir, og jeg meddelte ham mine Tanker, og hvilken Vei der, forsaavidt der var nogen Mulighed for, at hans Datter med de mange Smaa kunde vedblive at besidde og boe i Gaarden, vilde være den eneste rigtige og fordelagtigste at gaa, hvilken Meddelelse den gamle Mand modtog med Tak og grædende Taarer, hvorpaa han forlod mig og gik om til sin Svigersøn Brygger H. G. Schmidt. Alt dette vil nu ikke kunne forstaas af Udenforstaaende, eller af Folk, som ikke have været med i Bankens Bestyrelse eller ere bekjendte med dens Arkiv og Korrespondance«.

De tidligere nævnte begivenheder i den nielsenske familie i slutningen af 1860'erne fik Chr. H. Nielsen til i 1870 at trække sig ud af bankens ledelse. Hans pionerarbejde for den honoreredes af generalforsamlingen med en sum på 600 rd. årligt for resten af hans levetid.

Allerede flere gange er berørt og behandlet de vanskeligheder, som købmændene i Hjørring havde at kæmpe med under udøvelsen af deres erhverv. Det er nævnt, at Hjørring på forhånd var stærkt hæmmet af at være en indlandsby, og det er nævnt, at Nielsen så som sin opgave at mindske de skadelige følger af denne kendsgerning mest muligt. Det var da i tråd hermed, at han i 40'erne satte et stort arbejde ind på en forbedring af det vendsysselske vejvæsen.

Endnu i 1841 var vejen mellem Brønderslev og Hjørring så dårlig, at rebslager Larsen fra Hjørring, der havde været til marked i Serridslev, på hjemvejen måtte køre ind på marken, da vejen var ganske ufremkommelig. Her væltede han, brækkede sit ben og skrev en klage i Aalborg Stiftstidende over de elendige veje. Hvad enten dette uheld nu skyldtes en for høj markedsstemning, eller det virkelig havde været umuligt at køre den lige vej, så tilskrev en anden indsender dog i denne anledning det vendsysselske vejvæsen følgende neuruppin om vejen fra Løkken til Hjørring:

»Det er en herlig Vej fra Løkken og til Hjørring,
naar ellers Grimstedbro kun bære kan en Føring«⁵⁴⁾.

Under sådanne forhold var Nielsen klar over, at der måtte kraftige forbedringer til som grundlag for landsdelens kommende fremgang. De langsomt arbejdende autoriteter stillede sig dog hindrende i vejen, og først efter at amtmand Graah i 1843 havde forladt Vendsyssel, tog ar-

⁵⁴⁾ P. Horn: Hjørring i Fortid og Nutid. 1943. S. 48.

bejdet fart. Linierne rettedes ud, grøfter gravedes, og vejene blev macadamiserede⁵⁵).

I 1842 behandlede Hjørrings borgerrepræsentation en skrivelse fra Frederikshavn om at indgå med et fællesandragende til regeringen om, at arbejdet på Hjørring—Frederikshavnvejen måtte blive fremmet før arbejdet på Hjørring—Nørresundbyvejen. Andragendet fik støtte hos Nielsen og Brinck-Seidelin, fordi Frederikshavnvejen var den korteste og førte til en isfri havn; flertallet holdt dog på Nørresundbyvejen, fordi hovedparten af Hjørrings handel gik over Ålborg⁵⁶).

Denne forbindelse var det netop, Chr. H. Nielsen ønskede at bekæmpe ud fra den overbevisning, at Hjørringkøbmændene i Ålborg solgte for billigt og købte for dyrt. Da vejanlæggene nu var i god gænge, satte han ind på at skabe en forbindelse direkte fra Vendsyssel til København.

En sådan kunne kun ske over Frederikshavn, og Nielsen indledte derfor et samarbejde med købmand Albert Abel i denne by. De to mænd begyndte at arbejde for at stifte et dampskibsselskab, og den 20. juli 1852 holdt dampskibsselskabet »Vendsyssel« konstituerende møde i Frederikshavn, hvor der blev valgt bestyrelse, i hvilken Chr. H. Nielsen naturligvis fik sæde⁵⁷).

Selskabet købte damperen »Waldemar« og knyttede i København forbindelse med dampskibsrederen H. P. Prior⁵⁸), der som et led i sin allereede den gang omfattende virksomhed skulle forestå ruten. En regelmæssig drift begyndte; men det gik ikke godt. Damperen var dårlig og havde idelige uheld med maskinen. I kolerasonneren 1853 måtte driften indstilles, hvilket havde et underskud på godt 10.000 rd. til følge. Et forsøg på at sælge damperen førte ikke til noget resultat, og driften fortsattes endnu nogle år med underskud. 1859 lykkedes det endelig at sælge »Valdemar«, og selskabet likviderede med gælden lige dækket. Aktiekapitalen var dog tabt, og noget udbytte havde der aldrig været⁵⁹).

Allerede forinden havde Niensens tanker vendt sig i en anden retning — mod vest. Det var en i og for sig naturlig tanke hos en købmand, som selv drev skudehandel, at det ville være langt lettere at laste og losse skibene, hvis disse havde en havn eller blot en mole at lægge ind ved. Men på Jyllands barske vestkyst var tanken absurd — mente de fleste. Chr. H. Nielsen mente noget andet. Ca. 2 mil fra Hjørring lå ved havet fiskepladsen Hirtshals (Lilleheden), »det eneste Sted hvor Naturen paa hele vor farlige Vestkyst ligesom har anvist Plads til en Havn, idet der nemlig, imedens der ellers overalt er 3 udfør hinanden liggende Sand-

⁵⁵) P. Horn: Hjørring i Fortid og Nutid. 1943. S. 48.

⁵⁶) Borgerrepræsentationens forhandlingsprotokol 29/7 1842. LA. V.

⁵⁷) Hjørring Amtstidende 22/7 1852 og papirer i arkivet.

⁵⁸) Hans rederi gik 1866 op i Det forenede Dampskibsselskab. Dansk biografisk Leksikon 18. bd.

⁵⁹) Hjørring Amtstidende 31/10 1859.

barrer med grundt Vand, dør er dybt Vand med Blaalers Bund lige ind til Kysten, og hvor der tillige er store Steen i Overfløddighed« (nemlig til molebygning)⁶⁰).

Det vil i denne forbindelse føre for vidt at gennemgå hele Nielsens årelange arbejde for dette nordjyske havneanlæg. Mange forbindelser knyttedes, mange breve og artikler blev skrevet, og megen støtte og hjælp fik han af andre interesserede, og i 1879—80, kort før Nielsens død, kronedes bestræbelserne med held, idet staten ved Hirtshals lod bygge en 120 m lang læmole; anlægget var nærmest tænkt som et forsøg, hvorunder man ville se, om betonblokkene kunne tåle havets pres; men begyndelsen oplevede Nielsen dog ligefuldt.

I et brev fra 1869 til handelslærer Sigv. Spärek i Kristianssand, senere Kristiania, fortalte Nielsen, at han allerede i 1839 i forbindelse med tanken om et vendsysselsk jernbanenet havde rejst spørgsmålet om en havn ved Hirtshals. Men »Fleertallet og den store Hob ansaae det naturligvis for Vindbeutlerie, Vigtigmageri o. s. v., bag hvilken Storpralerie, der laae skjulte Bagtanker om egen Fordeel paa Andres Bekostning og meget andet Saadant. — Jeg kan imidlertid nu være stolt af, at hele min besynderlige Virksomhed som næringsdrivende Borger, og andet har jeg sandelig ikke attraaet, er gaaet i Opfyldelse«. Nielsen vandt således, som sædvanlig, ingen bifald for sine planer. Da Christian VIII i 1842 var i Hjørring, nævnede han dem for kongen »til stor Ærgrelse for Kammerherre Graah og den øvrige Embedsstand«; men nogen realitetsforhandling kom der ikke ud deraf⁶¹).

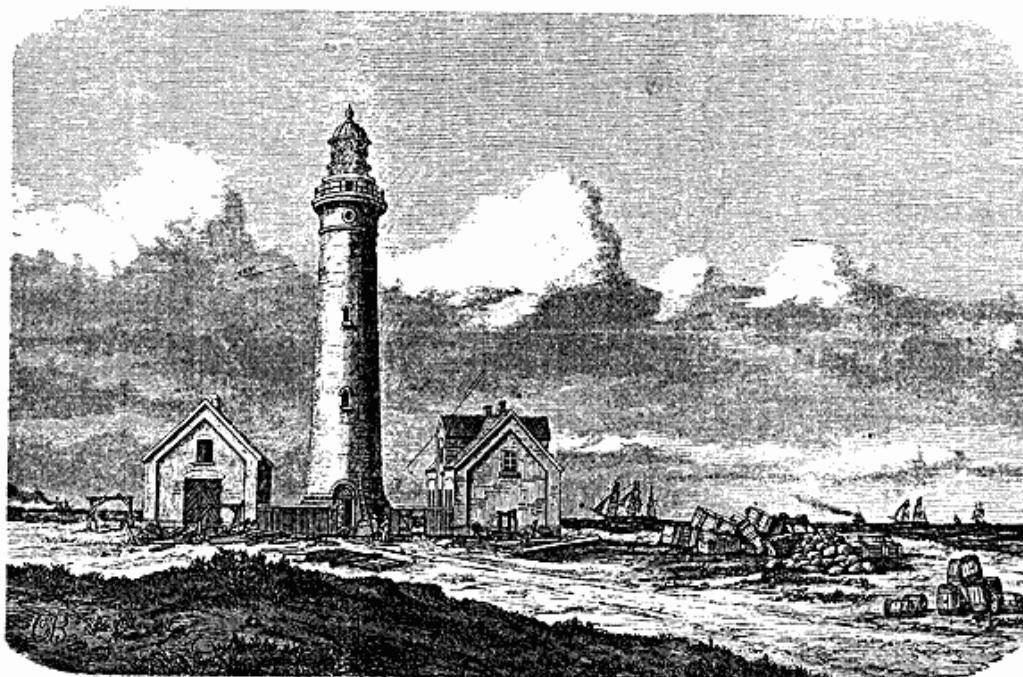
Først i sidste halvdel af 60'erne kom der dog mere fart i agitationen. Den 14. april 1866 fremstillede Nielsen hele sagen for indenrigsminister Estrup i et brev, og det er interessant at se, at han sammen med betydningen for handelen fremhævede, at også fiskeriet ville kunne drage nytte af en havn ved Hirtshals, idet han forudså, at dette erhverv i fremtiden kunne blive af overordentlig betydning for Danmarks økonomi. Nielsen lagde ikke skjul på, at han ønskede havneanlægget kombineret med en jysk længdebane. Med hensyn til projektets kostbarhed bagatelliserede han ganske denne med det argument, at han »af en riig og tung Erfaring veed, at den største Kunst, saavel i det private Forretningsliv som i Statshusholdningen, alene bestaar i at give Penge ud i rette Tid« — en belæring, som det er ganske pudsigt at forestille sig Estrup modtage »fra folket«. Til de allerede opregnede fordele, som naturen bød ved Hirtshals, nævnede Nielsen nu også den, at havnen ville blive den eneste danske, som var absolut isfri. Nielsen havde øjensynlig glemt, at han under arbejdet for vejene havde fremhævet Frederikshavn som isfri. Men det forholdt sig nu sådan, at den nye havn egentlig skulle

⁶⁰) Af koncept til ikke nærmere bestemt konsulatsindberetning for 1871.

⁶¹) Af koncept til brev af 18/6 1865 til Sigv. Spärek.

være en konkurrent til denne by, nærmere betegnet til planer om et havneanlæg på Hirtsholmene, som nød Tietgens støtte⁶²).

Af sin henvendelse til indenrigsministeriet ventede Nielsen sig næppe meget. Allerede den 22. juni samme år forespurgte han Anders Westenholtz i London, om denne kunne skaffe ham i forbindelse med en engelsk ingeniør, som ville undersøge forholdene ved Hirtshals⁶³). Nielsen øn-

Dit var Hirtshals paa Hirtshals' Øy.

Fra Hirtshals 1862, fyret opført samme år.
(Ill. Tid. 30. nov. 1862.)

skede Westenholtz aktivt med, ligesom han også søgte at overtale ham til at lede en aktietegning i England. Dette brev er interessant derved, at det afslører, hvor kæmpemæssige følger Nielsen ventede sig af Hirtshalshavnen. Han så en storby opstå, og han så denne få afgørende betydning for verdenshandelen. En lignende opfattelse gjorde sig gældende hos Spärck, som benævnte planen »den største maaske for Handelen næstefter Suezkanalen i vor Tid« eller »det største merkantile Foretagende i det nordlige Europa«⁶⁴). Men det måske mest ejendommelige ved Nielsens Hirtshalsplan er dog den kendsgerning, at den ikke var tænkt som et led i den almindelige opløsning af forbindelsen med Hamborg og retning mod England, som i disse år fandt sted og manifesterede

⁶²) Jfr. brev af 29/12 1871 fra Sigv. Spärck.

⁶³) Anders Westenholtz 1825—86. Sammen med broderen Regnar W. ejer af firmaet »Westenholtz Brothers« i London, 1861—82 dansk generalkonsul. Dansk biografisk Leksikon, 25. bd.

⁶⁴) I brev af 29/12 1871.

sig i anlægget af Esbjerg havn. Denne bevægelse var i øvrigt også hovedsagelig kun støttet fra øerne og viste sig blandt andet i modstand mod den jyske længdebane, som Nielsen netop ønskede sammenkædet med sin havn. Nej, sagen var den, at han ventede, Hirtshals som isfri kunne blive Hamborgs vinterhavn og derved knytte forbindelsen med denne by endnu fastere. At der naturligvis også fra den nye havn skulle handles på England, ses af forbindelsen med Westenholtz.

I det flere gange tidligere nævnte brev fra Spärck fra 29. december 1871 fremgår det, at Nielsen havde knyttet forbindelser i Hamborg, som var interesserede i planen; sandsynligvis var det Pontoppidan. Selv var både han og Spärck egentlig kede af at begynde. Spärck skrev: »Lykkes det os at fremstille sagen praktikabel og fordelagtig, er det i vore Tider ikke vanskeligt at samle Pengene; endogsaa her troer jeg at kunne finde enkelte Interessenter, men lad helst Hamburgerne gjøre Begyndelsen, Resten kommer da af sig selv«.

Nielsen delte tilfulde Spärcks optimisme og sikkerhed. Den tidligere citerede konsulatsrapport for 1871 sluttede han således: »Foruden de mange Foranstaltninger jeg har truffet og iværksat med Hensyn til strandede Skibe og Skibbrudne, har ogsaa dette Project sysselsat mig i en lang Række af Aar, og alle de praktiske Forholdsregler, som har kostet mig ganske betydelige Opofrelser saavel af Tid som af Penge, ligger nu parat til Afbenyttelse, saa jeg betragter Anlægget af en Havn ved Hirtshals, — den eneste i hele Danmark, som stedse vil være isfrie, kun alene som et Tidsspørgsmaal . . . Da der nu her er tilvejebragt alle nødvendige Midler og Betingelser for enhver Virksomhed, saa er der allerede her i Vice Consulatsdistriktet et Liv og et Røre, som selv overgaar de allerdristigste Forventninger, og er det som Følge deraf naturligt, at dette Liv og Røre med hver Dag tiltager, og vidst er det, at Vendsyssel, den Provinds i Danmark, der i sin Tid var saa aldeles ringeagtet og forseet, nu i hele Danmark er den Landsdel, der har den største Fremtid for sig, eftersom der her ligge mangfoldige Skatte begravne, som kun vente paa at blive dragen frem, da der hertil som formeldt nu frembyder sig saa rig Lejlighed og Anledning«.

Nielsen fortsatte i de følgende år sit arbejde, nu især sammen med ingeniørkaptajn Lauritz Nyholm, der i 1865 af regeringen havde været udsendt for at studere kanalarbejderne ved Suez⁶⁵). Nyholm, der havde tegnet et projekt til et havneanlæg ved Hirtshals, var 1869—82 folketingsmand for Hjørringkredsen. I flere breve henvises til synspunkter og meninger hos Suezkanalens bygmester Ferdinand de Lesseps, som han havde kendt godt.

Et langt mere positivt resultat fik Nielsen ud af sit arbejde for den

⁶⁵) Lauritz Nyholm 1823—82, Dansk biografisk Leksikon, 17. bd.

vendsysselske jernbane. For en indlandsby som Hjørring var det en yderst vanskelig sag, når den skulle have tilført varer og råmaterialer til industri og handel. Landevejstransporten var vanskelig og dyr, og Nielsen indså snart, at et jernbaneanlæg ville være nødvendigt, om Vendsyssel skulle gøre sig noget håb om at følge med i udviklingen.

1847 var landets første jernbane mellem København og Roskilde åbnet. Men Nielsen hævdede, som nævnt, at have haft planer om en bane i Vendsyssel allerede 1839. Af disse blev der dog intet, og først 1854 fik Nielsen på et møde i Hjørring vedtaget et andragende til kongen om en Vendsysselbane. Værdien af, at en sådan kom til at gå over Hjørring, betonedes, idet der henvistes til, at denne bys store opland ville sikre banen større rentabilitet, end hvis den kom til at gå i Østvendsyssel fra Nørresundby til Frederikshavn. Mulighederne for Hirtshalshavnen påpegedes også. Et udvalg nedsattes til at arbejde med sagen.

I striden mellem tvær- og længdebanen måtte Nielsen naturligvis støtte den sidste. I et langt brev fra 1858 redegjorde han over for konsejlspræsident C. C. Hall for sine synspunkter desangående⁶⁶). Det var Nielsen aldeles ubegribeligt, »at det blandt Mænd, der ere localiserede og bekendte med de jyske Forhold i Almindelighed, og som forøvrigt uhildet betragte Sagen, vil kunne være i Tvivl om Nyttens, Nødvendigheden, ja endog Rentabiliteten af en Længdebane med Udmunding i Frederikshavn«. Heller ikke kunne Nielsen se, at Finansministeriet burde nære betæneligheder, med mindre dette betragtede sig som et bankierhus, der kun så på den øjeblikkelige fordel. Sparsommelighed var naturligvis påskønnelse værd; men når der direkte kunne bidrages til en forsømt landsdels fremadskridende udvikling, var den i alt fald ikke på sin plads. Ydermere skulle de investerede penge nok komme ind igen.

Sagen trak imidlertid i langdrag, og imedens forsøgte en Frederikshavnerkøbmand, E. C. C. Christiansen, at løse transportspørgsmålet på anden vis. Han købte i 1862 i England et damplokomotiv til med et vogn-tog at befare landevejene. Dette eksperiment måtte dog efter få ture opgives, da vejene ikke kunne bære den tunge »Dampelefant«⁶⁷).

I 1869 nåede den jyske længdebane Ålborg, og der gjordes nu atter fra Hjørrings side et energisk arbejde for at få den ført videre, og denne gang lykkedes det.

Da sagen blev en realitet, opstod der for byen et nyt problem, nemlig placeringen af banegården. Nielsen ønskede den anbragt umiddelbart syd for byens centrum, hvad der ganske vist ville fordre anlæggelsen af en ny vej; andre ønskede den øst for byen, og denne plan havde den fordel, at den var billig. Nielsen førte dog — selv imod besigtigelseskommissionen — sit synspunkt igennem, og den 16. august 1871 indviedes banen

⁶⁶) Brevet er ikke nærmere dateret.

⁶⁷) Thomas Larsen: En Gennembrudstid. 1917—1927. 3. bd. S. 62—71.

under stor festlighed med deltagelse af den kongelige familie⁶⁸). Side om side med Nielsens virke for hjælpemidlerne for den økonomiske udvikling gik imidlertid også et tilsvarende arbejde for kulturlivets andre sider og for sociale fremskridt.

Når man i litteraturen om de åndelige bevægelser i Vendsyssel i midten af forrige århundrede støder på lærer Thomas Bjørnbaks navn, er det altid med nævnelse af, at han var stifter af Den højere Landboskole i Smidstrup⁶⁹). Dette er kun delvis rigtigt, ideens egentlige ophavsmand var ganske vist Bjørnbak; men det var Chr. H. Nielsen, der fik den gennemført.

Denne skole er ikke at betragte som nogen højskole; den har sin rod i det 18. århundredes realskolebevægelse, som Bjørnbak og altså også Nielsen ønskede udvidet til landboerne. Den står således Lars Bjørnbaks retning nær med hovedvægten på kundskabsmeddelelsen, der skulle bringe bøndersønnerne på højde med byernes ungdom.

Allerede under sit arbejde for diskontobanken havde Nielsen været i forbindelse med Thomas Bjørnbak, som i sin omtalte pjece varmt havde støttet ham. I 1852 havde Bjørnbak søgt en højere bondeskole oprettet, men havde af mangel på støtte opgivet tanken. Under samarbejdet i banksagen fik han Nielsen interesseret, og sagen diskuteredes efter alt at dømme på et borgermøde i januar 1855, uden at man dog nåede til en positiv afgørelse⁷⁰).

I marts samme år indeholdt Hjørring Amtstidende en anonym artikel med et skarpt angreb på selve den højere bondeskoles princip⁷¹). Der ville ikke opstå en oplyst bondestand, men kun opblæste enkeltindivider fortrinsvis af velhavende bøndersønner. Forfatteren foreslog i stedet en udvidet undervisning i almueskolen. Bjørnbak imødegik denne artikel, og Nielsen meddelte, at planerne ville blive gennemført i sommerens løb⁷²). I et opråb til egnens beboere redegjorde han for, hvorledes han havde tænkt sig dem realiserede⁷³). Pengene — det vigtigste — havde han skaffet dels ad privat vej, dels ved statsstøtte. Skolen skulle naturligvis ledes af Thomas Bjørnbak, og skulle også på anden vis end ved undervisning virke som kulturspreder. Et bibliotek fortrinsvis med landbrugsfaglig litteratur skulle slå åbent for alle.

Arbejdet fortsattes sommeren over, og selv om der til stadighed var nogen modstand at kæmpe imod, lykkedes det dog til 22. november 1855 at få undervisningen begyndt. Fagene var læsning med grammatik og

⁶⁸) Thomas Larsen a. a. 3. bd. S. 85—90 og koncepter i arkivet.

⁶⁹) Således bl. a. Thomas Larsen a. a. 1. bd. S. 173; jfr. dog Roar Skovmand: Folkehøjskolen i Danmark 1841—1892. 1944. S. 57.

⁷⁰) Hjørring Amtstidende 12/1 1855.

⁷¹) Hjørring Amtstidende 30/3 1855.

⁷²) Hjørring Amtstidende 7/4 1855.

⁷³) Hjørring Amtstidende 12/4 1855, optryk af cirkulæret.

analyse, historie, geografi, regning, ret- og skønskrivning samt stilskrivning. Hertil sluttede sig undervisning i landbolovgivning, agerdyrknings-teori, praktisk regnskabsføring samt jordopmåling og markens inddeling⁷⁴).

Skolen fik mange indmeldelser, og Nielsen forstod at udnytte sine forbindelser. Det kongelige danske Landhusholdningsselskab, Hendrik Pontoppidan og beboerne fra by og land tegnede sig for bidrag enten til driften eller til indkøb af kort og bøger⁷⁵).

Det var ikke Niensens mening, at skolen skulle vedblive at drives ved velgørenhed. Da han havde fået den i god gænge, fik han amtsskole-rådet til at overtage den allerede fra efteråret 1857⁷⁶). Han vedblev dog at interessere sig for dens trivsel, og var således oftest til stede ved den årlige eksamen, ligesom han også som noget dengang usædvanligt gennem sin ven H. P. Prior fik arrangeret elevrejser til hovedstaden pr. dampskib⁷⁷).

Sit oplysningsarbejde for bondestanden indskrænkede Nielsen ikke alene til »Den højere Landboskole«; han organiserede også en undervisning i håndgerning for unge piger på landet⁷⁸). Desuden var han medvirkende til i forbindelse med Landhusholdningsselskabet at skaffe unge landmænd uddannelse på dets læresteder. Sin egen stand hjalp han ved at formidle unge handelsmænds rejser til engelske og skotske byer, hvor de i derværende firmaer supplerede deres kundskaber.

For Hjørring og omegn fik han oprettet en lånebogsamling, der dog efter nogle års forløb atter opløstes. Hans historiske sans og interesser gav sig udslag i et ivrigt indsamlingsarbejde af oldsager, som han samvittighedsfuldt oversendte til Museet for nordiske Oldsager, fra hvis daværende leder C. J. Thomsen der findes flere breve; naturhistoriske ejendommeligheder, som indleveredes til ham, sendte han til Japetus Steenstrup på Zoologisk Museum. Nielsen var meget omhyggelig med, når det var muligt, at skaffe findere af sådanne sager belønninger for at stimulere interessen. Endelig må det nævnes, at Nielsen var medvirkende ved oprettelsen af Det jydsk historisk-topografiske Selskab i 1865, idet han i Hjørring og omegn tegnede 29 medlemmer til selskabet⁷⁹).

I 1859 lykkedes det Nielsen at få en badeanstalt oprettet i byen. Forarbejdet bragte ham i konflikt med borgerrepræsentationen, og han skrev i den anledning en af sine krasseste avisartikler, hvor han beskyldte »de besynderlig active Fædre« for ved deres afvisning af hans forslag »at

⁷⁴) Hjørring Amtstidende 15/8 og 24/11 1855.

⁷⁵) Breve i arkivet. Hjørring Amtstidende 13/11 1855.

⁷⁶) Hjørring Amtstidende 5/5 1881.

⁷⁷) Breve i arkivet.

⁷⁸) Vedrørende håndgerningsskoler, Landhusholdningsselskabet, bogsamlingerne m. v. breve og koncepter i arkivet.

⁷⁹) Siden 1932 ved sammenslutning med Jydsk Forening for Historie og Sprog (stiftet 1920): Jydsk Selskab for Historie, Sprog og Litteratur.

dunste af Vrangvillighed mod Reform og Fremskridt«. »Den (borgerrepræsentationen) har, for straks at tale rent ud, hvad jeg altid for den paagjældende Sags Skyld har brugt og fremdeles skal bruge, saalænge Vorherre forunder mig Livet, gjort i Nelderne, den har prostitueret sig, noget den nuværende Borgerrepræsentation i samme Øjeblik, som dens Dannelse var foregaaet, paa det mest høitideligste gjorde og vistnok heller ikke senere har undladt«.

Hvis Nielsen havde tænkt sig, at hans hvasse indlæg kunne vække kommunalbestyrelsen, tog han fejl. Han var da nødsaget til at arbejde videre uden dens støtte, og efter en del vanskeligheder med aktietegningen kunne anstalten tages i brug den 25. maj 1859. Den måtte imidlertid nedlægges efter få års forløb på grund af svigtende besøg⁸⁰).

Det er tidligere, under Hjørrings beskrivelse, nævnt, at store dele af byen gentagne gange i tidens løb ødelagdes af ildebrande. Sådanne ulykker påførte naturligvis før oprettelsen af et effektivt forsikringsvæsen befolkningen store økonomiske byrder, og den eneste hjælp var i mangfoldige tilfælde velgørenhed. 1761 påbød en lov dog oprettelsen af Købstædernes almindelige Brandforsikring og 1792 en lignende for landbygninger.

Disse brandforsikringer dækkede imidlertid ikke tab af løsøre, og en brand var derfor stadig en alvorlig ulykke. I 1851 stiftede venstrepolitikerer, dr. phil. Geert Winther Brandforsikringsforeningen for rørlig Ejendom i Nørrejylland; men da dette selskab dels i stor udstrækning benyttedes til politisk agitation, dels kun fik ringe indflydelse nord for Limfjorden, fandt Chr. H. Nielsen det nødvendigt, at Vendsyssel fik sin egen lokale forsikring⁸¹). Han havde egentlig først tænkt sig at medtage Ålborg amt; men da dette viste sig ugørligt, arbejdede han videre for Vendsyssel alene, og på et møde i Vrejlev kro 14. april 1861 tegnedes et assurancebeløb på 70.000 kr.

Efter en del bladpolemik mod det nye foretagende afholdtes stiftende generalforsamling den 27. juli 1861. Assurancesummen var nu 800.000 rd. Nielsen havde gerne set, at man havde ventet, til millionen var nået, men blev overstemt. Imidlertid fik han alligevel sin vilje derved, at summen ved mødets slutning allerede var nået op på det ønskede tal. Forsikringen fik navnet »Brandforsikringen for Landboernes rørlige Ejendele i Hjørring Amt og Kjær Herred i Aalborg Amt«. Den fungerer stadig, og er nu Danmarks største lokale brandforsikringsselskab. Nielsen var formand til 1872, da han af de flere gange tidligere nævnte årsager trak sig tilbage.

⁸⁰) Papirer i arkivet og Hjørring Amtstidende 6/5 1881.

⁸¹) Om Geert Winthers selskab: »Jydsk Brandforsikring. 1851—1951«. 1951. Om Nielsens arbejde for forsikringsselskaber og sygekasser, se papirer, udklip og breve i arkivet.

I 1862 fik han stiftet endnu et forsikringsselskab, nemlig »Forsikringsforeningen for Uheld paa Kreaturer i Hjørring Amt og Kjær Herred i Aalborg Amt«. Også dette ledede han i en årrække.

I flere citerede breve og artikler fremhævede Nielsen gang på gang sit arbejde for at bedre kårene for de små i samfundet. Hans første indsats i det sociale arbejde var oprettelsen af en »Ligkasse« (1852) for Hjørring by. I kolerasommeren 1853 søgte han at få stiftet en »Sygekasse-Forening«; men da det ikke lykkedes ham at vinde tilstrækkelig interesse for sagen, måtte den henlægges. 1860 rejste han tanken om en særlig sygeafdeling for tyende på byens fattiggård⁸²⁾. Af langt mere moderne tilsnit er et forslag fra 1865 om indretning af et asyl for børn fra hjem, hvor begge forældrene måtte gå på arbejde⁸³⁾. Ingen af disse planer gennemførtes.

Nielsens sociale hovedindsats blev dog oprettelsen af »Foreningen af 22. April 1860 til Understøttelse af værdige Trængende og deres Efterladte i Hjørring«, i daglig tale kaldet »Firskillingsforeningen«. Denne forening vedblev Nielsen at lede helt til 1874, da han frabad sig genvalg som formand. I 1882 ydede den et stort bidrag til hans buste, og den lever endnu med et ret stort medlemstal og en ikke ringe kapital⁸⁴⁾.

Privat udfoldede Nielsen stor godgørelse, som i årenes løb kostede ham anselige summer. Han var altid parat til at tage sig af indsamlinger. Både D. B. Adler⁸⁵⁾ og G. A. Gedalia⁸⁶⁾ henvendte sig gentagne gange til ham, når de i København havde sat sig i spidsen for indsamlinger til nødlidende — og aldrig forgæves.

Lidt uden for Nielsens øvrige foretagender, men idémæssigt helt i kontakt med disse, står hans humanitære arbejde ved Vestkystens stranding og hans bestræbelser for at bedre de fattige fiskeres kår, som det vil ses under behandlingen af året 1864, hvor han søgte at forhindre en ødelæggelse af fiskefartøjerne⁸⁷⁾.

Som strandingskommissær — et privilegeret erhverv, som udøvedes på bevilling af Danske Kancelli, senere Justitsministeriet, for at de skibbrudne kunne have en person, som de med tillid kunne lade ordne alt vedrørende deres forlis — kom Nielsen ofte i forbindelse med kystbefolkningen. Han blev en tid lang mødt med mistillid, idet fiskerne tidligere havde haft god fortjeneste på bjerget gods; men han lærte dem efterhånden at forstå, at lige så selvfølgelig, som de satte livet i

⁸²⁾ Koncept af 30/6 1860 til fattigkommissionen i Hjørring.

⁸³⁾ Hjørring Amtstidende 21/2 1865.

⁸⁴⁾ »Foreningen af 22. April 1860«. 1860—1910. 1910.

⁸⁵⁾ 1826—78, københavnsk bankier, Dansk biografisk Leksikon, 1. bd.

⁸⁶⁾ 1816—92, københavnsk bankier, Dansk biografisk Leksikon, 7. bd.

⁸⁷⁾ Om Nielsens forhold til fiskerne og virke som strandingskommissær: arkivet; jfr. Tage Kaarsted: En Vesterhavsstranding i 1850. Erhvervshistorisk årbog 1951, s. 62 ff.

vove for menneskeliv, lige så naturligt var det at bjærge godset for de skibbrudne, eller bringe skibet flot, hvor det var muligt.

For yderligere at stimulere fiskernes interesse var Nielsen altid ivrig for at skaffe dem belønninger fra rederier og fremmede regeringer, når de ved energisk og modig indsats havde sparet de pågældende for tab og ulykker. Han sørgede da for at gøre overleveringen af sådanne belønninger så højtidelig som muligt, f. eks. ved ligefrem at foranstalte en fest i Hjørring i samme anledning.

Strandingerne på vestkysten var talrige, og det kunne naturligvis ikke undgås, at Nielsen af og til ved opgørelserne skar sammen med myndighederne. I en sag fra 1852, hvor amtet bebrejdede ham hans fremgangsmåde, svarede han med en lang skrivelse, som mandede ud i følgende: »Aldrig har jeg været den, der har nægtet nogen Autoritet Respekt; det er derimod beviseligt, at jeg ofte har søgt at opretholde samme; men jeg er villig til at vedgaa, at jeg ikke ved Complimenter eller egenmægtige Hensigter rigtignok ofte til Skade for mig selv og min Familie har søgt at insinudere hos disses Repræsentanter eller at gjøre Krav paa andet, end hvad den strænge Billighed skyldte mig, og derfor har jeg, besynderligt nok, ofte været miskjendt«. Nielsen gjorde ikke nogen forskel, hvad enten han skrev til høj eller lav.

Et vågent øje holdt han altid med mulighederne for forbedringer såvel i fiskernes kår som redningsvæsenets organisation. En artikel i Hjørring Amtstidende for 9. januar 1862, en årsoversigt, indeholdt bl. a. om Vendsyssel følgende passus: »En stor Bevægelse er ogsaa fremkaldt langs Kysten lige fra Skagen til Blokhusene betreffende Strandingsforholdene, som ogsaa have været underkastet en skarp Kritik i Rigsdagen, og uden at være store Spaamænd kunne vi forudsee en snarlig og væsentlig Forandring i disse Forhold — thi Regjeringens Opmærksomhed er blevet vakt«. I disse betragtninger har Chr. H. Nielsen ikke været enig med Camillo Bruun, han har understreget disse linier og i marginen tilføjet: »Det er Løgn«.

I 1866 fik Nielsen stiftet »Understøttelsesselskabet for uformuende Fiskeres Efterladte i Hjørring Amt«, som han ledede til 1874. Han gjorde et stort arbejde for at skaffe dette selskab penge og fik bl. a. C. St. A. Bille til at propagere derfor i »Dagbladet«⁸⁸⁾. »Udviklingen af Foreningsaanden, navnlig blandt Almuen er en Opgave, jeg tidligt satte mig«, skrev han til redaktøren⁸⁹⁾. Ved Chr. H. Niensens fratrædelse overtoges selskabets ledelse af sønnen Jørgen H. Nielsen.

⁸⁸⁾ 1828—98, redaktør af det nationalliberale »Dagbladet«, politiker. Dansk biografisk Leksikon, 3. bd.

⁸⁹⁾ Koncept af 18/2 1866.

Folketingsmand og grundlovs-kamp.

Chr. H. Nielsens politiske interesse var ikke begrænset til by og landsdel; han fulgte allerede i stændertiden vågent med i den politiske bevægelse ud over landet. Han støttede den liberale bevægelse, og hans hovedforbindelse ved redaktør Bernhard Rée, Ålborg (jfr. side 32). I en række breve til denne ser man Nielsens daværende politiske synspunkter, der var vidt forskellige fra dem, han senere forfægtede, hvad også tilknytningen til Bernhard Rée antyder⁹⁰). Han udtrykte en ophøjet foragt for bureaukrater, spidsborgere og købstadsmatadorer: »De ere Afgudsdyrkere og krummer Ryggen for enhver Embedsstilling ja selv for enhver Skidager, naar han blot havde Penge«. Frihedssans fandt han kun lidt af, når undtoges hos ham selv. Ved et energisk arbejde lykkedes det ham dog at få bondevennen Balthasar Christensen valgt i sin valgkreds.

I 1848 var det Chr. H. Nielsen, der for sin bys vedkommende tog initiativet til at give de nye, gennembrydende politiske ideer udtryk. Efter forfatningsreskriptet af 28. januar 1848 stod det ham klart, at den politiske udvikling måtte komme i skred, og allerede den 16. marts samledes han med en mindre kreds af mænd for at rådslå om, hvad man i Hjørring burde gøre »for ogsaa herfra at lægge den Interesse for Dagen, som Øjeblikkets Alvor nødvendig maatte indgyde enhver Fædrelandsven«. Mødet samstemmede i, »at det burde ske ved at yde de Mænd, hvis ansvarsfulde Hverv det paahvilede at ordne Danmarks fremtidige Forfatning, en Tilkjendegivelse af, under hvilke Betingelser man alene saa Landets Ære og Lykke garanteret⁹¹)

Idet Nielsen og to andre blev udvalgte til at forfatte en adresse til kongen, blev der udsendt indbydelse til et offentligt møde på rådhuset næste formiddag. Den i mellemtiden udfærdigede adresse forelagdes her på dette velbesøgte møde, men blev i første omgang ikke vedtaget, da et flertal af forsamlingen krævede indføjet, at den nye forfatning skulle hvile på en uindskrænket valgret. For Nielsen, med de erfaringer han havde gjort, var det naturligt at gøre sig til talsmand for visse indskrænkninger i valgretten.

Allerede samme dags eftermiddag, altså den 17. marts, holdtes et nyt møde, hvor adressen nu med Nielsen som ordstyrer vedtoges. Den fik 100 underskrifter, hvoraf kun en enkelt var en embedsmands. Disse begivenheder i Hjørring er bemærkelsesværdige derved, at de tilsyneladende er ganske uafhængige og spontane. Adressen lød i Nielsens ord: »Øjeblikkets Betydning ligger klart for det danske Folk!

⁹⁰) Rée støttede senere Geert Winther og Tscherning i grundlovs-kampen 1865—66. Forholdet til Rée se i øvrigt Danske politiske breve, 3. bd. Passim.

⁹¹) Om martsrøret: Hjørring Amtstidende 20/3 1848 og flg. nr. samt diverse koncepter i arkivet.

I Rescriptet af 28de Januar har kong Frederik den Syvende skjænket sit Folk Grundlaget for en fri Forfatning. Folket, der er vaagnet til sin Bevidsthed, har modtaget den Kongelige Gave med inderlig Taknemmelighed og Glæde; thi det skuer heri Indrømmelsen af dets naturlige Rettigheder. Hvori disse bestaae, og hvorledes de skulle haandhæves er det overdraget til Mænd af Staten og Kirken at angive og overveje, og da det skrider imod den Tid, disse Mænd, disse Repræsentanter af Folket skulle udvælges og sammentræde, føle vi os opfordrede til, at tilkjendegive dem, der have at udtrykke Nationens Ønsker og Følelser, at vi kun stemmer for en Forfatning, der, i Ordets uindskrænkede Betydning, og navnlig ved en Valglov, som giver enhver uplettet Mand Valgbarhed, indrømmer en Frihed, der er tidssvarende for et oplyst og til Selvbevidsthed modnet Folk.

Idet vi, som en Deel af Nationen, tilkjendegive denne vor Erklæring, nære vi den haabefulde Fortrøstning, at de Mænd, der vorde kaldede til at bane Frihedens Vej, ville være saa gennemtrængte af dette saa uendelig vigtig, nationale Spørgsmaal, at de ere i Stand til at lede den i en til Maalet førende Retning. Derhos vente vi, at et betryggende Værn stilles ved hiin Grændse af Landet, hvor Nationaliteten trues, hvor en fremmed Strøm kæmper for at løsrive en af Danmarks ældgamle Provindser og rive den bort med sig.

Kun under Iagttagelse af disse Betingelser, anser vi os fyldestgjørende repræsenterede af de Mænd, til hvem vi her henvende os.

Fra et ellers politisk uskolet folk bærer adressen vidnesbyrd om en sikkerhed i kravene og en værdighed i udtrykket, som står fuldt på højde med det mere øvede københavnske borgerskabs, med hvis synspunkter skrivelsen i øvrigt falder ganske sammen.

Da efterretningerne om de dramatiske begivenheder i hovedstaden nåede Hjørring, sammenkaldte Nielsen atter borgerskabet, og denne gang vedtoges en adresse til Københavns kommunalbestyrelse, hvori man takkede for den indsats, der herfra var ydet i disse dage: »Vedbliv, højagtede Mænd, med lige Myndighed og Kraft at røgte Deres vanskelige og ansvarsfulde Kald, som Gud har givet Dem, til i Farens Øieblikke at være Kongens Venner og Folkets Ledere — og De kunne være forvissede om at møde den Anerkjendelse, som De fortjener, og den Bistand, som vi formaar at yde.

Vi skylder Dem vor inderligste og hjerteligste Tak, vi skylder Dem vor oprigtige Høiagtelse, og Bevidnelsen heraf er os en kjær Pligt at aflægge.

Held og Velsignelse over vort dyrebare Fædreland og dets Venner⁹²⁾.

⁹²⁾ Det politiske røre i Hjørring var ikke noget enkeltstående fænomen; om andre jyske byer se: A. Heise: Folkemødet i Viborg den 22. og 23. marts 1848. 1908.

Da det efterhånden blev klart, at begivenhederne i Slesvig og Holsten kunne føre til krig, mødte denne situation heller ikke Hjørringegnen uforberedt. En komité med bl. a. Nielsen som medlem nedsattes for at foranstalte opøvelse af et hjemmeværn for det tilfælde, at fjenden skulle trænge nord for Limfjorden. I øvelserne, som lededes af to sergenter, tog Nielsen ivrig del. Korpset kom aldrig i aktion; men det dannede grundstammen i det borgerværn, der organiseredes i slutningen af marts 1848 i anledning af rygterne om Rendsborgslavernes plyndringer⁸³).

For Nielsen fik slavekrigen den særegne betydning, at de ophidsede stemninger på en pudsigt måde kom til at fremkalde udtryk for den sympati, han nød blandt byens borgere.

Hjørrings amtmand F. C. Holsten stillede sig tvivlende over for de alarmerende rygter; men denne hans tvivl virkede i den givne situation uheldigt derved, at han øgede den mistillid, der allerede fra befolkningens side næredes over for amtmandens nationale holdning. Denne mistillid var sikkert ganske uberettiget; men det er i dag vanskeligt at udfinde, hvori den grundede sig. Af en eller anden årsag kogte stemningen over, og det kom til en stor demonstration uden for amtmandsboligen⁸⁴), hvor en skare under hujen og piben råbte: »Ned med Tyskeren! Væk med Slesvigholsteneren«. Man fortsatte derefter hen til Chr. H. Nielsen, som boede tæt ved, og her råbtes: »Konsulen leve! Konsul Nielsen skal være vor Amtmand«.

Situationen var næsten parisisk; men Nielsen var en dårlig revolutionsfører at vælge. På trods af, at han i så mange spørgsmål ønskede dybt-indgribende forandringer, var han altid usvigelig loyal over for autoriteterne. Selv om han i det foreliggende tilfælde nok troede på rygterne, tænkte han ikke på slige voldsomheder. Han afviste en indsendt deputation og fik mængden talt til rette, hvorefter den skiltes uden yderligere optøjer.

Få dage efter døde det hele ud af sig selv; men amtmanden fandt sig dog foranlediget til — på trods af demonstrationen mod ham selv — gennem avisen at takke sine gæve vendelboere for det opstillede beredskab, som han mente havde vist ham, at de var parate, når den virkelige fare kom.

Et træk fra stemningen i den nielsenske familie i treårskrigen tid giver et brev fra fru Niensens søster, Line Høygaard. Frk. Høygaard opfordrer den 9. maj 1848 fra Randers i meget kraftige vendinger Chr. H. Nielsen til at frasige sig konsulaterne for Hamborg og Oldenburg for at undgå at blive genstand for offentlig omtale. Nielsen lod som ingen-

⁸³) Hjørring Amtstidende 30/3 1848.

⁸⁴) Lå, hvor nu Brinck-Seidelinsgade munder ud i Østergade. Om demonstrationen: Thomas Larsen a. a. 2. bd. S. 9.

ting, og det ses da også af ovennævnte demonstration, at folk slet ikke har lagt vægt på disse forhold eller set noget mistænkeligt deri.

I den grundlovgivende rigsforsamling valgt i efteråret 1848 søgte Nielsen ikke sæde, men han har rimeligvis arbejdet for sin ven, proprietær J. C. Nyholm, Baggesvogn, som valgtes uden modkandidater⁹⁵). Til det første folketingsvalg, den 4. december 1849, søgte Nielsen dannet en vælgerforening for hele amtet med underafdelinger for hver af de fem kredse; men disse planer blev der ikke noget ud af.

I den følgende tid deltog Nielsen med iver i det politiske liv. Hans myndige fremtræden gjorde ham til selvskreven dirigent ved de politiske møder, og i skrift og tale gav han udtryk for sine meninger, der mere og mere i den begyndende partisplætning fulgte de nationalliberales. Nogen lyst til som Hjørringkredsens repræsentant at komme på tinge havde han dog næppe. Nielsen var hertil sikkert for meget af en ener, der ville have vanskeligt ved at gå i spænd i en gruppe. Hertil kom, at han var et hjemmemenneske, der følte sig bedst tilpas i Hjørring, hvor han som ekspert på mangfoldige områder var den, hvis meninger altid blev respekteret og ofte fulgt. Endelig var han også langt mere interesseret i den rent praktiske udvikling end i selve de politiske spørgsmål, i hvilke sidste han måske egentlig var absolutist — således at forstå, at han fandt, at det tilkom eksperter at afgøre f. eks. den bedste forfatningsform.

Chr. H. Nielsens program for den praktiske politik findes samlet i en artikel med titlen: »Om Kjerlighed til Kongen og Kongehuset«. Man vil se praktisk talt hele Nielsens livsgerning opridset i indledningen til denne artikel.

»Kjerlighed til Kongen og Kongehuset i et constitutionelt Land bestaar efter min Erfaring kun deri: at man paa alle mulige Maader søger at udbrede Almeenoplysning og Almeendannelse, at indpode de Unge, den opvoxende Slægt, Kjerlighed og Troskab til Fødelandet og Forfatningen, at arbeide til Communicationens videre Udbredelse, som t. Ex. ved Anlæggelse af Havne, gode Veie, Jernbaner, Dampskibs-, Post- og Telegraphforbindelser, at man med de Midler, som dertil hører, søger at ophjælpe Agerbrug, Handel, Skibsfart og Industri, og at overhovedet Enhver i sit Kald efter sine Evner virke med Flid, Arbeidsomhed, Nøisomhed og Tarvelighed og saa fremdeles«⁹⁶).

Gentagne gange blev Nielsen opfordret til at lade sig opstille som kandidat til folketinget; men indtil valget den 4. august 1852 havde han bestandig afslået. Ved denne lejlighed indvilgede han endelig »for derved at forhindre et mindre heldigt valg«. Som modkandidater havde han

⁹⁵) Om Nielsens politiske arbejde 1848—52 i øvrigt: papirer i arkivet og Thomas Larsen a. a. 2. bd. Passim.

⁹⁶) Hjørring Amtstidende 7/4 1865.

gårdejer Bertel Larsen, Beit, og skoleholder C. C. Møller, Astrup. På selve valgdagen bar Bertel Larsen sig så kejtet ad — han var blandt andet på grund af nervøsitet ganske ude af stand til at holde sin tale — at han hurtigt var ude af betragtning. C. C. Møller derimod holdt en dygtig tale, i hvilken han »satte sig selv i klasse med de frisindede centrums-mænd«. Da Møller modtoges med stort bifald, og Nielsen i øvrigt sympatiserede med ham, valgte han i sidste øjeblik at trække sig tilbage til fordel for hin⁹⁷⁾.

Det nyvalgte folketings tid blev kun kort. Der var paa rigsdagen stærk spænding i anledning af regeringens forslag om toldgrænsens forlæggelse fra Ejderen til Elben. Folketinget forkastede forslaget, og tinget blev da opløst og nyvalg fastsat til 26. februar.

Under debatten havde C. C. Møller sluttet sig til det standpunkt, at toldgrænsens flytning skulle ske ved en senere lov og var derved gået mod regeringen. På et møde bebrejdedes han skarpt denne holdning, og en afstemning kårede Chr. H. Nielsen til Hjørringkredsens kandidat. Den 26. februar 1853 valgtes han til folketing⁹⁸⁾.

Da rigsdagen trådte sammen efter valget, gik bølgerne atter højt. Det var denne gang tronfølgeloven, som blev genstand for den bevægede debat. Ved Londontraktaten af 8. maj 1852 anerkendtes prins Christian af Glücksborg (den senere Christian IX) og hans mandlige efterkommere som arvinger til det danske monarki. I henhold til traktaten forelagde ministeriet Bluhme nu forslag til en ny tronfølge, der skulle afløse kongelovens til junigrundloven overførte bestemmelser om agnatisk-kognatisk arvefølge, der gjorde såvel mands- som kvindelinien arveberettiget. Den nye lov indførte streng agnatisk tronfølge: »Mand af Mand med Udelukkelse af Kvinderne«.

De nationalliberale, som udgjorde folketingets flertal, modsatte sig forslaget og forkastede det. Regeringen opløste da atter i april 1853 tinget, og nogle måneder senere opløstes også landstinget.

Den herpå følgende valgkamp blev et ret hidsigt opgør mellem bondevennerne og de nationalliberale, men berørte dog kun i ringe grad Vendsyssel. Chr. H. Nielsen nægtede endog vælgerne i Hjørringkredsen at afholde møder, og viste således sin irritation over vrøvlet i København. Han var vant til i anderledes grad at skære igennem en sag og sætte tingene på plads. I Hjørring Amtstidende for 6. maj 1853 skrev han: »For en Tid siden er jeg af nogle Vælgere opfordret til i et Møde, ligesom tidligere Hr. Skolelærer Møller, at gjøre Rede for min Færd paa Rigsdagen, samt at oplyse Valgkredsen om vore nuværende politiske Forhold.

Hvad nu det første angaar, saa mener jeg for dette Tilfælde, at det

⁹⁷⁾ Thomas Larsen a. a. 2. bd. S. 85—86.

⁹⁸⁾ Thomas Larsen a. a. 2. bd. S. 102.

uden Skade kan udelades, og hvad det Sidste angaar, skjønner jeg ej rettere, end at den Sag, der foranledigede Rigsdagens Opløsning, er saa uddebateret, at man nu maa kunne danne sig et klart Begreb derom, saaledes at det nævnte Møde burde være overflødig.

Derimod kunde det være lige saa ønskeligt som hensigtsmæssigt, hvis flere Vælgere eller Andre, der interesserer sig for vore fælles Anliggender, sammenkaldte, ligesom før er sket, et Møde, for at man kunde enes om Valget af en Folketingsmand til den forestaaende Rigsdag, hvis store Vigtighed, allerhelst denne Gang, ingen mere end jeg erkjender«.

Nielsens fremgangsmåde, der — så typisk for ham — var enestående og ulig den ellers brugte, førte til, at nogle få af hans venner samledes en aftenstund for formelt at opfordre ham til at modtage genvalg, hvilken opfordring han da ogsaa modtog.

Den 27. maj 1853 fandt valget sted. C. C. Møller prøvede at generobre kredsen; men ved den skriftlige afstemning genvalgtes Chr. H. Nielsen med 408 stemmer mod Møllers 282⁹⁹).

Den følgende rigsdagssamling var præget af forfatningsdiskussionen, og i talrige breve hjem skildrede Nielsen det idelige tovtrækkeri, som gjorde ham dygtig ked af hele rigsdagens arbejdsmetode. I et brev af 12. november 1853 skrev han således: »Gud veed, hvad Enden bliver paa alt det Vrøvl, ikke utroligt synes det mig, at Regjeringen omsider maa gjøre en kraftig Ende derpaa med at octroiére en Forfatning for det samlede Monarchie«. Nielsen så her rigtigt, for enden blev i første omgang den oktroyerede forfatning af 28. juli 1854.

Allerede forinden havde Nielsen givet op. Brevene fra den tid giver udtryk for, at han savnedes hårdt i forretningen, og hans økonomiske forhold var stadig mindre gode. Hertil kom, at han slet ikke tog del i tingets debatter. Han talte et par gange og da kun om småspørgsmål. En lille enkelthed fra den storpolitiske arena ses i et brev af 7. marts 1854: »Den engelske Flaade, som er bestemt for Østersøen lettede Anker igaar Formiddag Kl. 9 og kan altsaa ventes her en af Dagene«. Det var den tilstundende Krimkrig, der her gav sig udtryk. Ellers er brevene præget af forholdsordrer for forretningen og beretninger fra københavnske forbindelser.

Irritationen over kævleriet på rigsdagen og de økonomiske forhold var ikke de eneste faktorer, som gjorde Chr. H. Nielsen ked af arbejdet i folketinget. Det er bemærkelsesværdigt, at nordjyske rigsdagsmænd i flere tilfælde efter de første valg undlod at lade sig genopstille. Denne tilbagetræden af repræsentanter, hvis valg måtte anses for sikkert, og hvis vedvarende politiske interesser var upåtvivlelige, var et særligt nordjysk fænomen. Grunden lå imidlertid lige for. Sne- og isforhold og de

⁹⁹) Thomas Larsen a. a. 2. bd. S. 106—09.

Hjær Gøigen!

Rjåbushavn den 16 Novbr 1854

F. d. d. Skillel mødte sig Det Børn af 11 Damer, der
 slut sig alle floris mere, der sig med Gude Gude kildene.
 med Nihilisme den første Rjåbushavn som en Omdrejning
 alle Damerne. - Der er i de første Dage alle floris
 af den Gude at vi møde som der i den første der som
 mødet at Linnæ som første til at vi, som for den
 den første alle Omdrejningerne, som med Damer i
 der sig en første.

Gids møde at den gamle Jørgensen Nihilisme
 siger Jørgensen Damer...

F. d. d. alle med den første første

Chr. H. Nielsen

F. d. d. Skillel mødte sig med alle Damer for Jørgensen
 Linnæ. - Gids Nihilisme er som kildene med den Gude
 som, første med alle Damer alle.

Siger, Gids Linnæ F. d. d. som møde sig Linnæ
 som, som med alle Damer.

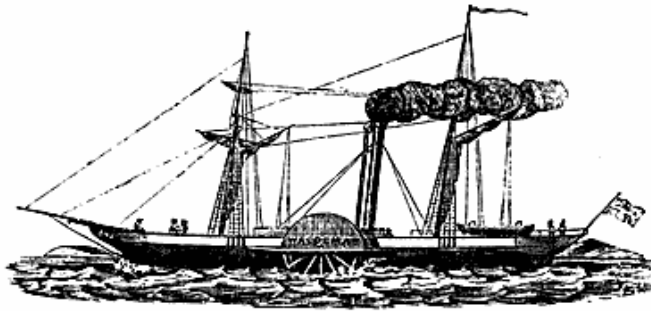
Brev til hjemmet, hvori Chr. H. Nielsen klager over at være opholdt på rigsdagen af debatten om Monrads adresse mod en oktrojeret fællesforfatning.

langsomme befordringsmidler kunne føre med sig, at en rejse fra København strakte sig over flere dage, og at rigsdagsmanden derfor, som det også ses med Chr. H. Nielsen, måtte opholde sig i hovedstaden under hele rigsdagssamlingen og derved forsømme både familie og forretning. Man har eksempler på, at en rigsdagsmand var ca. 14 dage om rejsen med en sejlsmakke fra København til Vendsyssel. Dampskibsruterne var få og uregelmæssige. Itransport over Bælterne med slædefart op gennem Jylland var heller ikke særlig tillokkende og for ældre mænd næsten uudholdelig. Også postvæsenet var langsomt. Breve og pakker måtte ofte

Dampskibs-Interessenselskabet

for

VENDSYSSEL.

N°. 197

Actiebrev for 50 Rbdfr.

Dampskibet »Waldemar«, som opretholdt forbindelsen med København
(se også side 41).

simpelthen vente på gunstig lejlighed. Jernbanerne hører først de følgende årtier til. Det var under sådanne forhold naturligt, at mange politisk velegnede mænd var betænkelige ved at påtage sig et rigsdagsmandat — især efter at de havde prøvet det¹⁰⁰⁾.

Under henvisning til tvingende private grunde nedlagde Chr. H. Nielsen 7. april 1854 sit mandat og vendte hjem til Hjørring, hvor endnu mange opgaver ventede på hans initiativ og energi for at finde deres løsning. Men selv om han således trak sig tilbage som aktiv politiker,

¹⁰⁰⁾ Thomas Larsen a. a. 2. bd. S. 107 f.

bevarede han dog sin politiske interesse. Sin forretning havde han allerede året i forvejen tilført et nyt træk gennem overtagelsen af et udvandringsagentur, hvorom dog kun lidt er overleveret.

Som rigsdagsmand er Nielsen vanskelig at anbringe i nogen parti-gruppe. Han må nærmest som C. C. Møller betragtes som frisindet centrumsmænd, men med bondevenlige sympatier (jfr. side 63).

Sin politiske virksomhed indskrænkede Nielsen i de følgende år indtil grundlovs-kampen i 60-erne dels til sin sædvanlige dirigentvirksomhed på de politiske møder, dels til ledelsen af de grundlovsfester, som det efterhånden blev skik i Hjørring som andre steder i landet at fejre hvert år den 5. juni.

I Hjørring var Nielsen festernes ophavsmand. Grundlovsdag 1857 havde gæstgiver Houmann foranstaltet en fællesspisning for byens honoratiores. Ved denne middag foreslog Nielsen i en tale, at der for fremtiden skulle afholdes en årlig grundlovsfest, hvori alle kunne deltage. Der blev straks nedsat et udvalg med Nielsen som formand til at forberede næste års fest¹⁰¹⁾.

Det var for Nielsen en virkelig glæde at kunne fejre grundloven med en fest. Det var hans tanke, at borgerne skulle vide at skatte og benytte sig af de med loven indrømmede friheder. I sin ungdom var han ofte stødt sammen med, hvad han anså for enevældens stupiditet, og af hans følelser netop i denne retning får man et udmærket billede i en tale, han samme år holdt ved en dyrskuemiddag i Hjørring Amts landøkonomiske Selskab. Han foreslog en skål for grundloven, »idet han mente, at det var passende, at man, umiddelbart efter at man havde bragt vor Konge sin Hyldest, mindedes den dyrebareste og kosteligste Gave, Kongen havde skænket Folket — Grundloven.

Vel vare de store Friheder, der vare os indrømmede, under Tidens Storme noget indskænkede; men vi maatte ikke glemme, at vi endnu havde Pressefrihed, Forsamlingsfrihed og Talefrihed, og disse Friheder maatte skattes højt. Vi kunne altsaa gennem Pressen bringe vore Tanker for Offentlighedens Øjne uden at generes af Beslag og Censors Rødkridtspen; vi kunne uden Politiets Tilladelse samles for at drøfte saavel politiske som andre vigtige Anliggender, og Politimesteren stod nu ikke længere uden for os og vogtede med skarpt Blik paa, hvad vi toge os for, men sad som Borger ved Siden af os, og vi kunde tale frit om, hvad der laa os paa Hjerte og behøvede altsaa ikke at gaa omkring og hviske; først naar vi havde udtalt, hvad der overskred det sømmelige eller retsmæssige, først da kunde vi drages til ansvar¹⁰²⁾.

I en opsats i Hjørring Amtstidende for 27. april 1865 betitlet »Frihed og Lighed« ansporede Nielsen til at værne om disse to begreber, idet han

¹⁰¹⁾ Hjørring Amtstidende 7/6 1857. Om grundlovsfesterne i øvrigt papirer i arkivet.

¹⁰²⁾ Hjørring Amtstidende 28/7 1857.

betonede, at en af grundlovens hovedgevinster havde været privilegier-
nes ophævelse. En pudsighed, som viser stemningen i tiden, er det, at
han omtalte de »latterlige« adelsprivilegier som stammende fra Tysk-
land, idet han henviste til dette lands militærgalskab.

Et interessant træk fra Nielsens politiske virksomhed i disse år er
en udtalelse fra valget 14. juni 1858 om næringsloven. Han udtalte, at
denne lov burde kun bestå af en eneste paragraf sålydende: Al næring er
fri¹⁰³). I denne retning slog han altså ganske om fra sin ungdoms kampe
mod ændringer i handelsprivilegierne, idet man må gå ud fra, at hans
ene paragraf også dækker det, han den gang var med til at gøre mod-
stand mod. Denne synspunktændring er enestående hos Chr. H. Nielsen;
et stærkt drag hos ham er nemlig også en stædig fastholden ved en gang
erhvervede meninger.

Resultatet af det i 1857 nedsatte udvalgs arbejde blev den første
offentlige grundlovsfest i Hjørring 1858. Om morgenen var der musik
i gaderne fra kl. 6, og om eftermiddagen var der fest i Christiansgave.
Musikken gennem gaderne betød også en gennemførelse af en Chr. H.
Nielsen-ideé. Længe havde han tænkt på, at der burde skaffes borgerne
en søndagsunderholdning i anlægget; men da kommunalbestyrelsen så sig
ude af stand til at løse opgaven, sammenskød Nielsen og en del med-
borgere en kapital på 400 rd. og lejede herfor et tysk musikkorps på fem
medlemmer til i et år hver søndag eftermiddag at spille i Christiansgave.
Et vidnesbyrd om borgernes mistillid til de omrejsende musikanters
vandel er § 6 i deres kontrakt: »De ere forpligtede til at opføre sig
ordentligt og anstændigt til enhver Tid og maa de ikke forlade Byen
uden vor Tilladelse«. Den sidste del af paragraffen viste sig også nød-
vendig, idet musikerne ofte søgte orlov for ved at spille i andre byer
at erhverve sig nogen ekstrafortjeneste; men Hjørringboerne var glade
for deres musik, og orloven bevilgedes kun yderst sjældent¹⁰⁴).

Ved festen i 1858 var Nielsen hovedtaler, som han vedblev at være
det i flere år frem i tiden. Kulminationen blev nået i 1866 med afslør-
ringen af »den sorte konge«, Frederik VII's buste. Allerede i 1865 havde
Chr. H. Nielsen begyndt indsamlingsarbejdet, og da pengene villigt gik
ind, var busten trods den korte tid færdig til afsløring den 5. juni 1866.

Arbejdet med busten gav i øvrigt anledning til et bidsk angreb på
Chr. H. Nielsen. Den direkte årsag var dog grundlovs kampen, i hvilken
Nielsen støttede regeringens forslag til den reviderede grundlov (se side
64 f.). Angrebet fremkom i Bondevennernes organ »Folkebladet« for lør-
dag den 13. marts 1866.

Artiklen påpegede, at de mange grundlovsfester rundt i landet ofte
blev ledet af mænd, der netop var modstandere af junigrundlovens valg-

¹⁰³) Manuskript i arkivet. Hjørring Amtstidende 15/6 1858.

¹⁰⁴) Forskellige breve og koncepter.

ret. Ved de tilstundende fester ville de dog sikkert endnu kraftigere betone deres ægte folkelige sindelag, især hvis det ventede valg faldt efter 5. juni. »Men det viser sig allerede nu, at man ved den kommende Grundlovsdag ikke vil lade sig nøje med at gøre Grundlovsfester, — man vil saaledes i Hjørring paa Grundlovsdagen afsløre et Brystbillede af Kong Frederik den 7de. — Det er en Selvfølge, at en saadan Handling vilde give Grundlovsdagen en forhøiet Betydning, hvis Handlingen udførtes af Mænd, der havde elsket hans Kongegave til sit trofaste Folk. Men udført af en Mand, som arbejder paa Liv og Død paa at forvanske Grundloven af 1849, — som t. Ex. Konsul Nielsen og hans Haandlangere, — bliver en saadan Handling kun en bitter Spot over den folkekjære Konge«.

Chr. H. Nielsen har ikke kommenteret denne artikel med et ord, hvad han ellers plejede, når han gemte sådanne angreb. Han har sikkert nøjedes med at notere den blandt alle de mange andre »Miskjendelser«, han var ude for.

Kampen tog dog på ham, og dette sammen med de hjemlige sorger i disse år (døtrenes død) har sikkert affødt følgende lille næsten rørende brev til Hjørring byråd af 11. maj 1870: »Det er efter Omstændighederne med nogen Undseelse, at jeg paa mine gamle, forslidte Dage tillader mig at nærme mig Byraadet med Bøn om, at mit Navn ikke længere maa nævnes blandt Indbyderne til Grundlovsfesten. — Grunden er, iblandt andre den, at jeg aldrig har ønsket, at mit Navn skal figurere der, hvor jeg *ingen virkelig Tjeneste gør*«.

Som det allerede flere gange er set, nærrede Nielsen en dyb og levende fædrelandsfølelse, der blandt andet gav sig udslag i, at han nøje fulgte begivenhederne i Sønderjylland i tiden mellem krigene. Efter de stormende forhandlinger i den slesvigske stænderforsamling 1860 om den rumohrske adresse, der var en skarp kritik af de sidste 10 års danske styre, fandt Nielsen, at det var på sin plads gennem en adresse at takke det danske mindretal for dets indsats i debatten, og han indkaldte derfor til et møde herom. Nielsen udtalte i indbydelsen sin harme over de stedfundne begivenheder: »Er der nogensinde, og det mærkeligt nok under Loyalitetens Maske, udstrøet Tvedragtens Sæd, da er det vistnok der; men paa den anden Side bør det, efter min Opfattelse, taknemmeligt erkjendes, at vor saa dyrebare, saa ofte haardt prøvede Fødelands, det gamle Danmarks helligste og retfærdigste Sag, Frihedens rette Bevarelse og deraf flydende saavel aandelige som materielle, folkelige og rolige Udvikling næppe nogensinde til Tid og Sted, har fundet djærvere og dygtigere Forsvarere end netop der«. »Enighed gør stærk« sluttede Nielsen sin indbydelse¹⁰⁵).

Resultatet af mødet blev også en adresse til mindretallet i den sles-

¹⁰⁵) Om Rumohrs adresse se »Sønderjyllands Historie«, 4. bd. S. 487 f. Niensens indbydelse: Hjørring Amtstidende 2/4 1860.

vigske stænderforsamling. Den sønderjyske politiker Laurids Skau sendte senere Nielsen en varm tak for den støtte, som adressen var for de danske i Sønderjylland¹⁰⁶).

Til Istedløvens afsløring på Flensborg kirkegård den 25. juli 1862 foranstaltede Nielsen afsendt et telegram, som i hjertelige ord udtrykte vendelboernes taknemlighed over for »vore brave, tapre, faldne Brødre«. »Modtag vor inderligste og broderlige Hilsen og værer overbeviste om, at vi Nordboere, ligesom I, føle varmt for Lighed, Frihed og Selvstændighed. Den Almægtige beskytte vort dyrebare Fødeland mod fremmed Vold«¹⁰⁷).

Den sidste vending er i Chr. H. Nielsens pen formentlig kun en tale-måde. Han anvendte ofte kirkelige udtryk — »den Almægtige« er det hyppigste — men nogen religiøs følelse spores aldrig. Det er i denne forbindelse også betegnende, at han står ganske uden for det store åndelige røre, der var i Vendsyssel i forrige århundrede med baptismen og mormonismen som de mest markante bevægelser. Den højskole, han stiftede, Den højere Landboskole i Smidstrup, hørte nærmest til den bjørnbakske retning, hvilket også viste sig deri, at han antog Thomas Bjørnbak som dens første leder; for Nielsen selv var det oplysningen, der var hovedformålet.

Den truende krig fremkaldte i Hjørring oprettelsen af »Riffelskytteforeningen for Hjørring og Omegn«, ved hvis stiftelse Nielsen også medvirkede. Da krigen var i gang ledede han et hjælpearbejde for de vendelboere, som kom i tysk krigsfangenskab, og flere interessante breve beretter om forholdene i fangelejrene¹⁰⁸).

De danske tropper, iblandt hvilke også var hans tredje søn, Niels, støttede han ved indsamlinger til gavepakker, hovedsagelig bestående af tøj og tobak. Et træk, der viser tidens standsforskelse, finder man i en opfordring, hvori Nielsen for byens tjenestepiger igangsætter en indsamling blandt disse. Dokumentet indeholder en undskyldning for, at disse »simple« mennesker vovede at påtage sig en så ophøjet opgave. Nielsen var desuden medlem af ligningskommissionen for de særlige danske krigsskatter, ligesom han deltog i opkrævningen af kontributionerne til de tyske tropper.

Ved en bestemt lejlighed trådte han skarpt op imod de danske sikkerhedsforanstaltninger. Der var fra amtmanden udstedt ordre om at ubrugeliggøre alle både ved Vestkysten, også redningsbåde. Nielsen fremhævede i et brev til amtmand Esbensen, at det ville betyde en katastrofe for kystens fattige fiskere. Tyskerne ville desuden næppe heller kunne anvende de små både til noget som helst, ligesom de sikkert heller ikke

¹⁰⁶) Hjørring Amtstidende 26/4 1860.

¹⁰⁷) Koncept i arkivet.

¹⁰⁸) Krigen 1864: papirer i arkivet.

kunne have nogen interesse i at skade redningsvæsenet ved at beslaglægge dets både.

Man ser atter Nielsens trang til at skære igennem, når han anså en bestemmelse for tåbelig. Fornuften satte han altid forrest, og ved denne lejlighed var den parret med den omsorg for de små i samfundet, som han så ofte gav udtryk for.

Sine synspunkter på krigen og dens resultat opsummerede Nielsen i en tale, han holdt ved stiftelsen af en Hjørringafdeling af »Dansk Folkeforening«, en noget camoufleret nationalliberal organisation, i 1865. Nielsen holdt et foredrag om årsagen til Danmarks ulykke, »hvori han navnlig gik ud paa at vise, at de Beskyldninger mange have rettet mod de »Doctrinaire« og »den tøilesløse Presse« ere falske. Vore Fjenders Vold og Rovbegjærlighed og vore Venners Troløshed bære Skylden, og det var kun gaaet denne Gang, som da vi mistede vor Flaade, og da Norge var gaaet tabt; dette var sket uagtet dengang baade Talefriheden og Pressen var svinebundne«.

Om Nielsens nationalliberale sympatier i de nærmeste år omkring 1864 er der efter denne tale ingen tvivl. Han så ingen fejl hverken hos de nationalliberale ledere eller den overoptimistiske presse; skylden lå alene i skandinavismens fallit og stormagternes svigten. Til forskel fra de nationalliberale i almindelighed havde Nielsen en vis forståelse for bondevennerne, og ved flere lejligheder tog han dem i forsvar. I en artikel i Hjørring Amtstidende¹⁰⁹⁾ nogle år før krigen skrev han således: »Det er forøvrigt et Spørgsmaal om vor uheldige Stilling lige over for Tyskland med Rette kan bebrejdes Bondevennernes Færd i 1853¹¹⁰⁾. Jeg er i alt Fald stolt af, at jeg er bleven kaldt den jydske Bondeven, og jeg indrømmer, at jeg i Arvefølge- og Toldgrænsespørgsmaalet stemte mod dem, hvis Fortjenester man har søgt at hæve til Skyerne. — For saa vidt man har bebrejdet Bondevennerne, at de tyranniserer, da tør jeg af egen Erfaring sige, at den samme Beskyldning med lige saa god Grund kan rejses mod Modpartiets Ledere. Jeg har nemlig selv været Gjenstand for saadan Tyranniseren«.

Om Nielsen med den sidste sætning sigtede til bestemte begivenheder, lader sig vanskeligt klargøre. Men et fingerpeg om, hvad han mente, kan måske fås af nogle udtalelser fremsat på et vælgermøde i Hjørring den 18. februar 1852 af pastor V. P. Neergaard, Ugilt-Tårs. Pastor Neergaard udtalte, at der var »et Parti navnlig af kjøbenhavnske Rigsdagsmænd, der stedse laa pa Lur efter at drille Ministeriet og blot passede paa, hvor langt man i denne Henseende kunde gaa for at naa den yderste Grændse. Rigsdagens Opløsning var efter hans Formening kun Resultatet af, at

¹⁰⁹⁾ 6/7 1860.

¹¹⁰⁾ Bondevennerne støttede regeringen ved gennemførelsen af tronfølgeoven mod de nationalliberale.

de havde overskredet denne Grændse. Han kjendte visse kjøbenhavnske Aftencirkler, der søgte at drage Rigsdagsmænd ind til sig og berede dem for samme Skole«¹¹¹). Den selvstændige Nielsen kan godt have opfattet sådanne påvirkningsforsøg, om han ellers havde været ude for dem, som tyranni.

Sin stilling til det sønderjyske spørgsmål efter afgørelsen i 1864 klargjorde Nielsen aldrig, så vidt det kan spores, skriftligt. Men man får dog en lille antydning deraf ved en randbemærkning, han har gjort til en artikel i den ultrakonservative »Flyveposten« for 8. juli 1865¹¹²). I en almindelig oversigt over tilstandene i den afståede landsdel skrev »Flyveposten«, at det nok var klart, at Augustenborgeren (Friedrich der Achte) var særdeles populær i Slesvig; men at alle chancer for en ændring ikke derfor var ganske udelukkede. Endnu kunne der næres noget håb om en fransk reaktion, ligesom også de preussiske kronjuristers anerkendelse af Christian IX's arveret måtte anses for et lyspunkt, idet Preussen herved selv indrømmede krigens uretfærdighed. Disse lidt lysere udsigter måtte dog ikke give anledning til illusioner. »Og det er vel ogsaa ørkesløst at drøfte det Fordeelagtige eller det Skadelige i de tvende Afgørelsesmaader, Nordslesvigs Tilbagegivelse eller Personalunion, der hos os have delt Nationen i Partier, thi Spørgsmaalet om et Valg vil vistnok ikke for det Første foreligge, om man end ikke bør opgive Haabet om, at det engang i Tiden vil komme for«. Nielsen har i randen tilføjet: »Flyveposten har slaaet sig selv paa Munden. Formodentlig er den vel ret snart ved at gaa Fallit med sit reactionære Sludder«. Den lille bemærkning kunne tyde på, at han ønskede ført en mere fast politik; det ville i alt fald ligne Nielsens stærkt aktive karakter og varme fædrelandsfølelse dårligt, om han havde tænkt sig, at landet burde affinde sig med den ved vold truffne afgørelse.

Det politiske spørgsmål, der efter krigen først trængte sig på, og som skulle volde så megen bitterhed, var spørgsmålet om forfatningsændringen. Da fællesforfatningen af 1863 (Novemberforfatningen) efter krigens resultat var blevet umulig, var det nødvendigt gennem en revision at udarbejde en ny gældende for det indskrænkede monarki. Når denne naturlige og nødvendige foranstaltning gav anledning til store parlamentariske kampe, var det, fordi ikke mindst godsejerne søgte at benytte lejligheden til at opnå en ændring i Junigrundlovens uindskrænkede valgret til landstinget, hvortil i forvejen kun valgbarheden var indskrænket.

Allerede ved Junigrundlovens gennemførelse havde dette punkt voldt vanskeligheder. Men med de nu langt skarpere partiliniere blev disse næsten uovervindelige. Det er ikke her hensigten at gennemgå denne kamp i detaljer for Vendsyssels vedkommende, hvor den ellers i flere

¹¹¹) Thomas Larsen a. a. 2. bd. S. 100.

¹¹²) Udklip i arkivet.

henseender blev særdeles hård, men blot redegøre for Chr. H. Niensens stilling i den.

Der er ingen tvivl om, som det også tidligere er nævnt, at Nielsen satte Junigrundloven overordentlig højt, og til at begynde med var han også modstander af, at den ændredes. I en artikel i Hjørring Amtstidende for 7. april 1865 skrev han således: »Jeg tror, at den, der mest virksomt støtter og hjælper Kongen og Kongehuset til stedse og fremdeles at beholde Folkets Kjærlighed og Hengivenhed, det er den, som paa en værdig, fornuftig og rolig Maade i Forening med ham og det søger at værne og frede om vor unge constitutionelle Forfatning«. Den 27. i samme måned skrev han: »Det gjælder om stadig at være aarvaagen og at staa paa vagt for at værne om Kong Frederik den Syvendes Folkegave«.

Efterhånden som diskussionen udviklede sig, og situationen blev mere og mere forvirret, nåede Nielsen dog til erkendelse af, at det, som han så ofte havde erfaret, måtte blive nødvendigt at skære igennem. Han sluttede sig derfor til det nye grundlovsforslag og kastede sig ud i en kamp for dets gennemførelse¹¹³⁾.

I Hjørring Amtstidende, i taler og breve agiterede Nielsen nu for en tilbagevenden til rolige og ordnede forhold gennem en antagelse af de indskrænkninger, som rigsråd og rigsdag endelig var enedes om. Tunge og bitre faldt ord og argumenter, kun sjældent oplyst af lidt lune, som når lærer A. Jungersen, Store-Brøndum i Aalborg Stiftstidende¹¹⁴⁾ stillede baron Blixen-Fineckes¹¹⁵⁾ bondevenlige synspunkter op mod Chr. H. Niensens, og Nielsen så svarede med at citere kongen og sluttede sit svar med følgende modstilling: »Hr. Skolelærer Jungersen i Store-Brøndum contra Hs. Majestæt Kong Christian den 9de?«¹¹⁶⁾.

Nielsen vægtigste indlæg i diskussionen blev dog hans »Alvorsord til Vælgerne i Anledning af de forestaaende Landstings- og Folketingsvalg«, som 22. maj 1866 offentliggjordes i Hjørring Amtstidende. I særtryk distribueredes det siden over hele Vendsyssel helt ned til Ålborgeggen, hvor det dog skete uden Niensens vidende og vilje, som han har påskrevet et eksemplar, der er trykt hos Oluf Olufsen i Ålborg.

»Alvorsordet« er tænkt rettet til bønderne, og Nielsen fremhævede indledningsvis sin bondeoprindelse som adkomst hertil. Det vil vides, at Niensens fader nok i sine ældre år var godsejer, men ellers ikke var bonde, derimod var hans moder af bondeslægt. Videre fremhævedes nødvendigheden af, at man nu efter Slesvigs afståelse måtte vende tilbage til Junigrundloven »med de i Betragtning af de forhaandenværende Omstændig-

¹¹³⁾ Om Nielsen under grundlovsdebatten i almindelighed: udklip, breve og koncepter i arkivet.

¹¹⁴⁾ Aalborg Stiftstidende 29/5 1866.

¹¹⁵⁾ 1822—73, politiker, svoger til Christian IX. Dansk biografisk Leksikon, 3. bd.

¹¹⁶⁾ Aalborg Stiftstidende 1/6 1866.

heder fornødne Forandringer. Der er imidlertid et Parti, der hidtil har bestaaet af et Mindretal, og som jeg haaber ogsaa fremdeles maa blive det, der udgive sig for Menigmands Forsvarere og Førere, og hvis eneste Maal og Med gaar ud paa at arbeide stik imod Regjeringens og Folke-repræsentationens Hensigter ved paa en falsk Maade blandt Andet at gjøre gjældende, at Rigsrådet er ulovligt, og at det som saadant uden videre kan ophæves, samt at Enhver, der ikke slutter sig til dets Fane, paa Liv og Død vil Grundloven af 5te Juni 1849, Friheden og Folkeligheden tillivs. Man gaaer endog saa vidt, at man med velberaad Hu søger at bibringe Bondestanden den falske Forestilling, at dersom Forfatningsudkastet endelig vedtages, da vil Bonden ligesom tidligere blive Træl, atter alene komme til at bære Værnepligten osv. — Alle disse Ulykker, Forsmædelser og Fornedrelser — siger man — arbeide de saakaldte Kjoleklædte, de Dannede, de Rige og de Begavede for at paaføre en enkelt Stand og derved tilrane sig Magten alene, og blandt disse farlige Folk henfører man mig, den gamle praktiske Forretningsmand, som endnu hver Dag arbeider i Almeenhedens Tjeneste.

Heldigvis ere disse Beskyldninger, Fordreielser og Forvanskninger saa grove, at forhaabentlig ingen fornuftig Mand, som blot nogenlunde vil tænke derover, troer derpaa; men da Beskyldningerne blive fremsatte med megen Suffisance og Frækhed, saa er der desværre ikke Faa, som tage dem for Sandhed og gode Varer. Det, som vi efter min fulde Overbevisning fortiden trænge til, er indre Fred og Ro, og dette kan kun opnaaes ved allersnarest muligt at vedtage Forfatningsudkastet, saaledes som det nu foreligger. Vel er det saa, at jeg ogsaa kunde have ønsket det i en anden og bedre Skikkelse, men naar man nu veed, at hvad der er opnaaet, er en nøjsommelig Overenskomst imellem forskellige stridende Parter, saa er det nødvendigt, at man tager, hvad der bydes. Den megen Tale om, at Menigmand, naar Forfatningsudkastet vedtages, mister Friheden, er, saa forekommer det mig, kun løs Snak«.

Hvilken anden skikkelse, Nielsen kunne have tænkt sig Grundloven i, forklarer han ikke. Indskrænkningerne i valgretten til Landstinget havde han i alt fald ikke noget imod. Han ville tværtimod have bønderne til at forstå, at ændringen tjente en yderligere demokratisering, idet deres overmagt ved den almindelige valgret nu udjævnedes. En række af bøndernes førere havde indset dette og var gået med — kun ikke Tscherning og Geert Winther. Af disse nærede Nielsen ellers høj agtelse for den første, idet han mindedes hans indsats under treårskrigen; Geert Winther derimod anså han simpelt hen for politisk uvederhæftig under henseende til hans skiftende holdning til forfatningsudkastet, hvor han deltog i udvalgets indstilling, men siden i tinget stemte imod.

Chr. H. Nielsens »Alvorsord« bekræfter klart, at han egentlig slet ikke var politiker. Selve stridsspørgsmålene spillede ikke nogen rolle for ham,

men det afgørende var, at der skabtes ro, så at der atter kunne tages fat på arbejdet i det praktiske fremskridts tjeneste. Nielsen så altid på det hensigtsmæssige, og det var sikkert ikke langt fra, at han på det givne tidspunkt var gået med til en hvilken som helst ændring, når den blot ikke berørte de for ham fundamentale rettigheder: tale-, trykke-, forsamlings- og foreningsfriheden, boligens ukrænkelighed og måske skattebevillingsretten.

Artiklen gav i øvrigt lejlighed til flere angreb på Nielsen, og et parti udsendte særtryk fik han endog tilbage med følgende anonyme brev:

»Da vi ikke intreserer os meget for deres alvorsord mener vi at di gjærne kunde sparet den Uleilighed og hermed sender vi deres Skrift tilbage og anmoder egnens Beboere ligesaa.

Flere vælgere i Aalborg Amts 3 Valgkreds¹¹⁷⁾.

Tilsyneladende har Nielsen ikke ønsket at henlægge sagen med dette brev som det eneste udtryk for folkets interesse, og han har derfor gemt endnu et, hvoraf han selv ved en randbemærkning til et hypotetisk ord dog uddrog noget positivt. Brevet er dateret den 14. juni 1866; det er fra en Thyge Nielsen, Fræer, og lyder som følger:

Jeg tillader mig herved at sende Dem Deres Alvorsord tilbage og tilkjendegiver herved at De saavidt jeg kan skjønne omtrent har været uden virkning her i Kredsen«.

Nielsen har understreget ordet »omtrent« og nedenunder tilføjet: »Altsaa ikke saa ganske uden Nytte i denne politisk fordærvede Kreds«.

For genvalg af »ja-sigerne« i Vendsyssel udførte Nielsen et stort arbejde. I et brev af 19. maj 1866 til folketingsmand Knud Larsen, Jerslev, roste han denne, fordi han havde »vist Blufærdighed nok til at stemme for Forfatningsudkastet«. I samme brev udtalte Nielsen i øvrigt frygt for, at det lange tovtrækkeri vel kunne ende med et af regeringen iværksat statskup og dermed tab af friheden.

Også til selve regeringen, in casu konseilspræsidenten, C. E. Frijs, henvendte Chr. H. Nielsen sig i forfatningsstriden. Han gjorde det så meget lettere, som hans søn, Poul Christian, en tid lang havde været huslærer hos grev Frijs på Frijsenborg, og Nielsen anførte også dette forhold i sit brev.

Hensigten med brevet til Frijs var den at sende ham nogle eksemplarer af »Alvorsordet« og samtidig dermed at gøre opmærksom på det arbejde, der ude i landet udførtes for at støtte regeringen til gennemførelsen af grundlovsforslaget. Typisk for Nielsen indledte han brevet således:

»Paa en Tid, hvor paa saa mange forskjellige Maader baade aabenbart og hemmeligt arbeides paa at faa Forfatningsudkastet forkastet, turde

¹¹⁷⁾ Ålborg amts 3. valgkreds lå syd for Limfjorden.

det maaske være min Pligt, at gjøre Deres Excellence bekendt med, at der dog ogsaa i Provindserne gives Mænd, som uden Skye, ærligt og aabentlys træde frem for at modarbeide Tschernings og Geert Winthers fordærvelige Agitationer, og det uagtet jeg forud veed, — noget der forresten jævnligen skeer, — at jeg, selv paa mine gamle Dage skal mishandles, for ikke at sige rækkes ned i de forskellige saakaldte bondevenlige Blade og i Krogene, just fordi jeg endnu den Dag i Dag, med stor Opofrelse, uden noget Partiformaal eller Bihensigter arbejder i Almeenhedens Tjeneste¹¹⁸⁾.

Idet Nielsen udtalte den forvisning, at »Alvorsordet« ikke ville være uden virkning, nedbad han »den Almægtiges Bistand« til, at det måtte lykkes regeringen at redde landets politiske anstændighed, så at den standende strid, som han for en stor del så fremkaldt af »egoistiske, egenkærlige og egennyttige Hensigter«, kunne ophøre.

For Nielsen personlig skulle grundlovskampen dog bringe skuffelser, idet den umuliggjorde Thomas Bjørnbaks forbliven som forstander for Smidstrupskolen. Bjørnbak havde den 19. september 1865 deltaget i overrækkelsen af en adresse til Christian IX ved indvielsen af den nye pontonbro mellem Ålborg og Nørresundby¹¹⁹⁾. I denne adresse fra »Beboere i Vendsyssel« søgte man at klargøre for kongen, at den menige befolkning ville foretrække en genindførelse af enevælden fremfor en ændring af Junigrundloven. Kongen svarede deputationen, som overrakte adressen, afvisende; men hele sagen vakte det voldsomste røre i Vendsyssel, og Camillo Bruun¹²⁰⁾ skrev i Hjørring Amtstidende i et mødereferat: »Med Hensyn til Hr. Bjørnbaks Optræden ved denne og lignende Leiligheder, blev der fra flere Sider stærkt fremhævet, hvor uforsvarligt det var, at den nævnte Skoles Styrelse skulde være anbetret en Mand, der giver sig af med landsforræderske Agitationer¹²¹⁾. Bjørnbak, der i sin fremtræden lignede broderen i Viby, og således langt fra var ømskindet, kunne dog ikke finde sig i, at hans virksomhed blev betegnet som landsforræderisk. Han anlagde injuriersøgsmål mod Bruun og vandt naturligvis også sagen.

Også Nielsen trådte i denne anledning skarpt op, selv om han holdt sine udtalelser inden for det rimeliges grænser. I et langt brev af 12. november 1865 »talte han ud med Bjørnbak«, og han viste sig i dette brev

¹¹⁸⁾ Kopi i arkivet med følgende påskrift, dateret 29/5 1866: »Copie af et af mig egenhændigt skrevet Brev«.

¹¹⁹⁾ Om Bjørnbaks henvendelse til kongen og følgerne, Thomas Larsen a. a. 2. bd. S. 267 f.; jfr. Skovmand a. a. S. 163—66 og Bjørnbaks erindringer i månedsskriftet »Foreningsbaandet« nov.—dec. 1876 (heri også om skolen efter Bjørnbaks fratræden).

¹²⁰⁾ 1818—80, redaktør af Hjørring Amtstidende 1843—68. Dansk biografisk Leksikon, 4. bd.

¹²¹⁾ Referat af et møde i Hjørringafdelingen af »Den danske Folkeforening« 5/11 1865. Hjørring Amtstidende 5/11 1865.

som en langt mere ægte rationalist end Bjørnbakkerne derved, at han ønskede Smidstrupskolen som sådan og også dens forstander og lærere holdt helt uden for det politiske røre, en betragtning, der ud fra et skolemæssigt synspunkt naturligvis var vel motiveret. Han mente også, at Bjørnbak udtrykkeligt ved sin tiltræden havde lovet ham dette. Han følte sig derfor svigtet og narret, så meget mere som han ikke kunne indse, at adressen på nogen måde kunne tjene det menige folks tarv.

Lars Bjørnbak.

Thomas Bjørnbak.

»Jeg har bragt Bønder og det menige Folk mange virkelig store Offre og det endog i den Grad, at jeg stundom har været ved at blive ruineret, og hvad Høiskolen angaar, da spillede jeg ganske vist med dennes Stiftelse et meget høit Kort ud, men da jeg var en af de Første, der begyndte at kæmpe for Friheden, og jeg meget tidligt saae, at dersom Friheden skal trives og bestaa i vort Fødeland, da skal der absolut Almeenoplysning og Dannelse til, saa har jeg vedholdende og det indtil den Dag i Dag søgt at hævde og værne om Høiskolen, dens Gjerning og dens Formaal, noget som jeg — NB paa min Viis — heller ingensinde skal undlade og det uanset al Miskjendelse. — Jeg er saaledes stolt af igjennem Kamp, Opofrelse, Miskjendelse og Mishandling at have stiftet Høiskolen i vore første Frihedsaar, men jeg beklager nu høiligen at have overdraget Ledelsen til en Mand, som arbeide hen i en Retning, som uundgaelig maa have dens Ødelæggelse og Tilintetgjørelse tilfølge«.

Nielsen ville dog ikke nægte, at han fandt Camillo Bruuns udtryk for »skrappt«, og han erkendte, at han sikkert også selv i samme situation ville have rensset sig gennem et sagsanlæg. Men »Ærlig talt er det min Mening, at Bruun og flere andre med ham have udtalt sig, om end ikke moralsk, saa dog juridisk uforsigtigt, men Ulykken kan da umuligt blive større, end at De ad Rettens Vei vil kunne faa disse Udtryk mortificerede og maaske paadømt en Mulkt og Sagens Omkostninger skadesløst, men det er saamænd en tarvelig Opvisning, naar de virkelige Kjendsgerninger finde Ringeagt og Modbydelighed hos Mængden«. Sluttelig anbefalede Nielsen Bjørnbak at passe sin skole med flid og omhu og trække sig ud af alle politiske »rumlerier«.

En så selvstændig mand som Thomas Bjørnbak kunne naturligvis ikke finde sig i en sådan skolemestereren, og da han fortsatte sin politiske virksomhed, afskedigedes han i 1866 med en årlig pension på 500 rd. Han flyttede til Fjellerad syd for Ålborg, hvor han oprettede en lignende skole, som den i Smidstrup. Denne ønskede amtsskolerådet nu at sælge, og det lykkedes Nielsen at få oprettet et aktieselskab, som købte skolen og antog højremanden F. H. Viborg som forstander; i 1869 overtog denne selv skolen. Opgøret med Thomas Bjørnbak førte for Nielsen yderligere til en kontrovers med dennes politiske kampfælle, redaktør Bernhard Rée. Allerede tidligere havde Nielsen følt sig trådt for nær af Rée, idet Aalborg Stiftstidende den 1. oktober 1859 havde indeholdt en artikel om vendsyselske skoleforhold, hvor Bjørnbak ved omtalen af Den højere Landboskole nævntes som den, »som havde Fortjenesten af Skolens Stiftelse og har skabt dens fordeeltige Ry«. Nielsen har her ud for i marginen skrevet: »Løgn fra den ene Ende til den Anden«. Den 25. oktober 1866 skrev Rée i en artikel ganske det samme med lidt andre ord, og medens Nielsen ikke havde reageret den første gang, tog han nu sagen op og sendte Rée følgende: »Dette er aldeles urigtigt og falskt; Bjørnbak har ikke engang givet Ideen til Skolens Tilblivelse eller nogensinde risikeret eller haft en eneste Skilling stikkende deri, uden at han forud var sikret dens Tilbagebetaling, men derimod — og det er vist — har han haft og vil fremdeles have meget betydelige Indtægter og store Fordele deraf. — »Den højere Landboskole« i Smidstrup, der begyndte sin Virksomhed den 20de November 1855, altsaa nu ret snart for 11 Aar siden, skylder sin hele Tilværelse mig og ingen Anden«. Nielsen sluttede med at kræve en berigtigelse af dette forhold optaget i avisen¹²²⁾.

Om Nielsen havde tænkt sig, at der skulle komme yderligere ud deraf, lader sig ikke sige; men han modtog allerede to dage efter sit brev tilbage fra Rée ledsaget af en overordentlig skarp skrivelse. »Naar De vil paavise en Urigtighed i den i Deres Brev iaften nævnte Artikel, saa skulle

¹²²⁾ Brev af 28/10 1866. I sin iver forløb Nielsen sig; ideen til skolen var Bjørnbaks, se s. 46; åbningsdatoen var 22. november, jfr. s. 46.

jeg gjerne modtage den og berigtige Gjenstanden, hvis noget Urigtigt var fremkommet, men selv hvis saa var, er det en Uartighed af Dem, naar De i et privat Brev til mig tillader Dem at bruge Udtrykket »falskt«, som i intet Tilfælde vilde have passende Anvendelse, da det maatte forudsætte en Intention, hvoraf jeg ikke modtager nogen Sigtelse og sender Dem derfor Deres Brev tilbage«. Rée fremhævede videre, at han naturligtvis ikke havde tænkt på skolen som bygning og undervisningsmateriale — »Undervisningen og Styrelsen er Skolen, ikke Stenene«. Men en berigtigelse af Nielsens materielle indsats ville han gerne bringe. »Uhøflige Henvendelser angaaende min Avis modtager jeg ikke; hver anden, ogsaa af ærede Modstandere, skal være mig kjærkommen«¹²³).

Efter 1866 tog Chr. H. Nielsen kun liden del i det politiske liv. Han var dog med ved stiftelsen af højres partiorganisation, Hjørring Amts Vælgerforening, få år efter, og i 1874 tog han skarpt til orde i anledning af, at politimestrene i Store Heddinge og Nakskov havde forbudt møder under tag. Det var for Nielsen et angreb på et af grundlovens vigtigste goder, ytringsfriheden, og desuden et brud på forsamlingsfriheden.

I en artikel i Hjørring Amtstidende for 24. november skrev Nielsen om disse forhold blandt andet:

»Jeg har højliggen forundret mig over paa mine gamle Dage at skulle opleve sligt, som accurat passer med Tilstanden før højsalig Kong Frederik den Syvende skænkede sit Folk Grundloven, hvorved vi beholdt saavel Trykke- som Forsamlingsfrihed, to af de allervigtigste Grundpiller for hele vor fri Forfatning . . . saavidt jeg formaar at skønne, sikrer Grundloven os særdeles tidssvarende politiske Friheder, som det hovedsagelig kommer an paa at hævde, værne og frede om . . . Friheden er et kosteligt Gode, og Grundloven maa forstaas efter dens Bogstav og Ord; men begynder man først med spidsfærdige juridiske Fortolkninger, hvorved dens Paragraffer skulle underforstaas, eller at lægge andet og mere deri, end der tydeligt og klart staar, da er Misbrugen allerede til Stede«.

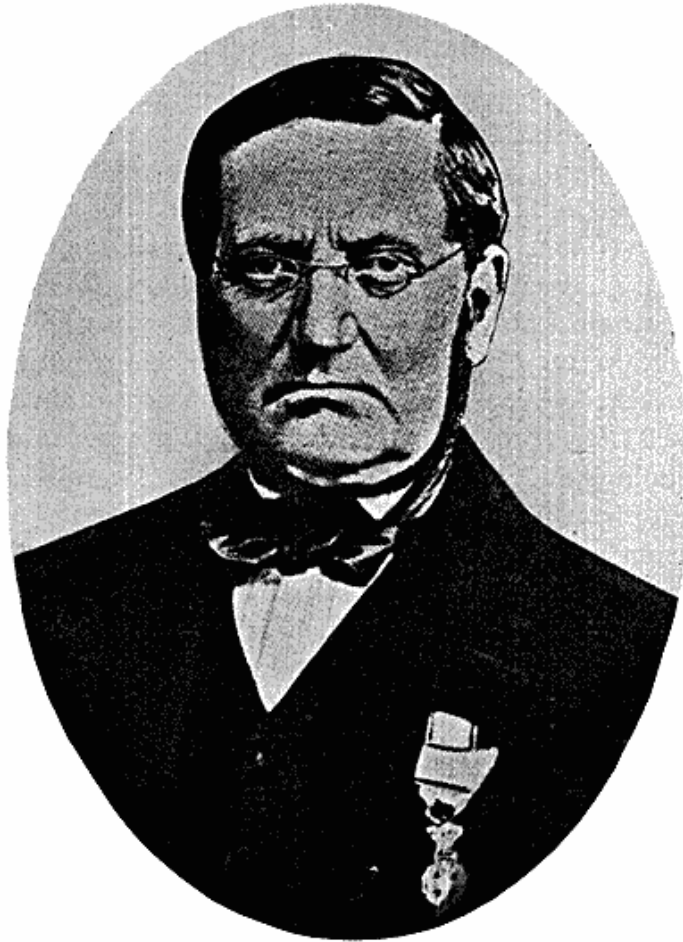
I skildringen af Chr. H. Nielsens politiske virksomhed skal til slut medtages et træk, som i alt fald umiddelbart står ganske uden forbindelse med, hvad han i denne henseende ellers har foretaget sig. Der findes i Nielsens papirer vedrørende offentlig virksomhed for året 1872 et koncept til et slags »åbent brev« til Lars Bjørnbak i Viby¹²⁴). Efter konceptet ser det ud til, at brevet er skrevet i anledning af nogle erindringer, som Bjørnbak i disse år havde skrevet — formentlig »Et lille Bidrag til min Tids Historie« i Aarhus Amtstidende 1871—72.

Når Nielsen i det pågældende koncept i en enestående fin ironisk efterligning af hele Lars Bjørnbaks stil så skarpt falder over denne, skyl-

¹²³) Brev af 29/10 1866.

¹²⁴) Brevet er ikke fundet trykt.

des det sikkert, at Bjørnbaks politiske virksomhed netop i disse år havde nået et klimaks gennem neutralitetsstandpunktet i den fransk-tyske krig 1870—71, hvor han i kraftig agitation vendte sig mod de nationalliberales tilbøjelighed til nu gennem tilslutning til Frankrig at gå mod Preus-

Chr. H. Nielsen ca. 1870.

sen for at søge Slesvig genvundet. Dette standpunkt, som skaffede Bjørnbak så megen fortræd, og som i tiden sidestillede ham med spioner og landsforrædere, udvikledes videre til tanken om, at Danmark burde af-ruste. Bjørnbak startede en agitationskampagne på spørgsmålet, og en foredragsrejse lagdes også gennem Vendsyssel, hvor Nielsen sikkert havde hørt ham.

Hvad tanken med brevet har været, er vanskeligt at udrede; men da det giver et festligt billede — det eneste virkelige — af Nielsens lune, skal det anføres i sin helhed:

»Vagt i Gevær!

Til S. T. Hrr. Lars Bjørnbak i Viby!

Min gode Lars!

Det maae sandelig have været et drøit Arbeide for dig saaledes fra Ende til Anden at skrive din Lidelseshistorie, og som gammel Bekjendt og Velynder af dig og din hele Slægt er jeg da nu meget glad ved, at du endelig er vel færdig, og — lad saa kun Skumlerne sige, at du, i det mindste udi egen Indbildning, staaer med Seiren og Palmerne i din Haand, men hvad gjør det, naar man, som du kun farer med Sandheden og kun Sandheden alene. Pyt sa' Peer til Kongen, men saa sa' Kongen Pyt til Peer igjen. At du var nødt til at forsvare din Ære, dit velerhvervede og dit velfortjente gode Navn og Rygte imod alle de doctrinaire Skraalhalse, de Krigsgale, de Nationalliberale, Grundtvigianerne, de Folkefjendske og Gud veed hvad alt det Pøit hedder, som i deres Dumhed, Daarlighed, Indbildskhed og Vigtigmagerie i en lang Aarrække har styrtet vort elskede Fødeland i den ene Ulykke efter den Anden, er saa ligefrem som Fod i Hose; thi dersom disse politiske Tørvetrillere havde faaet Lov alene til at raade, saa god Nat min Lue; Vi tykkes derfor, at dine mange gode og store Handlinger kunne tale tydeligt og klart for sig selv, det vil da sige hos alle virkelige folkelige Mænd, og hvad nu Æreskjænderen og de falske Profeter med alle deres Hundekunster og Amen angaaer, da blæse vil vi mod dem, saa at du ikke havde havt nødig at fremkomme med de mange briljante Vidnesbyrd, som du har for din saa mageløse pletfri, gudfrygtige, christelige og lysende Vandel her i denne skrøbelige forpæstede og syndige Verden. Men naar du endelig har fundet det nødvendigt at komme frem med alle disse herlige Vidnesbyrd for at vise Skumlerne Vinterveien, hvorfor gjemmer du saa Attesten fra Pastor Jantzen i Lund Præstegaard i Vreilev Sogn, Pastor Jantzen var jo din egen Præst, din Sjælesørger og din nærmeste Foresatte, da du var Skolelærer i Guldager¹²⁵⁾, og da han saaledes stod dig allernærmest, har han jo havt rig Leilighed til at kjende alle dine mangfoldige og fortræffelige Egenskaber frem for nogen anden¹²⁶⁾. — Der er saaledes ingen Tvivl om, at denne Attest er langt mere rosende og smigrende for dig end alle de andre, der ere skrevne i Frastand, og hvorfor kommer du saa ikke ogsaa med den. Frem kun med Papiret, min Ven! og lad saa det hele gudsforgaaende Slæng daske paa Sliren, hyle i Krigstrompeten og tude i Storbürgerbladene i Læe af Pengeposemændene, men disse Lurendreiere og Badutspringere skulle da nok kjønt lade være at stikke

¹²⁵⁾ 1844—55.

¹²⁶⁾ Bjørnbaks bevidste forsøg på at hævde sin stand bragte ham ofte på kant med sognepræsten; men den af Nielsen nævnte attest melder i alt fald Hans Jensen intet om i »Lars Bjørnbak«. 1919. Af ironien forstås det, at den har været kendt og næppe smigrende for B.

denne Trumf. Vel vide alle vi folkelige Mænd, at du af Naturen er saare undselig og beskeden, saa du maaske selv synes, at Pastor Jantzens Vidnesbyrd er alt for rosende opløftende og smigrende for dig i din Stilling som slet og ret Skolemester, men saadant Galanteri bør du nu i din Stilling som Stormester for alle virkelige folkelige Mænd slaa en tyk Streg over og for Guds Skyld viis dig ikke som en politisk Krybskytte. — Lad kun Jyllandsposten¹²⁷⁾ og dens hele Slæng af Brølere og Smaabjæffere paa sin dig saa velbekjendte, forfjamskede Viis blæse i Byehornet og brøle i Vildenskye, men hvad gjør det, disse politiske Pølsepindes og Skillingspraases Valgsprog er jo dog alligevel kun det og kun det alene, ligeover for dig og for os dine trofaste og taknemmelige Værkfæller og oprigtige Staldrødre nemlig dette: »at tager du Hatten op, saa faaer du Prygl, og lader du den ligge, saa faaer du ogsaa Prygl«. Saa kommer disse pjanke Smørtyve med den jammerlige Beskyldning, at du er Socialist¹²⁸⁾, sikke Pøit og Pjat! Var selv Christus ikke Socialist, og hvorledes mon han ikke blev behandlet af Farisæerne og de skriftkloge. Derfor frisk Mod Antonius du hast jo intet ondt bedrevet, som du har at skamme dig for. — Har du ikke reddet vort Fødeland for den visse Undergang? Saa du ikke frem for nogen, hvad Enden ville blive paa den fjantede fransk-tyske Krig, og har dit medfødte Seerblik ikke ofte advaret om Fare, som de doctrinaire nationalliberale og de krigsgale have peget Fingre ad, og grint af, men disse Badutspringere med alle deres Hundekunster syng nu, som vel er, paa det sidste Vers, og hvis er Skylden? dig og dit i Sandhed folkelige Parti og slet ingen Andre.

Alt dette erkjende vi tilfulde i dybeste Taknemmelighed og disse doctrinaire Kaalhoveder skulle nok faae at see, naar vi nu faae den kjære Grundlov af 5. Juni tilbage, og at faa den tilbage er lige saa let, som det er at spise Smørrebrød, hvem der saa kommer til Magten og til Roret og til at sidde i Kongens Raad, ja, de veed det saamænd nok, men lad os sige det reent ud, at det bliver naturligvis ene Bjørnbakkere af vort eget Kjød og Blod med dig som Præsident, eller bredt dansk, som Kudsk for den fortiden hældende Statsvogn. Da er Folkets Tid kommen og see saa, hvor Mørket da vil spredes som Avner for Vinden, først da bliver der sand Frihed og Lighed i det gamle Danmark, og saa skulle alle de Skumlere og Bogfinker blive nødte til at »stikke Piben ind og gjøre en Fløite af den«.

Michel Vendelbo«.

¹²⁷⁾ B. førte i disse år en til tider overordentlig bitter polemik med den i 1871 stiftede »Jyllandsposten«, som til 1877 redigeredes af daværende adjunkt ved Århus katedralskole J. J. E. Hoffmeyer, jfr. C. O. Bøggild Andersen i »Af Jyllands-Postens Saga«, 1946. S. 4 f. og Hans Jensen a. a. S. 119—20.

¹²⁸⁾ B. tænkte virkelig en overgang på en forening af den begyndende arbejderbevægelse og hans egen gårdmandsbevægelse, men opgav det dog snart igen. Hans Jensen a. a. S. 123.

Om dette stilistiske og ordmæssige festfyrværkeri af et brev — helt ulig Chr. H. Nielsens vante skrivemåde — nogensinde blev offentliggjort, lader sig ikke spore af det foreliggende materiale. På Bjørnbak ville det næppe have gjort noget synderligt indtryk; han var vant til overfald af den groveste slags. Men for vort billede af Chr. H. Nielsen er stykket egentlig ganske ejendommeligt. At han og Bjørnbak ikke kunne stemme overens i politisk henseende er forståeligt nok; men bortset herfra havde de i flere henseender træk fælles. Det er nævnt, at Nielsen i sine ideer og også ofte i sin fremgangsmåde var et barn af det 18. århundredes oplysningstid; det samme var tilfældet med Bjørnbak, som i sin højskole netop lagde vægten på at bibringe bondeeleverne kundskaber og dannelse og derved stillede sig i afgørende modsætning til grundtvigianerne, for hvem skolerne gennem en vækkelse af »folkeaanden« skulle være en spore til atter at bringe Danmark »til den strålende top, hvorfra vi er sjunken og atter skal op«. Også for Nielsen var det kundskabsmæssige det vigtigste: »Lader os være enige i, hver i sin Kreds med god Villie, Alvor og Kraft, slidsomt at arbejde hen til, at Kundskaber og Dannelse bliver almindelig iblandt os, saa at disse herlige og uskatteerlige Egenskaber ikke betragtes som Luxus, eller som noget Jux, fordi man just ikke strax kan tage eller føle derpaa, eller fordi det ikke øjeblikkelig fylder Fikken med Guld eller rede Penge. Men har man først Kundskaberne, da bliver Fikken og Pungen nok fuld og vil vel ogsaa nok vedblive at være fyldt, ialtfald med det Nødvendige til tarveligt Huusbehov, og anden Stræben paaligger der os jo ikke, saalænge som vi endnu ikke ere istand til at kunne transportere vort Mammon med os fra dette og ind i det andet Liv«¹²⁹⁾.

Denne tydelige bjørnbakianisme har til overskrift: Kundskab er Magt, Uvidenhed er Trældom. Den samme sentens står på Lars Bjørnbaks mindsten i Viby anlæg. Der er med tanken på Nielsens spydige brev noget paradoksalt heri. Det har været svært for Nielsen at holde sine standpunkter helt klare, især hvor deres områder — her det politiske og det opdragende — greb ind over hinanden. Skal man drage en konklusion af Nielsens politiske virksomhed, trænger de »store« år sig frem i første række. Sin hovedindsats øvede han i 1848 og 1866, hvor spørgsmålenes afgørende betydning tiltalte hans kampnatur. Dagens politik, de endeløse diskussioner om formaliteter og småting havde han ingen tålmodighed til at følge, ligesom de små praktiske reformer lå uden for hans interesseområde, når de da ikke angik byen, landsdelen eller hans næring i snævrere forstand.

¹²⁹⁾ Hjørring Amtstidende 3/5 1865.

Slutning.

Med 1860'erne ebbede Chr. H. Nielsens reformiver langsomt ud. Han følte sig tidligt gammel, og de hjemlige sorger gjorde deres. Hans ideer og planer var langt talrigere end dem, det her har været muligt at medtage. Nogle kan nævnes for blot at gøre opmærksom på deres tilstedeværelse; de følger ingen nye træk til billedet¹³⁰):

Sit arbejde for pengeinstitutterne fortsatte han i 1870, da han fremlagde forslag til en »Husmands og Arbejderes Sparekasse i Hjørring«. Han søgte hertil støtte hos Prior og Pontoppidan; men begge undslog sig.

1872 var han hovedmanden ved oprettelsen af »Spare- og Laanekassen for Løkken og Omegn«¹³¹).

Sin indsats for forbedringer i de vendsysselske trafikforhold fortsatte han i planer om dampskibsforbindelser mellem Frederikshavn og Larvik, Horten og England.

I 1871 påtænkte han at oprette et industrilotteri for Hjørring amt.

Ideernes antal er legio. Nielsen måtte blive træt. Rig blev han aldrig. På Hjørring skatliste for 1860 var han nummer 59 med skat på formue og indkomst på 32 rd. og 48 sk. (den højeste var brænderiejer Olesen med 216 rd.). Ved Jørgen H. Nielsens overtagelse af forretningen 1868 viste det sig, at ejendommen var behæftet med en gæld på 10.000 rd., og ved opgørelsen af boet efter Nielsens død beløb den efterladte formue sig til 6.291 kr.

Trods sine mange beklagelser over miskendelse var Nielsen dog en agtet mand, og befolkningen forsømte heller ikke lejlighederne til at bevidne ham sin tak for hans store og uegennyttige indsats. Ved sølvbryllup, fødselsdage og andre lejligheder fik han sølvgaver med inskription, som priste hans redelighed og utrættelighed.

Virkelysten standsede dog, og vidnesbyrdene om hans sidste år er ret få. I villaen »Alderhvile« levede han roligt med sin hustru; men da hun og sønnen Poul Christian døde, fulgte han snart efter. Han døde stille den 1. maj 1881.

Tiden har lagt sit slør over Chr. H. Nielsen. Få mennesker i dag kender ham nærmere. Han huskes i Vendsyssel som den mand, der førte denne landsdel ind i det moderne Danmark. Men hans dynamiske personlighed lever stadig i de papirer, han har efterladt sig, og ovenstående må ses som et forsøg på atter at gøre disse — og ham — levende for eftertiden.

Skal der da til slut drages en konklusion af Nielsens livsgerning, og skal han søges anbragt historisk i sin tid, må man først og fremmest pege på hans stilling som formidler af det gamle stændersamfundets over-

¹³⁰) Papirer i arkivet.

¹³¹) A. Skjødsholm: Spare- og Laanekassen for Løkken og Omegn. 1946. S. 49 ff. Heri også spredtvis andre eksempler på Nielsens initiativ.

gang til det frie, folkestyrede borgersamfund. Hans indsats i den store politik blev vel ikke strålende, ja hans rigsdagstid var vel nærmest en misforståelse; men i det daglige arbejde hjemme i Vendsyssel virkede han med sin autoritet og sin optræden med til at styrke tilliden til den nye styreformens muligheder.

Ifølge hele sit åndspræg egnede Nielsen sig også langt mere for den lille politik, hvor han kunne være den selvskrevne leder, der med sin idérigdom og sit initiativ var i stand til at rive sin by og landsdel ud af tornerosesøvn. Som alle reformatorer for han hårdt frem, og som tilfældet er for de fleste, var hans omgivelser langt fra modne for hans bestræbelser; men mange af hans forbedringer og nyindretninger fik dog blivende værdi — mest vel diskontobanken og forsikringsforeningerne. Under arbejdet kunne hans fantasi af og til flagre vel højt, således som tilfældet var med forventningerne til Hirtshalshavnens muligheder; men som oftest var hans vurderinger solide nok, båret, som de var, af hans trang til efter rationalismens mønster at tjene det praktiske og det alment nyttige.

Sin by, Hjørring, drog han ud af dens landsbytilværelse og gjorde den til Vendsyssels vigtigste. Ikke mindst gennem sit arbejde for kommunikationsmidlernes forbedring søgte han at forene denne nye stilling med byens beliggenhed som geografisk midtpunkt. Nielsen anede, i hvor høj grad mangelen på en havn kunne hæmme byen, og hans bestræbelser i Hirtshals skal også ses som et forsøg på i konkurrence med Frederikshavn at styrke Hjørrings position. Måske kunne man her nævne andet nyt skabt af Chr. H. Nielsen, men ved siden af de mange håndgribelige nyskabelser, som med rette kan henføres til Nielsens initiativ, er der det langt større, men ganske uhåndgribelige: Chr. H. Nielsen hører til blandt de foregangsmænd, der rundt om i de danske provinser omsatte folkestyrets teorier i praktisk arbejde. Det var andre, der på rigsdagen drøftede den store politik, men Chr. H. Nielsen og hans lige viste, hvad de nye muligheder kunne bruges til, han forstod, at den nye tid betød, at også de jævne fremskridt ude i landet og på de forskelligste områder nu skulle ske ved borgernes initiativ, arbejdslyst og tilskyndelser, og ikke ved regeringens eller embedsmændenes virke. Det arbejde, disse pionerer udførte, betød — foruden de konkrete resultater —, at befolkningen fik blikket åbent for, at man selv skulle virke med i de offentlige anliggender. De mænd var, skønt det kan synes i det små, med til at gøre folkestyret til en levende realitet for de mange.

Megen modstand mødte Chr. H. Nielsen, og han lagde aldrig skjul på, at den irriterede ham; men man må af den grund ikke lade sig forlede til at tro, at han henlevede sine sidste år som en bitter mand. Han trak sig nok tilbage fra sine offentlige hverv, og selv om dette for en stor del var fremtvunget af de hjemlige sorger, kunne han dog gøre det med

en rolig samvittighed. Han havde gjort sit dagværk uden nogen sinde at gå på akkord, og personlig havde han givet det smukkeste eksempel ved den redelighed, hvormed han havde fulgt de tanker og ideer, han i sin ungdom gjorde sig om, hvad det var hans pligt at udrette for sin by og egn — og dermed for sit land.

Medborgere satte Chr. H. Nielsen et smukt minde i det anlæg, han selv havde skaffet Hjørring, »Christiansgave«, og lad da et vers fra redaktør Vilhelm Carlsens¹³²⁾ sang ved bustens afsløring stå som deres syn på Chr. H. Nielsen — et syn, der ville have glædet ham:

Og det var egen Fordel ej, han søgte,
ej egennyttig var hans Tankegang;
han led kun ej det grimme Spottens Rygte,
at her var »Nord for Landsens Lov og Ret«.

Er der nu frodigt Liv paa vore Vange,
har gammel Slendrian Farvel os sagt,
da skal det mindes gennem Slægter mange:
Den gamle Consul, han har Grunden lagt¹³³⁾.

¹³²⁾ 1850—1914, redaktør af Vendsyssel Tidende. Dansk biografisk Leksikon, 9. bd.

¹³³⁾ Hjørring Amtstidende 29/6 1883.